

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Marek Fryšták, Milana Hrušáková (eds.)

NOVÉ JEVY V HOSPODÁŘSKÉ KRIMINALITĚ SE ZAMĚŘENÍM NA KRIMINALITU FINANČNÍ

Sborník příspěvků z konference

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS

IURIDICA
Editio Scientia

vol. 596

SPISY PRÁVNICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

řada teoretická, Edice Scientia
svazek č. 596

**NOVÉ JEVY V HOSPODÁŘSKÉ
KRIMINALITĚ SE ZAMĚŘENÍM
NA KRIMINALITU FINANČNÍ**

Sborník příspěvků z konference

Masarykova univerzita
Brno 2017

Vzor citace

FRYŠTÁK, Marek ; HRUŠÁKOVÁ, Milana (eds.). *Nové jevy v hospodářské kriminalitě se zaměřením na kriminalitu finanční : Sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017. 172 s. Spisy Právnické fakulty MU, řada teoretická, edice Scientia, sv. č. 596. ISBN 978-80-210-8675-3 (brož.), 978-80-210-8676-0 (online).

CIP - Katalogizace v knize

Nové jevy v hospodářské kriminalitě se zaměřením na kriminalitu finanční : sborník příspěvků z konference / editoři: Marek Fryšták, Milana Hrušáková. --1. vydání. -- Brno: Masarykova univerzita, 2017. 172 stran. – Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, svazek č. 596. ISBN 978-80-210-8675-3 (brož.), 978-80-210-8676-0 (online)

343.37* 343.94* (062.534)*

- hospodářské trestné činy
- finanční kriminalita
- ekonomická kriminalita
- dokazování (právo)
- sborníky konferencí

343 – Trestní právo [16]

Editoři: doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.
JUDr. Milana Hrušáková, Ph.D.

Recenzent: PhDr. Miroslav Scheinost

© 2017 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-8675-3

ISBN 978-80-210-8676-0 (online : pdf)

OBSAH

Úvodem.....	7
K pojmu „podvody na DPH“ ..... <i>Michael Šefčík</i>	9
Podvod ke škodě finančních zájmů Evropské unie z pohledu de lege lata i de lege ferenda ..... <i>Josef Kuchta</i>	24
Daňová trestná činnost' a pojem škoda ..... <i>Ján Šanta</i>	45
Daňová kriminalita a problematické aspekty trestní odpovědnosti ... <i>Pavel Kotlán</i>	68
Vybrané aspekty hospodárskej kriminality ohrozujúce trhovú ekonomiku..... <i>Stanislav Pavol, Martin Skaloš</i>	82
Problematika rizika v hospodárskej a majetkovej kriminalite s dôrazom na uplatnenie princípu <i>ultima ratio</i> ..... <i>Denisa Hamranová</i>	98
Samopranie špinavých peňazí ..... <i>Michaela Machová</i>	110
Několik poznámek k zamýšleným legislativním změnám trestněprávní úpravy praní peněz v České republice..... <i>Petr Škvain</i>	121
Vybrané procesnoprávne aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike ..... <i>Jozef Čentíš</i>	129
Jeden z praktických aspektů dokazování (nejen) daňových trestných činů právnických osob..... <i>David Čep, Katarína Kandová</i>	141
Věrohodnost obviněného při dokazování finanční kriminality..... <i>Marek Fryšták</i>	150
Projekt evropského veřejného žalobce v současnosti ..... <i>Dominik Fojt</i>	163

ÚVODEM

Katedra trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity Brno pořádala dne 2. 2. 2017 na půdě fakulty již sedmý ročník tradiční mezinárodní konference věnující se novým jevům v hospodářské kriminalitě.

Pro letošní rok bylo vybráno organizátory zaměření na kriminalitu finanční, čímž tito chtěli dát účastníkům konference možnost prezentovat různé pohledy na tento fenomén hospodářské kriminality korespondující s jejich odborným a profesním zaměřením a tím všem společně nabídnout ucelenější a hlubší pohled na předmětnou problematiku.

Konference se zúčastnila řada zástupců teorie a praxe a nabídla tak tradiční možnost setkání akademiků s odborníky z praxe a byla vhodnou příležitostí výměny informací a praktických zkušeností mezi oběma těmito skupinami. Je třeba ocenit i účast studentů naší fakulty na této konferenci.

Výsledkem tohoto setkání a prolínání různých pohledů a názorů na hospodářskou kriminalitu je sborník, který právě držíte ve svých rukou a který představuje to, co na konferenci v rámci celodenního jednání zaznělo, jak v rámci jednotlivých vystoupení účastníků, tak i od diskutujících. Diskuze v rámci těchto setkání bývá tradičně velmi přínosná a inspirativní a nejenak tomu bylo i v letošním roce.

Organizátoři konference by rádi vyjádřili své přesvědčení, že i další ročník konference plánovaný na rok 2020 bude příležitostí pro vzájemné setkání odborníků z teorie a praxe nad tématem hospodářské kriminality, které nelze svým rozsahem nikdy dostatečně vyčerpat a postihnout, jelikož stále se setkáváme s jejími novými formami a způsoby páčání, ve vztahu ke kterým je nutno hledat příslušná řešení.

Za organizátory konference doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.

K POJMU „PODVODY NA DPH“

Michael Šefčík

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Tento příspěvek se věnuje definici pojmu podvodů na DPH. Ukazuje rozdíl mezi tím, jak je výše zmíněný pojem používán v literatuře, a tím, jak jej používá Soudní dvůr Evropské unie. Na konci je zařazeno odůvodněné vysvětlení toho, co by mělo být rozuměno podvodny na DPH.

Keywords in original language

Podvodny na DPH; daňové úniky na úseku DPH; daňová kriminalita; daňový delikt.

Abstract

This paper deals with defining the term of VAT frauds. It shows the difference between how the above mentioned term is used in literature and how it is used by the Court of Justice of the European Union. Finally, there is a reasoned explanation on what should be understood by VAT frauds.

Keywords

VAT Frauds; VAT Evasion; Tax Criminality; Tax Offence.

1 Úvod

Často diskutovaným tématem v současné právní teorii i praxi jsou podvodny na dani z přidané hodnoty. Ve jménu boje s nimi byla v poslední době učiněna řada legislativních změn. Od 1. 1. 2013 byl např. zaveden institut nespolehlivého plátce,¹ jenž se měl stát jedním z opatření zabraňujících podvodným aktivitám na úseku daně z přidané hodnoty.² K dalším změnám zákona

---

¹ Srov. zákon č. 502/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

² Sněmovní tisk č. 733/0. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, s důvodovou zprávou. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2016-11-19], s. 59.

o dani z přidané hodnoty provedeným zákonem č. 502/2012 Sb. za účelem boje s podvody na DPH patřilo zavedení povinnosti uvádět v přihlášce k registraci k DPH čísla účtů používaných při ekonomické činnosti s tím, že použití jiných než těchto účtů je důvodem k ručení příjemce zdanitelného plnění za DPH nezaplacenou poskytovatelem zdanitelného plnění. Dále bylo zavedeno ručení oprávněného příjemce, kterému vznikla povinnost přiznat a zaplatit spotřební daň, za DPH nezaplacenou z dodání zboží podléhajícího spotřební dani třetí osobě pořizovatelem tohoto zboží. Kromě toho byla zavedena povinnost činit podání elektronicky.³ Od 1. 1. 2016 pak vznikla plátcům DPH povinnost podávat kontrolní hlášení.⁴ Cílem a smyslem zavedení kontrolního hlášení mělo být získání informací o řetězcích subjektů účastnících se karuselových podvodů, přičemž získané informace by měly umožnit snazší potírání karuselových podvodů.⁵

Ačkoliv je boj s daňovými úniky jednou z nejčastějších příčin změn právní úpravy daně z přidané hodnoty, literatura se poměrně zřídka zabývá významem pojmu podvodu na DPH, ačkoliv judikatura Soudního dvora Evropské unie i Nejvyššího správního soudu se zmíněným pojmem pracuje, jak bude patrné v dalším textu. Cílem tohoto příspěvku je vymezit pojem podvodů na DPH. Za tímto účelem je třeba analyzovat a komparovat prameny věnující se nastíněnému tématu.

2 Daňový delikt, daňový únik a daňová kriminalita

Předtím, než se bude možné věnovat pojmu „podvodu na DPH“ je nutné se v krátkosti pozastavit nad poněkud obecnějšími termíny označující protiprávní jednání na úseku plnění daňových povinností, a to „daňový delikt“, „daňový únik“ a „daňová kriminalita“, neboť tyto termíny se, jak bude patrné níže, při vymezování pojmů „podvodu na DPH“ uplatní.

³ Tamtéž, s. 55.

⁴ Povinnost podávat kontrolní hlášení byla do zákona o dani z přidané hodnoty vtělena zákonem č. 360/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

⁵ Sněmovní tisk 291/0. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2016-11-19], s. 64–65.

2.1 Daňový delikt

Daňové delikty jsou definovány jako obecně označená protispolečenská jednání (lat. delictum – poklesek, provinění) na úseku daňových povinností. Daňovým deliktem se rozumí jak skutková podstata trestného činu, tak přestupek, to v užším slova smyslu. V širším slova smyslu se jedná i o další porušení daňových předpisů, se kterým není spojeno naplnění skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku.⁶

K výše uvedené definici daňového deliktu lze poznamenat jen to, že daňovým deliktem již nemůže být skutková podstata přestupku, a to od účinnosti zákona o správě daní a poplatků, kterým bylo zrušeno ustanovení § 27 odst. 1 písm. b) zákona o přestupcích označující za přestupek porušení povinnosti spolupůsobit v řízení daňovém, odvodovém, poplatkovém nebo o jiné podobné dávce.⁷

Pro účely tohoto článku se daňovým deliktem bude rozumět jakékoliv protiprávní jednání, kterým se porušují právní předpisy upravující daně. Přitom však vyvstává otázka, co lze rozumět daní. V teorii se označení daň používá pro povinnou, zákonem předem sazbou stanovenou částku, kterou se více méně pravidelně odčerpává na nenávratném principu část nominálního důchodu ekonomického subjektu ve prospěch veřejného peněžního fondu.⁸ Kromě toho lze také využít vymezení daně pro účely daňového řádu.⁹ S ohledem na skutečnost, že účelem vymezení obecnějších pojmů jako daňový delikt, daňový únik a daňová kriminalita je zde správné zařazení podvodů na DPH do množiny zastřešujících pojmů, není nutné se v tomto příspěvku podrobněji zabývat definicí daně, neboť je zcela zřejmé, že daň z přidané hodnoty daní je (ať už podle výše uvedené teoretické definice, nebo podle vymezení obsaženého v daňovém řádu). Kromě toho se jedná o teorii často řešenou problematiku.

⁶ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky.

⁷ Bod 1 § 106 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků.

⁸ MRKÝVKA, Petr a kol. *Finanční právo a finanční správa: 2. díl*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 5.

⁹ § 3 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že Daní se...rozumí: a) peněžitě plnění, které zákon označuje jako daň, clo nebo poplatek, b) peněžitě plnění, pokud zákon stanoví, že se při jeho správě postupuje podle tohoto zákona, c) peněžitě plnění v rámci dělené správy.

2.2 Daňový únik

Je tedy na místě přejít k otázce, co se rozumí daňovými úniky. V anglicky psané literatuře se lze setkat s pojmy tax avoidance a tax evasion. Základní rozdíl je ten, že tax avoidance je legální snižování daňové povinnosti, kdežto tax evasion je nelegální snižování daňové povinnosti.¹⁰ Legalita je tedy hlavním dělicím kritériem mezi tax avoidance a tax evasion, ačkoliv existuje mnoho „šedých zón“, kde není tolik jasné, co již je nelegální.¹¹

Lze doplnit, že tax avoidance (vyhýbání se placení daní či tzv. efektivní daňová optimalizace, resp. legální minimalizace daňové povinnosti) může být na jedné straně výsledkem aplikace právních norem, kterou zákonodárce přímo zamýšlel, ale na druhé straně může využívat i neúmyslných pochybení, kterých se legislativci dopustili při tvorbě daňových předpisů. Tax evasion je potom nelegální aktivita, za kterou může být daňový subjekt podle její závažnosti postižen, ať už podle daňověprávních či trestních předpisů.¹²

Je patrné, že hranice mezi legální minimalizací daňové povinnosti a daňovými úniky může být nejednoznačná. V některých právních rádech může být zakázané využívání mezer v zákonech pro snižování daňové povinnosti a v jiných nikoliv. Daňové úniky nemusí být vždy prováděny úmyslně, někdy se může jednat o nedbalost (neznalost) při aplikaci daňových předpisů.¹³

Klíčovým poznatkem pro další kapitolu tedy je to, že daňovým únikem se rozumí jednání, které je v rozporu s právními (daňovými) předpisy a v jehož důsledku dojde ke stanovení nižší daňové povinnosti, než jaká by byla stanovena, kdyby právní (daňové) předpisy byly aplikovány správně.

2.3 Daňová kriminalita

Jak již bylo výše naznačeno, daňové úniky mohou v některých případech představovat porušení trestněprávních norem. V tomto kontextu je tedy

¹⁰ GRAVELLE, Jane G. Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion. *National Tax Journal*, 2009, 62(4), s. 727.

¹¹ Tax Avoidance, Evasion and Administration. SLEMROD, Joel a Shlomo YITZHAKI. *Handbook of public economics*. Amsterdam: Elsevier, 2002, s. 1428. Handbooks in Economics.

¹² ŠIROKÝ, Jan a kol. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 241. Beckovy ekonomické učebnice.

¹³ Tamtéž, s. 243.

vhodné vymezit pojem daňové kriminality. Daňovou kriminalitu považujeme za součást hospodářské trestné činnosti jak z hlediska systematického zařazení jejich skutkových podstat v trestním zákoníku, tak i z hlediska typizace této trestné činnosti podle skupinového objektu jako základního kritéria, a konečně též pro vypracování metodiky jejich vyšetřování.¹⁴ Daňovou kriminalitou lze tedy v našem právním prostředí rozumět celkem pět trestných činů, jejichž skutkové podstaty jsou upraveny v § 240 až 245 trestního zákoníku.¹⁵

Daňová kriminalita na úseku daně z přidané hodnoty pak může spočívat v páchání:

- trestného činu zkrácení daně, poplatku a jiné podobné platby (§ 240 trestního zákoníku)
- nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 trestního zákoníku).

Skutková podstata trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 trestního zákoníku) se v případě daně z přidané hodnoty nemůže uplatnit, protože zákon o dani z přidané hodnoty institut poplatníka nezná, resp. nekonstruuje vztah plátce a poplatníka. Jinak řečeno: Daní se zde (pozn.: myšleno v ustanovení § 241 odst. 1 trestního zákoníku) podle současné právní úpravy rozumí jen daň z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti a z funkčních požitků, resp. tato daň vybíraná srážkou podle zvláštní sazby daně, ve smyslu zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, a to přesto, že zákon v tomto ustanovení hovoří obecně o dani.¹⁶

Ostatní skutkové podstaty daňových trestných činů – porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 trestního zákoníku) a padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245 trestního zákoníku) – slouží k ochraně daňových příjmů státu ze spotřebních daní. Pro účely DPH se zboží žádnými nálepkami ani jinými předměty neoznačuje.

¹⁴ KUCHTA, Josef a František PŮRY. Poznámky k daňové kriminalitě v České republice. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, 21(2), s. 118.

¹⁵ Tamtéž, s. 119.

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2446. Velké komentáře.

Trestného činu zkrácení daně, poplatku a jiné podobné platby se na úseku daně z přidané hodnoty lze dopustit, jak již napovídá dikce ustanovení § 240 odst. 1 trestního zákoníku, jakýmkoliv jednáním, kterým je neoprávněně zkrácena DPH na výstupu, nebo naopak neoprávněně zvětšena DPH na vstupu (to lze zejména dovodit ze slov kdo...vyláká výhodu) alespoň o 50.000 Kč.¹⁷ Způsobů provedení trestného činu zkrácení daně, poplatku a jiné podobné platby na úseku DPH je celá řada, ať už jde např. o karuselové podvody, jejichž potírání je v současné době středem pozornosti Ministerstva financí ČR,¹⁸ nebo se jedná o prosté krácení tržeb, v jehož důsledku je krácena i daňová povinnost k DPH.

Na úseku DPH lze (stejně jako u jiných daní) spáchat i trestný čin nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení, a to tehdy, mělo-li oznámení pachatele uvedeného trestného činu, které však v rozporu se zákonnou povinností nebylo učiněno, být využito v rámci správy DPH u jiného subjektu.

2.4 Vztah daňových deliktů, daňových úniků a daňové kriminality

Ze všech třech výše uvedených pojmů je nejobecnějším pojmem daňový delikt, protože se jedná o jakékoliv porušení povinnosti stanovené daňovými předpisy. Rozdíl mezi daňovým deliktem a daňovým únikem tedy spočítá v tom, že daňový únik vždy povede k nelegálnímu zkrácení daňové povinnosti, kdežto daňovým deliktem může být i méně závažné porušení povinnosti vyplývající z daňových předpisů, které vždy nemusí způsobit škodu (např. podání daňového přiznání jinou než zákonem stanovenou formou).

Daňová kriminalita zase představuje protiprávní jednání, kterými jsou porušovány jak normy daňového práva, tak normy trestního práva. Ne vše, co je daňovou kriminalitou, musí být nutně daňovým únikem. Příkladem může být výše zmíněný trestný čin nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení, pro jehož spáchání postačí ohrožení řádného a včasného stanovení daně¹⁹ (nemusí tedy dojít zároveň ke zkrácení daně). Naopak mohou být

¹⁷ § 240 odst. 1 trestního zákoníku.

¹⁸ ŽUROVEC, Michal. Ministerstvo financí v boji proti daňovým únikům nepoleví. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2015 [cit. 2017-01-29].

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2466. Velké komentáře.

některá jednání daňovým únikem, ale nemusí se jednat o daňovou kriminalitu. Příkladem může být nelegální snížení daňové povinnosti v menším než větším rozsahu (tj. v menším rozsahu než 50.000 Kč) – jedná se sice o daňový únik, ale nenaplnuje znaky objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu zkrácení daně, poplatku a jiné podobné platby podle § 240 odst. 1 trestního zákoníku.

Lze tudíž shrnout, že vše, co je daňovým únikem nebo daňovou kriminalitou, bude zároveň daňovým deliktem. Naopak některé daňové delikty nemusí být ani daňovým únikem ani daňovou kriminalitou. Mohou existovat protiprávní jednání, která jsou daňovým únikem, ale nejsou daňovou kriminalitou, a naopak.

3 Podvody na DPH

3.1 Podvody na DPH v judikatuře

Nejvyšší správní soud ve své judikatuře odkazuje při vymezení pojmu podvody na DPH na judikaturu Soudního dvora Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr“), konkrétně na rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 12. 1. 2006, ve spojených věcech Optigen a další, C-354/03, C-355/03 a C-484/03 (dále jen „Optigen a další“), a rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 6. 7. 2006, ve spojených věcech Kittel a Recolta Recycling, C-439/04 a C-440/04 (dále jen „Kittel a Recolta Recycling“). Nejvyšší správní soud správně uvádí, že pojmem „podvod na DPH“ je v uvedených rozhodnutích Soudního dvora myšlena situace, kdy jeden subjekt neodvede státu inkasovanou DPH, ale druhý subjekt si uplatní nárok na odpočet DPH za účelem získání zvýhodnění.²⁰ Tímto tak po mém soudu prakticky dochází k zúžení pojmu „podvod na DPH“ a rozumí se jím karuselové (kolotočové) podvody, resp. podvody typu missing trader (podvody chybějícího obchodníka), které v nejobecnější rovině spočívají právě v tom, že jeden daňový subjekt si uplatní nárok na odpočet DPH, kterou však jiný daňový subjekt (chybějící obchodník), nacházející se v řetězci transakci před ním, neodvedl.²¹

²⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 7. 2012, č. j. 1 Afs 13/2012 – 49.

²¹ ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii: daňové systémy všech 27 členských států EU a Chorvatska: legislativní základy daňové harmonizace včetně judikátů SD: odraz ekonomické krize v daňové politice EU*. 5., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 166. ISBN 978-80-7201-881-9.

V dvou svých rozsudcích však stran vymezení pojmu „podvod na DPH“ Nejvyšší správní soud odkazuje na stanovisko generálního advokáta Colomera ve spojených věcech Kittel a Recolta Recycling, který dle Nejvyššího správního soudu k podvodu na DPH konstatoval, že ve skutečnosti existují varianty tak neobvyklé a spletité, jako je představivost těch, kteří je připravují: ve všech případech jde v podstatě o to, že není odvedena určitá částka získaná jako DPH.²²

Generální advokát Colomer však výše citovaným výrokem navazuje na svoje vysvětlení podstaty kolotočových podvodů.²³ Prakticky totožně jako generální advokát Colomer se vyjadřuje generální advokát Maduro ve stanovisku k věci Optigen a další.²⁴ Oba generální advokáti svá stanoviska učinili ve věcech Soudního dvora, kde byly řešeny různé právní otázky vyvstávající při realizaci karuselových podvodů, nikoliv jakéhokoliv druhu daňové kriminality či daňových úniků na úseku daně z přidané hodnoty. V tomto kontextu tedy došlo ke ztotožnění pojmů „podvod na DPH“ a pojmů jako např. „řetězový podvod“, „podvod typu chybějící subjekt“, „kolotočový (karuselový) podvod“, tedy pojmů, které označují konkrétní druh kriminality na úseku daně z přidané hodnoty. Takovému závěru též svědčí i to, že generální advokát Colomer v pasáži svého stanoviska, která bezprostředně předchází jeho výroku o podstatě podvodů na DPH, podrobněji popisuje základní modus operandi karuselových podvodů. Colomer navíc doslovně uvádí, že obchod uvnitř společností se zdá být živnou půdou pro podvody na DPH, které mohou nabývat různých podob, ale jsou vždy „řetězové“.²⁵

Oba rozsudky, v nichž se Nejvyšší správní soud zabýval definicí pojmu „podvod na DPH“,²⁶ se týkaly karuselových či řetězových podvodů.

²² Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 7. 2012, č. j. 1 Afs 13/2012 – 49, a rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 2010, č. j. 9 Afs 83/2009 – 232.

²³ Odst. 34 a 35 stanoviska generálního advokáta Dámasy Ruiz-Jaraba Colomera předneseného dne 14. 3. 2006 ve spojených věcech Kittel a Recolta Recycling, C-439/04 a C-440/04. In: *EUR-Lex* [online]. [cit. 2016-12-14].

²⁴ Odst. 8 stanoviska generálního advokáta M. Poiarese Madura předneseného dne 16. 2. 2005 ve spojených věcech Optigen a další, C-354/03, C-355/03 a C-484/03. In: *EUR-Lex* [online]. [cit. 2016-12-14].

²⁵ Odst. 27 stanoviska generálního advokáta Dámasy Ruiz-Jaraba Colomera předneseného dne 14. 3. 2006 ve spojených věcech Kittel a Recolta Recycling, C-439/04 a C-440/04. In: *EUR-Lex* [online]. [cit. 2016-12-18].

²⁶ Viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 7. 2012, č. j. 1 Afs 13/2012 – 49, a rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 2010, č. j. 9 Afs 83/2009 – 232.

Ohledně definice pojmu „podvodu na DPH“ Nejvyšší správní soud odkazuje na generálního advokáta Colomera, který podvody na DPH označuje za „vždy řetězové“. Lze tudíž shrnout, že judikaturou Soudního dvora i Nejvyššího správního soudu je pojem „podvod na DPH“ chápán poněkud úžeji, než jak bývá někdy prezentován v (zejména anglicky psané) odborné literatuře (viz níže).

Výše uvedené chápání podvodu na DPH Nejvyšší správní soud ovšem poněkud zkorigoval v jednom ze svých pozdějších rozhodnutí, kde jednou ze sporných otázek bylo, zda se stěžovatel (daňový subjekt), účastnil podvodu na DPH. Nejvyšší správní soud uvedl, že posuzování vědomosti o účasti na daňovém podvodu je otázkou kontextuální. Pro dovození nedostatku dobré víry stěžovatele je třeba brát v potaz veškeré relevantní skutečnosti, v daném případě pak vzhledem k tomu, že nejde o „kolotočový podvod“, vyhodnocení možné vědomosti či nevědomosti stěžovatele patrně nebude natolik spleťtí.²⁷ Citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu lze tedy interpretovat tak, že vedle kolotočových podvodů existují i jiné podvody na DPH (i když Nejvyšší správní soud hovoří o daňových podvodech, je z kontextu celého rozsudku, v němž byla řešena daňová povinnost stěžovatele k DPH, zřejmé, že se jednalo o daňové podvody na úseku DPH, resp. o podvody na DPH).²⁸ Nejvyšší správní soud zde bohužel podvody na DPH (či daňové podvody na úseku DPH) nikterak blíže nespécifikuje. Za účelem přesnějšího vymezení podvodů na DPH je tedy třeba vycházet také z doktríny.

3.2 Podvody na DPH v literatuře

Např. Walpole uvádí, že pojem „podvod na DPH“ může zahrnovat mnoho aktivit, které vedou ke zkrácení veřejných rozpočtů o příjmy, jež by jinak obdržely. Na rozdíl od jiných daní má DPH tu vlastnost, že daňový podvodníci se mohou zaměřit na dvě oddělené oblasti. Jednak mohou krátit DPH na výstupu a jednak mohou zvyšovat DPH na vstupu, aby tak zneužili mechanismus daňového odpočtu.²⁹

²⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 7. 2014, sp. zn. 8 Afs 59/2013 – 33.

²⁸ Obdobně srov. TARANDA, Petr. Nad povinností správce daně zachovávat mlčenlivost a k úvahám o možnosti jejího dalšího prolomení. *Daně a právo v praxi*, 2016, 22(1), s. 23.

²⁹ WALPOLE, Michael. Tackling VAT Fraud. *International VAT Monitor*, 2014, 25(5), s. 258.

Na druhou stranu jiní autoři chápou podvody na DPH úžeji. Např. Bukhsh a Weigand dělí podvody na DPH na:

- akviziční podvody (nejjednodušší podvody typu missing trader, které, jak již bylo výše řečeno, spočívají v tom, že jeden daňový subjekt si uplatní nárok na odpočet DPH, kterou však jiný daňový subjekt (chybějící obchodník), nacházející se v řetězci transakci před ním, neodvedl);
- karuselové podvody, které jsou oproti akvizičním podvodům složitější v tom, že zboží v kruhovém řetězci transakcí proběhne několikrát a jeden z článků řetězce (tzv. broker) si uplatní nárok na odpočet DPH za opakované nákupy zboží rotujícího v řetězci;
- podvod s protiobchody (angl. contra-trading fraud), které jsou podobné jako karuselové podvody s tím rozdílem, že broker namísto toho, aby si uplatnil nárok na odpočet DPH, tento vyrovná oproti DPH na výstupu, a to tak, že se účastní ještě jednoho legálního řetězce transakcí, v němž pořízuje zboží z jiného členského státu (výsledná povinnost k DPH bude tedy velmi blízká nule).³⁰

Velmi široké pojetí podvodů na DPH se naopak vyskytuje u Keena a Smithe, kteří hovoří o podvodech, které se mohou odehrát na úseku DPH i na úseku daně z maloobchodního obratu. Proti nim staví podvody proveditelné výlučně jen v systému DPH. Keen a Smith uvádí např. kráčení tržeb, nedodržení registrační povinnosti, neoprávněné uplatnění nároku na odpočet, vydávání zboží, které podléhá vyšší daňové sazbě, za zboží, které podléhá nižší daňové sazbě, apod.³¹ I když zmínění autoři podvody na DPH nikterak blíže nedefinují, lze z širě jimi uváděných příkladů podvodných jednání na úseku DPH usuzovat, že považují daňové úniky na DPH a podvody na DPH za totéž.³²

Starší literatura zase tíhne k používání pojmu daňové úniky na DPH (VAT evasion) a o podvodech na DPH nehovoří. Např. Tait rozlišuje 16 druhů daňových úniků na DPH (nesplnění registrační povinnosti, různé způsoby

30 BUKHSH, Faiza Allah a Hans WEIGAND. VAT Fraud: Possible technical and ontological solutions. In: *VMBO 2015: 9th International Workshop on Value Modeling and Business Ontologies* [online]. 2015 [cit. 2017-01-30], s. 1–2.

31 KEEN, Michael a Stephen SMITH. VAT Fraud and Evasion: What Do We Know, and What Can be Done? [online]. In: *International Monetary Fund*, 2007, s. 7–8. [cit. 2016-12-04].

32 Autoři v originále vzájemně zaměňují pojmy *VAT frauds* (podvody na DPH) a *VAT evasion* (daňové úniky na DPH).

neoprávněného uplatňování nároku na odpočet DPH na vstupu, zatajování tržeb, neodvedení vybrané DPH a další).³³ Dlužno však podotknout, že Tait své dílo napsal v období, které předcházelo rozmachu karuselových podvodů na území Evropských společenství, takže nemohl reflektovat tento poměrně nový a vysoce společensky škodlivý druh daňové kriminality.

Fedeli a Forte zase uvádí, že podvody na DPH mohou být rozděleny do dvou širokých kategorií v závislosti na tom, jestli podvodně získané finanční prostředky byly nabyty pomocí nepřiznání (neodvedení) daně na výstupu nebo neoprávněného uplatnění nároku na odpočet DPH na vstupu (v úvahu přichází i kombinace obojího). Autoři dále dělí podvody na domácí (v rámci jednoho státu) a mezinárodní (resp. v EU intrakomunitární).³⁴

Z výše uvedeného je patrné, že v anglicky psané literatuře jsou úniky na DPH (VAT evasion) a podvody na DPH (VAT frauds) vnímány synonymně, jedná se tedy o pojetí podvodů na DPH largo sensu. Podvody na DPH jakož i daňovými úniky na DPH tedy bývá rozuměno jakékoliv zatajování existujících nebo předstírání neexistujících skutečností rozhodných pro správné stanovení daňové povinnosti k DPH, přičemž účelem tohoto zatajování existujících či předstírání neexistujících skutečností je nelegální snížení daňové povinnosti k DPH, případně neoprávněné získání nároku na odpočet DPH. Po mém soudu se však daňové úniky a podvody na DPH nejsou totožnými pojmy, jak bude vysvětleno v následující podkapitole.

3.3 Zavinění u podvodů na DPH

Za účelem nalezení všech pojmových znaků podvodů na DPH je vhodné zamyslet se nad otázkou, zda podvody na DPH musí být vždy úmyslné. V praxi totiž může rozlišování mezi tím, zda ke konkrétnímu pochybení došlo úmyslně, či z nedbalosti, činit potíže. Jako příklad lze uvést situaci, kdy plátce neoprávněně zdaní některé zboží nižší daňovou sazbou, ačkoliv toto podléhá základní daňové sazbě. Někdy se může jednat o chybu plátce, kdy si nesprávně vyložil právní úpravu, jindy zase půjde o úmyslné jednání, jehož účelem je zkrátit daň.

³³ TAIT, Alan A. *Value-added tax: international practice and problems*. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 1988, s. 306–315.

³⁴ FEDELI, Silvia a Francesco FORTE. EU VAT frauds. *European Journal of Law and Economics*, 2011, 31(2), s. 146.

Odpověď na výše položenou otázku se hledá nejsnadněji u těch podvodů na DPH, které jsou zároveň daňovou kriminalitou. Oba trestné činy, které na úseku DPH připadají v úvahu, jsou trestnými činy úmyslnými (zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 trestního zákoníku a nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení podle § 243 trestního zákoníku).

Naopak, jak již bylo výše řečeno (viz podkapitolu 2.2), daňovým únikem může být i neúmyslné porušení daňových předpisů, v důsledku něhož je ovšem následně odvedena nižší daň (resp. je snížena daňová povinnost). Zde lze tedy spatřovat rozdíl mezi daňovými úniky a podvody na DPH. Podvodem se obecně rozumí jednání, jímž pachatel za účelem získání majetkového prospěchu někoho úmyslně uvede v omyl, využije jeho omylu, nebo zamlčí podstatné skutečnosti.³⁵ U podvodů na DPH je podvedenou osobou právě správce daně, kterému daňový subjekt (pachatel podvodu na DPH) tvrdí nepravdivé skutečnosti.

Z výše uvedeného důvodu lze chápat podvody na DPH (largo sensu) jako jakékoliv úmyslné protiprávní jednání, při němž pachatel (daňový subjekt) tvrdí něco, co je v rozporu se skutečností, popř. určité rozhodné skutečnosti předstírá, aby neoprávněně snížil svoji daňovou povinnost k DPH.

Pro úplnost lze dodat, že daňový delikt může představovat i nedbalostní porušení daňověprávních předpisů. To plyne ze samotné podstaty pojmu, neboť tento zahrnuje jakékoliv porušení právních předpisů upravujících daně.

4 Závěr

Závěrem lze shrnout, že podvody na DPH jsou polyvalentním pojmem. V judikatuře se pracuje s pojmem podvodů na DPH v užším smyslu, když se jimi rozumí situace, kdy si jeden z daňových subjektů uplatnil nárok na odpočet DPH, kterou jiný daňový subjekt neodvedl. Nutno však podotknout, že judikatura Nejvyššího správního soudu či Soudního dvora EU nemá

³⁵ Srov. § 209 odst. 1 trestního zákoníku. Odkaz na trestní zákoník je zde uveden jenom za účelem obecnějšího vymezení podvodu. Podvody na DPH samozřejmě nebudou právně kvalifikovány jako podvody podle § 209 odst. 1 trestního zákoníku, neboť jsou, jak již bylo naznačeno výše, jiným trestným činem (jsou-li vůbec trestným činem), a to trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 trestního zákoníku.

jednotnou definicí podvodů na DPH. Domnívám se však, že podvody na DPH je nutno chápat širěji (přičemž tomu tak v literatuře nezřídka je, jak bylo vysvětleno výše), neboť judikatorní vymezení odpovídá spíše konkrétnímu druhu podvodů na DPH (akviziční podvody, resp. karuselové podvody). Podvody na DPH lze tedy v širším smyslu rozumět tvrzení (předstírání) nepravdivých skutečností, resp. zatajování rozhodných skutečností, za účelem neoprávněného snížení (zkrácení) daňové povinnosti k DPH.

Rozdíl oproti daňovým únikům na úseku DPH tedy spočívá v tom, že podvody na DPH budou vždy úmyslné, což u daňových úniků neplatí. U daňových úniků sice také může dojít k tvrzení nepravdivých skutečností, v důsledku čehož je neoprávněně odvedena DPH v nižší výši, avšak tvrzení takových nepravdivých skutečností může být zapříčiněno pouze nedbalostí (neznalostí) při aplikaci příslušných předpisů. Daňovým únikem (na úseku DPH) je tedy jakékoliv protiprávní jednání, v jehož důsledku dojde k odvedení nižší DPH v nižší výši, než v jaké by byla odvedena, kdyby k takovému protiprávnímu jednání nedošlo. Podvod na DPH bude vždy zároveň daňovým únikem na úseku DPH, avšak obráceně toto tvrzení neplatí.

Někdy může být podvod na DPH zároveň daňovou kriminalitou, a to tehdy, bude-li se jednat o jednání, které je v rozporu s trestněprávními normami, resp. takové jednání, které dosahuje dostatečné intenzity na to, aby mohlo být shledáno trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 trestního zákoníku. Naopak tam, kde se bude jednat o trestný čin nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení podle § 243 trestního zákoníku, nemusí být vždy jednání, které je daňovou kriminalitou na úseku DPH zároveň podvodem na DPH.

Zastřešujícím pojmem pro všechna výše uvedená protiprávní jednání je daňový delikt, který představuje jakékoliv porušení daňových předpisů.

Literature:

BUKHSH, Faiza Allah a Hans WEIGAND. VAT Fraud: Possible technical and ontological solutions. In: *VMBO 2015: 9th International Workshop on Value Modeling and Business Ontologies* [online]. 2015 [cit. 2017-01-30], 6 s. Dostupné z: http://vmbo2015.blogs.dsv.su.se/files/2015/02/VMBO2015_submission_14.pdf

- FEDELI, Silvia a Francesco FORTE. EU VAT frauds. *European Journal of Law and Economics*, 2011, 31(2), s. 143–166.
- GRAVELLE, Jane G. Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion. *National Tax Journal*, 2009, 62(4), s. 727–753. ISSN 0028-0283.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- KEEN, Michael a Stephen SMITH. VAT Fraud and Evasion: What Do We Know, and What Can be Done? [online]. In: *International Monetary Fund*, 2007, 33 s. [cit. 2016-12-04]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0731.pdf>
- KUCHTA, Josef a František PÚRY. Poznámky k daňové kriminalitě v České republice. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, 21(2), s. 118–128. ISSN 1210-9126.
- MRKÝVKA, Petr a kol. *Finanční právo a finanční správa: 2. díl*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3579-X.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠIROKÝ, Jan a kol. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-005-8.
- ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii: daňové systémy všech 27 členských států EU a Chorvatska: legislativní základy daňové harmonizace včetně judikátů SD: odraz ekonomické krize v daňové politice EU*. 5., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Linde, 2012. ISBN 978-80-7201-881-9.
- TAIT, Alan A. *Value-added tax: international practice and problems*. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 1988. ISBN 15-577-5012-2.
- TARANDA, Petr. Nad povinností správce daně zachovávat mlčenlivost a k úvahám o možnosti jejího dalšího prolomení. *Daně a právo v praxi*, 2016, 22(1), s. 20–23. ISSN 1211-7293.
- Tax Avoidance, Evasion and Administration. SLEMROD, Joel a Shlomo YITZHAKI. *Handbook of public economics*. Amsterdam: Elsevier, 2002. Handbooks in economics, s. 1424–1470. ISBN 0-444-82314-X.
- ŽUROVEC, Michal. Ministerstvo financí v boji proti daňovým únikům nepoleví. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 2015 [cit. 2017-01-29]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2015/mf-v-boji-proti-danovym-unikum-nepolevi-22871>

Sněmovní tisk 291/0. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2016-11-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7 & CT=291 & CT1=0>

Sněmovní tisk č. 733/0. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, s důvodovou zprávou. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2016-11-19]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6 & ct=733 & ct1=0>

Stanovisko generálního advokáta Dámasa Ruiz-Jaraba Colomera přednesené dne 14. 3. 2006 ve spojených věcech Kittel a Recolta Recycling, C-439/04 a C-440/04. In: *EUR-Lex* [online]. [cit. 2016-12-14].

Stanovisko generálního advokáta M. Poiarese Madura přednesené dne 16. 2. 2005 ve spojených věcech Optigen a další, C-354/03, C-355/03 a C-484/03. In: *EUR-Lex* [online]. [cit. 2016-12-14].

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 3. 2010, č. j. 9 Afs 83/2009 – 232.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 7. 2012, č. j. 1 Afs 13/2012 – 49.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 7. 2014, sp. zn. 8 Afs 59/2013 – 33.

Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků.

Zákon č. 360/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 502/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Contact – email

348141@mail.muni.cz

PODVOĐ KE ŠKODĚ FINANČNÍCH ZÁJMŮ EVROPSKÉ UNIE Z POHLEDU DE LEGE LATA I DE LEGE FERENDA

Josef Kuchta

Právnícká fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Tento příspěvek se zabývá ochranou finančních zájmů ES. Hledají se paralely mezi normativní dikcí skutkové podstaty dle čl. 1 Úmluvy o ochraně finančních zájmů ES a aktuálně účinným zněním některých skutkových podstat v našem trestním zákoně. Neopomíjí se rozbor skutkové podstaty poškozování finančních zájmů Evropských společenství v návrhu trestního zákoníku. Pozornost je taktěž věnována skutkové podstatě podvodu na rozpočtu Společenství v projektu Corpus Juris.

Keywords in original language

Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství; podvod na finančních zájmech Společenství; poškozování finančních zájmů Evropských společenství v návrhu trestního zákoníku; podvod na rozpočtu Společenství v Corpus Juris.

Abstract

In the Convention on the protection of the European Communities' financial interests we can find the legal term of fraud affecting the European Communities' financial interests. Although the Czech republic entered into the EU 2004, our legislator hasn't adopted the Convention. The author offers suggestion how to include provisions of the Convention in the Czech Criminal Code.

Keywords

Convention on the Protection of the European Communities' Financial Interests; Fraud Affecting the European Communities' Financial Interests;

Protection of the European Communities' Financial Interests in the Proposal of Czech Penal Code; Corpus Juris and Financial Frauds.

1 Stručný přehled mezinárodněprávní úpravy

Boj proti podvodným jednáním ohrožujícím nebo poškozujícím zájmy Evropské unie nabývá stále na významu. Již v polovině 90. let minulého století bylo příslušnými orgány ES konstatováno, že téměř 10 procent prostředků pocházejících z rozpočtů Evropských společenství je každoročně používáno nesprávným způsobem, a kolem 1 až 2 procent tvoří trestná činnost převážně podvodného charakteru, podle odhadů Komise 1 až 4 procenta po zavedení jednotné měny.¹ Podle nálezů Evropského účetního dvora bylo zjištěno, že z celkového Generálního rozpočtu EU, který činí cca 140 miliard eur, cca 2 až 2,5 procenta fondů ES/EU je používáno v rozporu s právními předpisy, kdy jde o chyby způsobené úmyslně nebo z nedbalosti.² Podle dostupných zdrojů se např. odhaduje, že v roce 2009 byly zjištěny nesrovnalosti v 7963 případech a rozpočet Evropské unie byl poškozen o více než dvě miliardy eur.³

Podle upraveného článku 280 Smlouvy o Evropských společenstvích byla Evropská společenství společně s členskými státy spoluodpovědná za přijetí opatření za účelem ochrany jejich finančních zájmů, které musí poskytovat stejnou a účinnou ochranu těmto zájmům ve všech členských státech. Pod označením „finanční zájmy ES“ je třeba rozumět výdaje a příjmy pocházející z generálního a dalších rozpočtů ES, jakož i výdaje a příjmy, které jsou spravovány přímo nebo na základě pravomoci delegované společenstvím a jeho orgány nebo institucemi. Jedná se zejména o prostředky typu předvstupních fondů (PHARE, SAPARD, ISPA) a povstupních fondů (Strukturální fond, Fond soudržnosti, Sociální fond atd.), (blíže viz výkladové stanovisko NSZ poř. č. 14/2003 Sb. v. s. k § 15 vyhl. č. 23/1993 Sb. ve znění pozdějších předpisů).

V současnosti je aktuálně účinný čl. 310 odst. 6 Lisabonské smlouvy, podle něhož bojují Unie a členské státy proti podvodům a jiným protiprávním

¹ TOMÁŠEK, M. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009, s. 291.

² FENYK, J. Ochrana finančních zájmů Evropské unie. In: BLAHO, P. a A. ŠVECOVÁ (eds.). *Právo v evropské perspektivě. I. Díl*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnavě, 2011, s. 288.

³ ZÁHORA, J. *Poškodzovanie finančných zájmov Európskej unie*. Tamtéž, s. 436.

jednáním poškozujícím nebo ohrožujícím zájmy Evropské unie. Podle čl. 325 Lisabonské smlouvy (bývalý čl. 280 Smlouvy o ES) došlo k formulační úpravě předchozího ustanovení v duchu provázání všech pilířů, nerozlišuje se tedy nadále mezi opatřeními administrativní a trestní povahy.

Výsledkem snah o harmonizaci národních úprav při ochraně finančních zájmů ES, tedy ještě podle čl. 280, se v polovině 90. let minulého století stala Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství z 26. 7. 1995 (Nr. 2988/95 Rady z 18. 12. 1995). Smyslem Úmluvy bylo umožnit trestní stíhání činů ke škodě finančních zájmů Evropských společenství, zejména podvodů. Za tím účelem byl vytvořen jednotný pojem podvodu a byly zakotveny některé podmínky pro trestní odpovědnost a trestní stíhání podvodů. Členským státům byla uložena povinnost, aby čin podvodu proti finančním zájmům ES implementovaly, resp. transponovaly do národního práva. Vodítkem pro vnitřní legislativu členských států Unie při plnění článku 280 Smlouvy o ES i čl. 310 a 325 Lisabonské smlouvy, stejně jako požadavků Úmluvy o ochraně finančních zájmů ES z roku 1996 včetně jejich protokolů, se stal tzv. Corpus Juris jako výsledek práce teoretiků trestního práva na mezinárodní úrovni Corpus Juris ani jeho přepracovaná pozdější verze Corpus Juris 2000 se nikdy nestaly skutečnými zákoníky. Tak tomu bylo nepochybně i v českém trestním zákonodárství v minulých patnácti letech.

2 Promítnutí požadavků a doporučení postihovat podvod ke škodě finančních zájmů ES a mezinárodní legislativy do českého trestního zákonodárství

Na výše uvedené požadavky reagovalo i české trestní zákonodárství, nelze však zde vysledovat žádnou jednotící linku či systematickou reakci. Stejně tak legislativní činnost v trestní oblasti nevycházela výslovně z těchto požadavků a byla spíše výrazem vnitrostátních tlaků. Vliv těchto mezinárodních dokumentů na trestněprávní legislativu tedy není možné nijak kvantifikovat, v důvodových zprávách k novelám trestního zákoníku na tyto požadavky nenalezneme žádné odkazy. Ve vztahu k těmto požadavkům lze hovořit tedy o jakémsi samospádu při jejich realizaci, kdy byly plněny jakoby „mimočodem“, jako vedlejší produkt vnitrostátních legislativních úvah o potřebách novelizací. Souvislost ovšem patrně zesílila po přijetí České republiky

do EU v roce 2003, kdy začala Česká republika čerpat z evropských fondů, čímž jí vznikly nové povinnosti v ochraně těchto prostředků jako jiným členským státům.⁴ Výslovný produkt snah je možné identifikovat teprve krátce před přijetím nového trestního zákoníku (novelizace TZ zavedením nového trestného činu podvodu ke škodě finančních prostředků Evropské unie).

3 Trestný čin Poškození finančních zájmů Evropské unie v aktuálním českém trestním zákoníku

Staronové ustanovení § 260 TrZ chrání speciálně zájmy Evropské unie. Tuto skutkovou podstatu znala již předcházející právní úprava (§ 129a tr. Zákona ve znění zák. č. 122/2008 Sb., současný trestní zákoník ji převzal a rozšířil). Podle důvodové zprávy k této úpravě se z důvodů umožnění ratifikace Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství upravuje nový trestný čin poškozování finančních zájmů Evropských společenství, který zajišťuje implementace čl. 1 a 2 této Úmluvy do českého právního řádu. Podle dřívější úpravy bylo možné postihovat taková jednání jen do určité míry jako trestný čin podvodu nebo úvěrového podvodu, což nebylo zcela vyhovující, kromě toho takové podřazení nebylo zcela korektní, neboť ve všech případech zahrnutých novou úpravou se nemusí jednat o klasické podvodné jednání. V rámci dosavadních obecných skutkových podstat nebylo dosud zajištěno pokrytí specifických případů podvodů poškozujících finanční zájmy Evropské unie. Jednalo se zejména o skutečnost, že obligatorním prvkem obecného trestného činu podvodu bylo způsobení škody nikoliv nepatrné, zatímco Evropská úmluva takové omezení nezná. Dalším nedostatkem byl problematický postih neoprávněného užití prostředků Evropské unie pro jiné účely, než pro které byly poskytnuty, když podle úvěrového podvodu bylo dané jednání trestným činem pouze tehdy, byl-li nedovoleně použit úvěr, dotace nebo subvence, jejichž použití je vázáno na určitý účel, nebyly tedy pokryty všechny typy finančních prostředků. V dřívějším rámci nebylo ani plně postihováno jednání, kdy povinná osoba neodvede finanční prostředky do evropských rozpočtů a tím zkrátí jejich příjmy. Úmluva navíc vyžaduje trestně postihovat i pouhé vyhotovení, použití nebo předložení

⁴ Srov. přílohu k usnesení Vlády ČR č. 465 ze dne 12. 5. 2004, kde jsou tyto prostředky a povinnosti rozpracovány podrobně.

nepravdivých, neúplných nebo nesprávných údajů, jež umožňují nesprávné použití nebo zadržování finančních prostředků nebo snížení zdrojů z některého evropského rozpočtu, aniž by takový následek musel nastat.

Za účelem komplexní implementace všech jednání uvedených v čl. 1 Úmluvy byla proto navržena uvedená skutková podstata, která by pokryla všechny uvedené typy jednání. Vzhledem k jejich specifčnosti a vzájemné odlišnosti se nejeví být jako vhodnější implementace doplněním stávajících skutkových podstat o uvedená jednání. V oblasti výdajů má být postihováno zejména neoprávněné přisvojení si, použití nebo zadržování dotací a podpory ze strany strukturálních fondů a rovněž neposkytnutí informací se stejnými následky. Podvodným jednáním na straně příjmů je zejména nedovolené snížení prostředků v rozpočtech Evropské unie. Přestože se v Úmluvě hovoří o podvodu poškozujícím zájmy evropských společenství, povahou popsaného jednání jde spíše o porušení hospodářské disciplíny než o podvod v našem pojetí, neboť úprava nevyžaduje podvodný úmysl. Proto je tento trestný čin zařazen do hospodářských, nikoliv majetkových trestných činů.⁵

Důvodové zprávě lze přisvědčit, neboť nová úprava je konkrétnější, speciálnější k obecným skutkovým podstatám odpovídajících trestných činů a odstraňuje z velké části výkladové rozdíly a nejasnosti, na které bylo poukázáno v předcházející kapitole. Příznačné ovšem také je, že ani důvodová zpráva, ani komentář neodkazují na Corpus Juris, takže není na první pohled patrné, do jaké míry byl v úvahách využit.

Individuálním primárním objektem tohoto trestného činu jsou finanční zájmy Evropské unie, resp. zájem na jejich ochraně. Tyto zájmy se nepochybně vztahují v první řadě na výdaje a příjmy pocházející z generálního a dalších rozpočtů Evropských společenství, jakož i další příjmy a výdaje, které jsou spravovány přímo nebo na základě pravomocí delegovaných Evropským společenstvím, unií a jejich orgány, konkrétně např. prostředky z fondů EU. Tyto pojmy spolu s dalšími, které jsou uváděny v § 260 odst. 1 (souhrnný rozpočet, rozpočty spravované EU), zde však nejsou definovány ani zde není odkaz na jiné mimotrestní předpisy s definicemi, což při aplikaci

⁵ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář. II*, § 140–421. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2647, 2648.

bude znamenat, že mají povahu tzv. normativního znaku skutkové podstaty, tudíž při negativním omylu pachatele o těchto znacích a jejich výkladu nebude pachatel trestný (jde o úmyslný trestný čin).

V souvislosti s tím, že § 260 TrZ poskytuje ochranu výše uvedeným zájmům Evropské unie, i s tím, že uvádí mnohem více trestných forem jednání než trestné činy podvodu podle § 209 i dotačního podvodu podle § 212 TrZ, byly vzneseny určité pochybnosti o ústavnosti takové úpravy, která postihuje přímo i nepřímou speciální formu vlastnictví – vlastnictví EU. Lze dokonce uvést, že postih za porušení finančních zájmů Evropské unie a následně za porušení vlastnictví EU je přísnější než za obdobná porušení zájmů a vlastnictví formy vnitrostátního vlastnictví, neboť § 212 v prvním odstavci stanoví maximální hranici trestu odnětí svobody na dvě léta, kdežto § 260 odst. 1 TrZ až na tři léta. Mohlo by jít o kontroverzní prvek, hraničící až s ústavností, neboť ochrana mezinárodního vlastnictví by mohla takto být vyšší než vnitrostátního, což by mohlo vyvolávat reminiscence na již dávno zrušenou preferenci tzv. socialistického vlastnictví na úkor osobního či soukromého. § 260 tedy přiznává zvýšenou ochranu majetku EU jen proto, že jde o majetek EU, a zvýhodňuje jej oproti majetku České republiky nebo NATO či OSN. Není přitom vysvětleno, proč by měl být majetek EU chráněn více než majetky uvedených subjektů, když oba typy majetku byly shromážděny ze společných zdrojů a slouží k uspokojování širších potřeb, navíc daňoví poplatníci odvádějí svému státu více prostředků než EU. Historické konotace zvýšení ochrany jedné formy vlastnictví by zákonodárce měly vést k tomu, aby poskytoval shodnou ochranu před shodnými formami útoků proti všem formám vlastnictví a aby pečlivě sjednotil výše trestních sazeb u odpovídajících trestných činů. Z toho se pak dovozuje, že možný ústavní přezkum takového ustanovení není nepravděpodobný.⁶

Takovému názoru je možné přiložit určitou relevanci, neboť chráněný objekt u trestného činu podle § 260 (chráněné finanční zájmy EU) se jeví skutečně být širším než u § 212 (majetek státu či jiných kolektivních subjektů), navíc je chráněn před širší škálou škodlivých jednání. Uvedený rozpor by mohl

⁶ VUČKA, J. § 132 vrací úder. In: *Jiné právo* [online]. Publikováno 30. 8. 2012 [cit. 10. 1. 2017]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2012/08/jan-vucka-132-vraci-uder.html>

zvýšit i nový návrh evropské směrnice, jehož článek 3 hovoří o nesprávném použití zákonně získané výhody, které má za následek protiprávní snížení prostředků z rozpočtu Unie (viz níže), což by při abscentujícím výkladu mohlo vést až k trestnosti úmyslného nesplnění smluvního závazku.

Další pojmy ve skutkové podstatě uvedené je třeba vysvětlovat tak, že dokladem je jakákoliv listina, jejíž předložení je zapotřebí pro účely získání finančních prostředků z evropských rozpočtů, zejména žádosti o poskytnutí dotace, čestná prohlášení, výpisy z rejstříků, podklady k zakázkám apod. Tyto doklady nesmějí být nepravdivé, hrubě zkreslující, nesprávné nebo neúplné. Pachatel je musí vyhotovit (vyrobit), předložit nebo použít (stačí kterákoliv z těchto variant). Zatajení dokladů je třeba vykládat podobně jako „zamlčení“ u trestného činu podvodu podle § 209 TrZ, tzn. neuvedení rozhodujících nebo zásadních skutečností důležitých pro vydání rozhodnutí. Není třeba prokazovat, že druhá strana jednala v omylu, tedy že uvedené skutečnosti jí nebyly známy, resp. že pokud by je znala, nejednala by takovým způsobem, jakým skutečně jednala. Následkem pak je umožnění nesprávného použití nebo zadržování rozpočtových finančních prostředků nebo zmenšení zdrojů takového rozpočtu. Mezi těmito jednáními a následkem se vyžaduje existence příčinné souvislosti, takové jednání musí následek umožnit.

Ve druhém odstavci lze nalézt další základní skutkovou podstatu, podle níž bude stejně potrestán, kdo neoprávněně zkrátí nebo použije finanční prostředky, které tvoří příjmy nebo výdaje evropských rozpočtů nebo rozpočtů spravovaných jménem EU. K dokonání se již vyžaduje, aby již nastala porucha ve formě neoprávněného zkrácení nebo použití finančních prostředků. V tomto smyslu zde patrně funguje skutková podstata v prvním odstavci jako ohrožovací delikt, resp. jako předčasně dokonaný delikt postihující ale také účastenství ve formě pomoci. Přesto je však patrně možné spolupachatelství v podobě, kdy pachatelé úmyslně naplní svým společným jednáním znaky obou těchto základních skutkových podstat.

Tento trestný čin je deliktem úmyslným, nedbalost zde trestná není, i když v první variantě Corpus Juris se počítalo i s trestností hrubých forem nedbalosti. Čl. 9 CJ pojednával o subjektivní stránce, který jde nad rámec požadavků Úmluvy v tom, že pro naplnění skutkové podstaty trestného činu podvodu

podle čl. I CJ postačuje zavinění z neopatrnosti nebo hrubé nedbalosti, když uvádí definice těchto pojmů. Tyto pojmy pak jen vzdáleně odpovídaly našim definicím vědomé a nevědomé nedbalosti. Je otázkou, zda by nebylo vhodné se k takovým úvahám vrátit vzhledem k závažným škodám, které takto mohou vzniknout. I když by se jednalo o první takový případ trestné nedbalosti u hospodářských trestných činů, patrně by bylo možno pro případnou úpravu trestnosti některé nedbalostní formy jednání využít ust. § 221 TrZ, které zakotvuje trestnost takové hrubé formy nedbalosti při splnění dalších podmínek zvyšujících míru škodlivosti (např. stanovit vyšší minimální výši škody, stíhat jen porušení zvláště závažných povinností apod.). I zde by však bylo zapotřebí vypořádat se s námitkami ohledně nestejně výše ochrany různých druhů vlastnictví, jak bylo uvedeno výše.

Příprava tohoto trestného činu není trestná. Jde totiž jednak v základní skutkové podstatě o přečin a teprve u nejvyššího páteho odstavce o zvlášť závažný zločin ve smyslu § 20 odst. 1 TrZ, ani v takovém případě však nelze trestnost dovodit, neboť ji trestní zákoník ve zvláštní části u § 260 výslovně nepřipouští. Je otázkou, zda při konstrukci skutkové podstaty bylo na trestnost zapomenuto, nebo jde o úmysl zákonodárce. Kloníme se spíše k názoru, že zákonodárce nepovažoval zakotvení trestnosti za potřebné, neboť příprava není trestná ve vztahu k většině trestných činů hospodářských, kam je řazen i trestný čin podle § 260, na druhé straně většina klasických majetkových deliktů v nejvyšších odstavcích trestnost přípravy zakotvenou má. Je pak skutečností, že většina jednání popsanych v § 260 připomíná trestné činy ohrožovacího charakteru, kde od přípravy ke způsobení účinku může být poměrně dlouhý časový úsek, přípravné jednání se jeví jako relativně méně závažným a také relativně obtížně dokazatelným.

Účinná lítost ve smyslu § 33 ve vztahu k trestnému činu není možná, zvláštní ustanovení o účinné lítosti právní úprava neobsahuje. Na druhé straně je tato účinná lítost možná v případě, že tento trestný čin spáchá právnická osoba (§ 7, 11 zákona o TOPO).

V nedávné minulosti bylo lze pozorovat snahy o rozšíření výčtu trestných činů podle § 33 TrZ, když by k trestným činům, u nichž by trestnost činu mohla zaniknout účinnou lítostí, byly přiřazeny právě trestné činy podle § 212 a 260 TrZ (poslanecký návrh zákonné iniciativy k novelizaci trestního

zákoníku ze dne 17. září 2014).⁷ K takovému návrhu, i když již není aktuální, doporučujeme zaujmout pro futuro obezřetné stanovisko např. z těchto důvodů.

Tuto situaci, kdy jsou vedena trestní řízení pro předmětné trestné činy, lze u méně závažných porušení, tedy přečinů, již v současnosti celkem efektivně a neformálně řešit skrze tzv. odklony v trestním řádu (tedy zejména případy, kdy došlo k „pouhému omylu či nedorozumění“). Zde se případně nabízí i hmotněprávní řešení za využití hmotněprávního korektivu formálního pojetí trestného činu, tedy zásady subsidiarity trestní represe uvedené v § 12 odst. 2 TZ.

Argumenty navrhovatelů týkající se „účelovosti či kriminalizace osob např. v rámci předvolebního boje, jež mohou mít značně devastující účinky na profesní či osobní životy stíhaných osob“,⁸ nelze bez dalšího přijmout, neboť existuje účinná možnost (která bude v případě těchto bagatelních deliktů často používaná), jak se vyhnout jediné veřejné fázi trestního řízení, tedy řízení před soudem. Jelikož přípravné řízení je v zásadě neveřejné, nepovažuji argumenty navrhovatelů ohledně „likvidačních dopadů trestního stíhání do života obviněných“ za zcela přiléhavé. V případě bagatelních deliktů často nebude probíhat klasické trestní stíhání ve smyslu § 160 a násl. trestního řádu, ale věc bude řešena v tzv. zkráceném přípravném řízení podle § 179a a násl. trestního řádu bez účasti veřejnosti.

Máme také za to, že není zapotřebí do obecného ustanovení o účinné lítosti zavádět speciální skutkovou podstatu dotačního podvodu, když žádný jiný podvod (základní skutková podstata podvodu podle § 209 TZ či speciální skutková podstata úvěrového podvodu podle § 211 TZ, která má velice blízko právě k dotačnímu podvodu) v ustanovení § 33 TZ uveden není. Ani další trestné činy, u nichž může pachatel následek dobrovolně napravit

⁷ Zveřejněno jako Sněmovní tisk č. 323. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, © 2014 [cit. 11. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7 & CT=323 & CT1=0>

⁸ K tomu srovnej Analýzu k trestní odpovědnosti zastupitelů a radních vypracovanou Nejvyšším státním zastupitelstvím. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, © 2014 [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné z: <http://nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/931-nejvyssi-statni-zastupitelstvi-vydava-analyzu-k-trestni-odpovdnosti-zastupitel-a-radnich>

poté, co jej sám zjistí, v ustanovení § 33 TZ uvedeny nejsou (za všechny např. trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 TZ, který se navíc v praxi objevuje mnohem častěji).

Přijmout nelze ani argument navrhovatelů ohledně nutnosti vzniku škody v alespoň nikoli nepatrné výši pro trestnost daného jednání, neboť vznik škody u těchto jednání není vůbec vyžadován, což lze demonstrovat na individuálním objektu těchto skutkových podstat, jímž je zájem na ochraně řádné hospodářské disciplíny při manipulaci s finančními prostředky Evropské unie, resp. zájem na ochraně řádného poskytování dotací a pouze následně se skrze něj prosazuje konečný zájem na ochraně majetku.⁹ Finanční omezení, resp. vznik minimální škody, nezná ani Úmluva o ochraně finančních zájmů Evropských společenství (dále jen „Úmluva“).

Důvodová zpráva dále uvádí, že jedním z důvodů předložení předmetného návrhu je, že příjemci dotací za stávající právní úpravy nemohou opravit „administrativní“ chyby nebo vrátit část neoprávněně čerpané dotace. Rozšíření účinné lítosti o trestné činy dotačního podvodu a poškození finančních zájmů Evropské unie lze tedy podle navrhovatelů vykládat tak, že má umožnit příjemcům dotace vyhnout se trestnímu řízení právě s odkazem, že veškeré „nesrovnalosti“ budou pouhými „administrativními“ chybami, a problematickou část dotace příjemce pouze navrátí. Tuto argumentaci však nelze přijmout. Nelze proto souhlasit s navrhovatelem, že zavedením účinné lítosti klesne počet skutků, jejichž základem je nepřesná informace na počátku procesu schvalování a čerpání finančních prostředků z dotačních titulů, případně v situacích, kdy žadatel o dotaci má rozdílná stanoviska od různých úřadů, podle kterých se řídí. V případě trestných činů poškození finančních zájmů Evropských společenství a dotačního podvodu se jedná z hlediska subjektivní stránky o úmyslné trestné činy, a proto tedy osoby nelze trestně stíhat za pouhá administrativní pochybení nebo konání bez úmyslu spáchat trestný čin.

U trestného činu poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 TZ vyjadřujeme silnou pochybnost nad souladností případného vyvinění formou účinné lítosti s Úmluvou, resp. jejími protokoly, na jejímž základě

⁹ KUČHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 169, 312 a 313; nebo ŠÁMAL, op. cit., s. 1898 a 1910.

byl tento trestný čin do trestního zákoníku zaveden. Úmluva neuvádí žádnou výjimku z trestnosti při úmyslném předložení nepravdivých, nesprávných nebo neúplných dokladů nebo uvedení nepravdivých či hrubě zkreslujících údajů v souvislosti s rozpočtem EU.

V neposlední řadě bych chtěl upozornit, že zavedení účinné lítosti u navrhovaných trestných činů může mít efekt zcela opačný než je ochrana zájmů poškozeného (tedy státu). Došlo by k úplně absenci preventivního charakteru trestního řízení, čímž by vznikl větší prostor pro páčání této trestné činnosti s vědomím, že v případě odhalení nezákonného jednání pachatelů se téměř automaticky uplatní institut účinné lítosti, oni finanční prostředky pouze navrátí zpět a bez postihu se mohou pokusit o nový podvod či jiné konání, které má charakter trestného činu.

Závěrem upozorňujeme, že předmětné delikty nebyly ani v dřívější právní úpravě (zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon) zařazeny mezi ty, u nichž by bylo možno využít institut účinné lítosti.

Domníváme se tedy, že s ohledem na shora uvedené není zapotřebí takto zasahovat do současného znění trestního zákoníku. Naopak máme za to, že jeho případná změna v podobě, v jaké je navrhována, by byla nekoncepční a navíc vysoce pravděpodobně v rozporu s právem Evropské unie. Tento názor ostatně vyjádřila i Poslanecká sněmovna, když tento návrh nebyl schválen.

Z okolností kvalifikovaných je třeba poukázat v první řadě na ust. § 260 odst. 4 písm. b) TrZ, podle něhož je přísněji trestná osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy Evropské unie, tzn. pro kterou tato povinnost vyplývá z pracovního, funkčního nebo služebního postavení, je-li tedy jejím hlavním úkolem péče a zabezpečení ochrany zájmů EU, např. příslušný pracovník oddělení hospodářské a finanční politiky EU na ministerstvu financí ČR. Taková povinnost může vyplývat z vnitrostátního předpisu (např. zákona 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje, z nařízení Evropské unie (např. nařízení Rady č. 1083/2006, nařízení ES č. 1260/1999) nebo ze smlouvy podle vnitrostátních předpisů (např. na základě plné moci). Samotná dohoda o hmotné odpovědnosti stejně jako vedoucí postavení pracovníka ještě samy o sobě tuto povinnost nezakládají.¹⁰

¹⁰ ŠÁMAL, op. cit., s. 2654.

Co se týká vztahu k jiným ustanovením TrZ, nebude přípustný souběh mezi ust. § 260 a 254, neboť posléze uvedené ustanovení je obecnější. V úvahu však přichází souběh trestného činu podle § 260 odst. 2 a trestného činu způsobení úpadku podle § 227 a § 224 odst. 12 písm. c), neboť každý z těchto trestných činů chrání jiný objekt. Bude-li na místě pachatele úřední osoba ve smyslu § 127 TrZ, je myslitelný jednočinný souběh trestného činu podle § 260 a zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329, stejně jako souběh s trestnými činy úplatkářství podle hlavy desáté zvláštní části trestního zákona.¹¹

Ve vztahu k trestnému činu podvodu podle § 209 TrZ, obecně lze říci, že ust. § 260 odst. 1 je ve vztahu k § 209 ustanovením ohrožovacím, souběh patrně tedy nebude možný. Pokud vznikne v důsledku naplnění obou skutkových podstat porucha, tj. větší škoda podle třetího a vyšších odstavců, půjde o vztah speciálního a obecného a souběh bude tedy také vyloučen. Stejně tak nepřipustný bude souběh s trestným činem podle § 211 TrZ.

Velmi složitý je však v tomto smyslu vztah mezi § 260 a 212 TrZ, čehož odrazem je dosavadní rozdílný způsob posuzování případného souběhu různými soudy. Na jedné straně vyslovil jasný názor senát Vrchního soudu v Praze pod sp. zn. 1 T 10/2015, podle něhož je ust. § 260 v poměru speciality k § 212 TrZ, což je zřejmé již z toho, že zatímco obě zmíněná ustanovení shodně postihují užití dotace na jiný než určený účel, v § 212 se zdroje těchto dotací blíže neuvádějí, avšak § 260 výslovně zmiňuje pouze výdaje spravované z rozpočtu EU. Tento závěr podporuje i stanovisko NSZ, sp. zn. 7 St 770/2010, ale i argument, že pod § 260 nelze zařadit dotace z jiných zdrojů než z EU. V případě postihu podle § 212 by pak na výši způsobené škody byla započtena hodnota všech vylákaných dotací vcelku. Poměr speciality, který by vylučoval jednočinný souběh, ovšem předpokládá, že obě ustanovení jsou určena k ochraně týchž zájmů, přičemž speciálním ustanovením má být postihnout určitý útok proti témuž individuálnímu objektu, aby byly vystiženy zvláštní povaha a stupeň závažnosti takových útoků. V tomto případě však považujeme za sporné, zda jde u těchto trestných činů o týž individuální objekt (tyto trestné činy jsou zařazeny v odlišných hlavách zvláštní části TrZ), tj. zda nejsou finanční zájmy EU svou povahou vyčleněny

¹¹ ŠÁMAL, op. cit., s. 2656.

do samostatného individuálního objektu. Kromě toho lze o poměru speciality pochybovat vedle následku a objektu i z hlediska dalších znaků objektivní stránky skutkové podstaty.

Opačně však judikoval jiný senát VS v Praze pod sp. zn. 4To 3/2016, podle něhož trestný čin podle § 260 není v poměru speciality k trestnému činu podle § 212 TrZ, jednočinný souběh těchto trestných činů není vyloučen v těch případech, kdy jedním jednáním byly současně naplněny znaky obou skutkových podstat, tedy když došlo k současnému ohrožení jak finančních zájmů EU, tak i majetkových zájmů ČR, tj. nedošlo-li výlučně k ohrožení zájmů EU, kdy by byl dopad trestné činnosti pokryt právním posouzením takového jednání jako trestného činu podle § 260, neboť v tomto případě speciálního vůči ustanovení § 212 TrZ. Souběh by tedy přicházel v úvahu pouze v případech, kdy by jedním jednáním popsáním v obou skutkových podstatách byly poškozeny v určité míře vedle sebe zájmy jak EU, tak ČR a na každý trestný čin by se jen započítala příslušná část způsobené škody.

V úvahu při posuzování otázky souběhů tedy přichází v úvahu více řešení.

První vychází z toho, že z hlediska obou trestných činů je třeba zohlednit jednotně celou způsobenou škodu bez ohledu na to, zda byla způsobena EU nebo ČR. O důvodech vyloučení souběhu v takových případech a preferenci principu speciality viz výše.

Dalším řešením by mohlo být rozdělení škod z hlediska kvalifikačních znaků tak, že pro naplnění příslušných okolností naplňujících vyšší trestní sazbu je v případě trestného činu podle 260 rozhodná pouze škoda způsobená EU a v případě § 212 pouze škoda způsobená jiným subjektům. Toto řešení však plně nevystihuje smysl zákonné úpravy a místo zajištění dostatečného postihu různých forem podvodného jednání by mohlo dojít k částečné nechtěné dekriminalizaci. Takové rozdělení škod mezi dva souběhové trestné činy by vedlo v některých případech k podstatnému snížení trestní sazby za taková jednání (např. pachatel, který by způsobil škodu 9 milionů Kč výlučně ke škodě EU nebo ČR, by byl postižen za přísnější odstavec s vyšší škodou (v daném případě škodou velkého rozsahu), zatímco pachatel, který by fakticky stejným jednáním způsobil škodu 4,5 milionu Kč Evropské unii a současně škodu 4 a půl milionu České republice, by byl postižen za souběh

dvou trestných činů, přičemž by mu u každého trestného činu byla přičtena k tíži jen tato výše škody, tedy značná škoda). Takové řešení by patrně nebylo spravedlivé a zákonodárce takto jistě nezamýšlel zavést takovou výraznou úlevu pachatelům trestné činnosti ke škodě Evropské unie.¹²

Poněkud kompromisní řešení vychází z toho, že ve smyslu § 212 je za takové situace způsobena škoda ve výši představující součet škod jdoucích na účet státu a na účet EU, zatímco ve smyslu § 260 toliko škoda ve výši majetkové újmy způsobené EU. Výjimkou z tohoto pravidla by byly jen případy ohrožující nebo porušující výlučně zájmy EU, kde by právním posouzením výlučně podle § 260 byl plně pokryt škodlivý dopad takových jednání, což ovšem nevysvětluje, proč právě v těchto případech by byl vyloučen postih podle § 212.¹³ § 212 totiž nijak nevylučuje ze svého dopadu poškození jakéhokoliv subjektu, tedy ani EU, a zavedení § 260 by bylo možno chápat také jako snahu zákonodárce postihnout zavedením další skutkové podstaty i jiná jednání, dosud trestním právem nepostihovaná ve vztahu k EU jakožto tělesu požívajícímu zvláštní a specifické ochrany (což vede opět k úvahám o záměru novým ustanovením chránit nový, zvláštní individuální objekt. Dodáváme také ještě, že problémem by zde mohlo být také vyloučení zásady ne bis in idem, jehož zdůvodnění by se zde jen těžko nacházelo.

Je skutečně obtížné dát některému z těchto řešení přednost, když první z nich se zdá z hlediska zákona přesvědčivější, druhé se zase snaží překlenout jeho možnou nespravedlnost. Konečnou, doufejme přesvědčivou odpověď, dá v nejbližší době Velký senát NS ČR, který se bude danou problematikou zabývat v blízké době.

4 Návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji vedeném trestněprávní cestou proti podvodům poškozujícím finanční zájmy Unie a její případné dopady do českého trestního zákonodárství

Dosavadní Úmluva z roku 1995 se dosud promítla do ochrany finančních zájmů Evropské unie nedostatečně zejména z toho důvodu, že byla velmi obecná

¹² Tuto argumentaci, kterou považujeme za správnou, viz VÁVRA, L. Kolik dotací, tolik trestů? In: *Právní prostor* [online]. Publikováno 20. 4. 2016 [cit. 18. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kolik-dotaci-tolik-trestu-cast1>

¹³ VÁVRA, op. cit.

a umožňovala státům poměrně velkou volnost při implementování jejich ustanovení jak do odvětví správního a finančního, tak i do trestního práva. Na úrovni členských států je ochrana finančních zájmů EU řešena nejčastěji prostřednictvím jejich vnitrostátních předpisů, zejména z oblasti trestního práva, nicméně definice těchto podvodů a forma a intenzita postihů je v jednotlivých členských státech velmi odlišná. Speciální ustanovení o těchto podvodech v trestních zákonících členských států absentují (s výjimkou např. ČR). Existuje proto dosud také riziko rozdílné praxe, které by mohla odstranit jednotná skutková podstata. Evropská komise proto dospěla k závěru, že jednotný právní rámec je nutný, a své představy vtělila do konkrétního návrhu. Obsah návrhu není sám o sobě dramaticky nový oproti primární Úmluvě z roku 1995, revoluční je však forma navrhované úpravy, když se jedná o jeden z prvních návrhů, kdy EU směrnici nadiktuje členským státům povinnou definici určitého trestného činu včetně trestní sazby.

Ze zprávy Komise z roku 2010 o ochraně finančních zájmů Unie¹⁴ vyplývá, že i přes zavedený právní rámec se každoročně projevují případy podezření na podvod týkající se příjmů a výdajů, u kterých celkový objem škody dosahuje částky přibližně 600 milionů EUR. Poškození rozpočtu EU si vyžaduje opatření k zajištění rovnocenné a účinné ochrany zájmů, přičemž se konstatuje, že rovnocenná ochrana zájmů neexistuje a opatření proti podvodu nemají dostatečně velký odstrašující účinek. Pokud by ve všech státech Unie měly trestné činy jednotnou skutkovou podstatu, snížilo by se riziko uplatňování rozdílné praxe, neboť by se zajistil také jednotný výklad ustanovení a jednotná skutková podstata by rovněž posílila odstrašující účinek a zefektivnila jejich prosazování. Pro potenciální pachatele by bylo také méně efektivní přesouvat se v rámci Unie do státu s mírnějšími předpisy, důležitost pro důvěryhodnost orgánů a institucí EU a pro zajištění legitimního plnění rozpočtu je nasnadě.

Proto po několika letech úvah byl Komisí přijat nový návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji vedeném trestněprávní cestou proti podvodům poškozujícím finanční zájmy Unie, a to 11. 7. 2012 pod

¹⁴ Zpráva Komise z roku 2010 o ochraně finančních zájmů Unie, KOM (2011) 595 v konečném znění a doprovodné pracovní dokumenty útvarů Komise SEK (2011) 1107, 1108 a 1109 v konečném znění. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparency/reg-doc/rep/1/2011/CS/1-2011-595-CS-F1-1.pdf>

č. COM(2012)363final, 2012/0193 (COD) – dále jako Směrnice, zakládající se na čl. 325 odst. 4 Smlouvy o fungování Evropské unie. Na rozdíl od formy úmluvy je vhodným nástrojem pro harmonizaci trestních opatření v oblasti ochrany finančních zájmů Unie, který je dostatečně konkrétní, který však přitom umožňuje členským státům při zavádění přísnějších opatření jistý stupeň flexibility. Proto má tato nová Směrnice nahradit dosavadní Úmluvu o ochraně finančních zájmů Evropských společenství ze dne 26. 7. 1995 i následné dva protokoly.

Česká republika tento návrh projednala a vytvořila Instrukci pro jednání pracovní skupiny Rady EU pro tuto problematiku v říjnu 2014, v níž zaujímá stanoviska k jednotlivým bodům návrhu. V dalším budou tato stanoviska stručně sumarizována.

Hlavní body nové směrnice rozdělení do jednotlivých článků jsou tyto:

Čl. 1 – toto ustanovení objasňuje účel a rozsah návrhu tak, že tato směrnice má vymezovat konkrétní trestné činy a sankce a také skutečnost, že se návrh týká jen ochrany finančních zájmů Unie. Byla dána přednost pojmu „ochrana – protection“ před pojmem „prevence – prevention“, s čímž ČR vyslovila souhlas

Čl. 2 – definuje výraz finančních zájmů Unie v podstatě ve shodě s předchozí Úmluvou se zvláštním důrazem na výběr a užití daně z přidané hodnoty. ČR žádá, aby do definice vedle pojmu „aktiva“ byl doplněn i pojem „závazky – liabilities“. Ostře vystoupila ČR proti požadavku zahrnout do definice i podvody na DPH, neboť příjmy z DPH jsou primárně příjmem státu a součástí rozpočtu EU se stávají až následně na základě odvedení procentuální části čistého výnosu z daně. Podvodem na DPH tedy nedochází k přímému úbytku na majetku Unie a tím ani k poškození jejích finančních zájmů ve smyslu trestního zákoníku. Směrnice má nastavit minimální pravidla harmonizace a musí respektovat princip proporcionality. Zasahováním do takové dominantně vnitrostátní záležitosti není ani v souladu se zásadou subsidiarity ve smyslu čl. 5 SEU.

Čl. 3 – podrobně definuje skutkovou podstatu podvodu poškozujícího finanční zájmy Evropské unie. Původní definice Úmluvy byla přeformulována a poněkud prohloubena, aniž by došlo k podstatným změnám. Dikci odpovídá trestný čin podle § 260 TrZ, která je v některých případech

dokonce ještě přísnější (postihuje samotné jednání, kdežto návrh jen následek, k němuž toto jednání vede, namísto Unii požadovaného specifického úmyslu postačuje úmysl nepřímý.).

Čl. 4 – upravuje trestné činy v souvislosti s podvodem poškozujícím zájmy Evropské unie. Na rozdíl od CJ stanovuje užší okruh trestných činů, tzn. nepoctivé jednání uchazečů o veřejnou zakázku, praní špinavých peněz, úplatkářství ve své aktivní i pasivní formě a zneužití finančních prostředků Unie, i když toto není zahrnuto podvodem v užším slova smyslu. Jsou zde také definovány úřední osoby jako osoby, které působí v legislativním, soudním nebo správním úřadě a vykonávají zde pro Unii či v členských státech nebo ve třetích zemích úkoly veřejné služby, ale i osoby, které nepůsobí v těchto úřadech, ale účastní se správy finančních zájmů Unie či se účastní přijímání rozhodnutí týkajících se finančních zájmů Unie. Naproti tomu je v některých směrech směrnice příliš úzká, když se např. soustřeďuje pouze na soutěžitele u veřejných zakázek a nikoliv na osoby zadávající veřejnou zakázku či grant, dále bylo lze zaznamenat snahu vyloučit z dosahu Směrnice samotné poslance Evropského parlamentu, což ČR považuje za nepřijatelné. V této oblasti, bude-li Směrnice přijata, bude třeba provést v českém trestním zákonodárství největší změny.

Čl. 5 – návod, pomoc, účastenství a pokus – nebyly shledány diference mezi Návrhem a stanoviskem ČR.

Čl. 6 – zakotvuje odpovědnost právnických osob za všechny výše zmíněné trestné činy a vylučuje tuto odpovědnost jako alternativu k odpovědnosti osob fyzických. V této oblasti se jeví česká právní úprava jako dostatečná.

Čl. 7 – sankce pro fyzické osoby – týká se délky trestů odnětí svobody pro fyzické osoby a zavádí určité minimální hranice trestu odnětí svobody, které vycházejí z prahových hodnot stanovených u jednotlivých trestných činů, přičemž minimální hranice u dolní hranice trestní sazby má činit 6 měsíců a minimum horní hranice trestní sazby alespoň 5 let, u zločinného spolčení alespoň na 10 let. Zavedení minimálních sankcí zajistí konsistenci v celé Unii, jednotu při ukládání a současně budou schopny i odstrašujícího účinku. V tomto směru bude zapotřebí upravit sazby u trestného činu podle § 260 či u jeho změněné podoby.

Čl. 8 – přitěžující okolnosti – dtto

Čl. 9 – druhy minimálních sankcí pro právnické osoby – dtto

Čl. 10 – podle něj členské státy zajistí zmrazení a konfiskaci výnosů z trestné činnosti a nástrojů trestných činů výše uvedených dle směrnice EP a Rady, která bude za tím účelem vydána.

Čl. 11 – významné procesní ustanovení umožňující jasné stanovení soudní příslušnosti. Vychází se ze zásady teritoriality a personality, v ostatních případech budou státy povinny sdílet důkazy po podvodech spáchaných mimo jejich území cizími státními příslušníky, při stíhání těchto činů se pak vždy uplatní zásada legality a oficiality. Za velmi významné novum je třeba považovat úpravu, podle níž členské státy zajistí, aby se jejich soudní příslušnost vztahovala i na trestné činy spáchané prostřednictvím informačních a komunikačních technologií použitých z jejich území.

Čl. 12 – členské státy zajistí zavedení promlčecí doby, jež bude od okamžiku spáchání trestného činu činit plošně alespoň 10 let. Dále zajistí, aby byla promlčecí doba na základě jakéhokoliv úkonu příslušného vnitrostátního orgánu, zejména faktického zahájení vyšetřování nebo trestního stíhání, přerušena a začala běžet znovu od počátku, a to po dobu alespoň 10 let od spáchání trestného činu. Vymáhání uložených sankcí musí být umožněno po dobu trvající alespoň 10 let od okamžiku vynesení pravomocného odsuzujícího rozsudku. První podmínku současný § 260, ostatní dvě bude patrně zapotřebí nově implementovat.

ČR zaujala odchylné stanovisko, podle nějž nastavení promlčecí doby musí vždy reflektovat společenskou škodlivost případu a tedy uložený trest nebo aplikovatelnou sazbu. Zavedení jednotné promlčecí doby v délce 10 let pro všechny trestné činy vymezené ve Směrnici není proto přijatelným řešením. V opačném případě by bylo třeba změnit celý koncept promlčení v TrZ, jeho systematiku, nastavení promlčecích dob atd. Proto je navrhovaná úprava pro ČR nepřijatelná.

Čl. 13 – touto směrnicí ani jejím ustanovením o promlčení není dotčena povinnost členských států zajistit zpětné získání prostředků, které byly nesprávně vyplaceny v důsledku trestných činů uvedených v této Směrnici. Znění je pro ČR příliš zatěžující, není v souladu se zásadou proporcionality a ČR jej nepodporuje.

Čl. 14 – upravuje součinnost s jinými platnými právními předpisy Unie a objasňuje vzájemné působení mezi správními a trestními sankčními režimy. Návrh směrnice projednalo plénum Senátu PČR a na návrh výborů ústavně-právního a pro záležitosti EU přijalo usnesení vyjadřující obecnou podporu návrhu i Rámcové pozice vlády ČR, byla však také uvedena řada výhrad k obsahové stránce Návrhu Směrnice (viz výše).

5 Prevence trestného činu podle ust. § 260 TrZ

V rámci čerpání různých druhů evropských fondů dochází nepochybně velmi často k této trestné činnosti. V České republice se takto rozdělují stovky miliard Kč, což skýtá pochopitelně mnoho příležitostí ke korupci a soukromému obohacení. Motivem nejčastěji bývá snaha obohatit se velkými částkami na úkor jiného, velmi nekonkrétního subjektu, podmínkami pak nejčastěji nedostatečná kontrola a nezájem se těmito věcmi zabývat ze strany státních orgánů i politických subjektů v zemi. Lze předpokládat, že tato trestná činnost je relativně poměrně častá, existuje vysoká latence, jde typicky o kriminalitu bílých límečků, sofistikovanou a organizovanou trestnou činnost, páchanou často ve formě zločinného spolčení, velmi obtížně prokazatelnou. Spíše než trestní represe zde mohou preventivně působit opatření primární a sekundární prevence. Tato prevence by měla být ovládnuta zejména těmito principy:

- nulová tolerance podvodů na všech úrovních implementace a čerpání fondů,
- transparentní postupy pod kontrolou nejen příslušných orgánů, ale i veřejnosti,
- snižování administrativní zátěže, jasné a jednoduché postupy,
- omezování politických vlivů.

Základem konkrétní prevence by mělo být např.

- prosazování kultury odmítající podvodné jednání např. prostřednictvím prověřování kandidátů na pracovní místa prověřováním jejich morální integrity a případného střetu zájmů, prověřováním žadatelů o dotace z hlediska jejich poctivosti a dřívějšího zapojení do praktik podvodného jednání, předcházení vzniku nežádoucích vazeb a střetu zájmů,

- posilování kontrolních mechanismů jednoznačným stanovením rolí a odpovědnosti až na úroveň pracovních míst, oddělením funkcí souvisejících s administrací a kontrolou, ověřováním účinnosti a nastavením kontrolních mechanismů, zjišťováním indikátorů podvodů, jimiž jsou např. stejné místo zadavatele a dodavatele, ručně psané faktury na vysoké částky, různé písmo u podpisů téže osoby, výkazy práce na přesných osm hodin denně a stejnou činnost, použití zprostředkovatelů a poradců pro získání dotace atd.,
- Whistleblowing systém - nastavení a propagace důvěryhodného systému umožňujícího anonymní nahlášení podezření na nezákonné jednání (protikorupční linky, ombudsman), nastavení pravidel interního vyšetřování, včasné zajišťování podkladů a případných důkazních materiálů, poskytování dostatečné ochrany neanonymním oznamovatelům,
- sdílení znalostí a zkušeností na mezinárodní úrovni, spolupráce s nadnárodními kontrolními a vyšetřovacími orgány (OLAF).

6 Závěr

Na základě výše uvedené analýzy trestného činu podle § 260 TrZ i perspektiv jeho úpravy včetně nadnárodních konsekvencí dospíváme k závěru, že ČR vcelku dobře a odpovědně reagovala ve svém vnitřním trestním zákonodárství na aktuální potřeby i právní požadavky stanovení v aktech a právních pramenech Evropské unie, v některých částech úpravy lze konstatovat, že platnou evropskou legislativu dokonce předbíhá. To nic nemění na požadavku, že je třeba tuto evropskou legislativu podrobně sledovat i do budoucna a na její požadavky včas a adekvátně reagovat. Nejbližším projevem evropské legislativy bude patrně v nejbližší době nová evropská směrnice, které z naší strany nebude vyžadovat vzhledem k výše uvedenému mimořádné úsilí.

Literature:

Analýza k trestní odpovědnosti zastupitelů a radních vypracovaná Nejvyšším státním zastupitelstvím. *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, © 2014 [cit. 29. 11. 2014]. Dostupné z: <http://nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/931-nejvyssi-statni-zastupitelstvi-vydava-analyzu-k-trestni-odpovdnosti-zastupitel-a-radnich>

- FENYK, J. Ochrana finančních zájmů Evropské unie, In: BLAHO, P. a A. ŠVECOVÁ (eds.). *Právo v evropské perspektive. I. Díl*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnavě, 2011, s. 288.
- KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-047-8.
- Příloha k usnesení vlády ČR č. 465 ze dne 12. 5. 2004. *Vláda ČR* [online]. Vláda ČR © 2009-2012 [cit. 10. 1. 2017]. Dostupné z: [https://kormoran.odok.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open & 2004 & 05-12](https://kormoran.odok.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2004&05-12)
- Sněmovní tisk č. 323. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, © 2014 [cit. 11. 1. 2017]. Dostupné z: [http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7 & CT=323 & CT1=0](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=323&CT1=0)
- ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář. II, § 140-421*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
- TOMÁŠEK, M. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde, 2009, 459 s. ISBN 978-80-7201-737-9.
- VÁVRA, L. Kolik dotací, tolik trestů? In: *Právní prostor* [online]. Publikováno 20. 4. 2016 [cit. 18. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kolik-dotaci-tolik-trestu-cast1>
- VUČKA, J. § 132 vrací úder. In: *Jiné právo* [online]. Publikováno 30. 8. 2012 [cit. 10. 1. 2017]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2012/08/jan-vucka-132-vraci-uder.html>
- ZÁHORA, J. Poškodovanie finančních záujmov Európskej unie. In: BLAHO, P. a A. ŠVECOVÁ (eds.). *Právo v evropské perspektive. I. Díl*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnavě, 2011.
- Zpráva Komise z roku 2010 o ochraně finančních zájmů Unie, KOM (2011) 595 v konečném znění a doprovodné pracovní dokumenty útvarů Komise SEK (2011) 1107, 1108 a 1109 v konečném znění. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2011/CS/1-2011-595-CS-F1-1.pdf>

Contact – email

kuchta@lan.muni.cz

DAŇOVÁ TRESTNÁ ČINNOSŤ A POJEM ŠKODA

Ján Šanta

prokurátor Úradu špeciálnej prokuratúry Generálnej
prokuratúry, Bratislava, Slovenská republika

Abstract in original language

V predmetnom príspevku jeho autor analyzuje jeden z najaktuálnejších problémov pri stíhaní daňových deliktov, ktorým je ustálenie pojmu škoda. Dochádza k záveru, že v zmysle staršej judikatúry u daňových deliktov nejde o škodu s nárokom na jej náhradu obvineným. To však podľa autora príspevku neplatí u trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Tr. zákona SR, pretože uplatnením nároku na vrátenie DPH alebo spotrebnej dane a jeho vyplatením páchatel'ovi, vzniká reálny úbytok zo štátneho rozpočtu vnímaný ako škoda. V tomto kontexte autor poukazuje tiež na nejednotnosť rozhodovania súdov v SR a na neexistujúcu judikatúru v SR k danej problematike.

Keywords in original language

Daňové trestné činy; škoda; DPH; daňový podvod.

Abstract

Abstract: In this article is the term “damage“ analyzed, which is the most recent problem related to the prosecution of tax crimes. The author concludes that from the point of view of older case law damage, related to the tax crimes, is not with entitlement of compensation by the accused person. But this is not applied in the event of tax fraud crime under section § 277a of the Criminal Act of the Slovak Republic, because the claim for the refund of value added tax or excise duty tax and payment of it to the defendant causes actual loss of the State budget construed as the damage. The author points out the non-uniformity of the court's deciding in the Slovak Republic and non-existent case law in the Slovak Republic related to this issue.

Keywords

Tax Crimes; Damage; Value Added Tax; Tax Fraud.

1 Úvod

V intenciách teoretických východísk o obligatórnych znakoch skutkových podstat trestných činov ekonomického charakteru aplikačná prax, ktorej súčasťou je vyšetrovanie tých najzávažnejších ekonomických trestných činov potvrdzuje, že popri dokazovaní úmyselného zavinenia býva mnohokrát mimoriadne zložitým nielen samotné dokazovanie, ale aj ponímanie pojmu škoda.

Podľa § 124 ods. 1, ods. 2 Trestného zákona škodou sa na účely tohto zákona rozumie ujma na majetku alebo reálny úbytok na majetku alebo na právach poškodeného alebo jeho iná ujma, ktorá je v príčinnej súvislosti s trestným činom, bez ohľadu na to, či ide o škodu na veci alebo na právach. Škodou sa na účely tohto zákona rozumie aj získanie prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom. Škodou sa rozumie v zmysle odseku 1 aj ujma na zisku, na ktorý by poškodený inak vzhľadom na okolnosti a svoje pomery mal nárok alebo ktorý by mohol odôvodnene dosiahnuť.

1. Škoda ako pojem trestného práva hmotného plní niekoľko funkcií:
  - a) je znakom skutkovej podstaty mnohých trestných činov či už základnej, alebo kvalifikovanej (najmä trestné činy proti majetku podľa IV. hlavy osobitnej časti TZ a trestné činy hospodárske podľa V. hlavy osobitnej časti TZ, ale aj iných trestných činov, napr. lúpež podľa § 188 ods. 2 až 4 TZ). Pritom škodou v TZ je nielen škoda v klasickom zmysle slova, prejavujúca sa ako ujma na majetku či akýchkoľvek právach iného, vzniknutá v príčinnej súvislosti s trestným činom (napr. odcudzenie notebooku za 700 €, alebo ohováranie, kvôli ktorému príde ohováraný o zákazku v hodnote 20 000 €), ale zároveň je ňou aj získanie prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom, pričom mohlo, ale aj nemuselo prísť ku klasickej škode u inej osoby [napr. vydieračský únos podľa § 186 ods. 2 až 4 TZ, kedy páchatel dostane od inej osoby výkupné za ďalšiu osobu, pričom získa pre seba prospech, ktorý je zároveň škodou v klasickom zmysle na majetku inej osoby, alebo naproti tomu neoprávnené podnikanie podľa § 251 ods. 2 písm. c) – a získa ním väčší prospech, kedy neoprávneným podnikaním, napr. predajom pneumatík, nie je nikomu spôsobená škoda ako ujma na majetku, páchatel však získa väčší prospech]. Základným znakom základnej alebo kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu môže byť aj rozsah trestného činu, na ktorého určenie, ak má povahu vyjadriteľnú v peniazoch, sa použijú tie isté kritéria, ako na zistenie škody,

- b) je následkom trestného činu, za ktorý patrí náhrada škody, teda je právnym titulom pre náhradu škody v zmysle Občianskeho zákonníka (§ 430 až 450 OZ, § 13 OZ), Trestného poriadku (najmä § 46 až 54 TP – poškodený a splnomocnenec zúčastnenej osoby a poškodeného § 287a a 288 TP – tzv. adhézne konanie, v ktorom sa poškodený za splnenia ďalších podmienok môže priamo v trestnom konaní domôcť náhrady škody, prípadne je rozhodnutím v trestnom konaní odkázaný na občianske súdne konanie alebo konanie pred iným príslušným orgánom), prípadne iného všeobecne záväzného právne predpisu,
- c) získanie alebo snaha o získanie určitého majetkového prospechu trestným činom, ktorý je súčasťou pojmu škoda v TZ, je predpokladom na uloženie peňažného trestu a trestu prepadnutia majetku
2. Pojem škoda v TZ vyjadruje takú ujmu alebo získanie takého prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom, ktorá je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom, t. j. peniazmi (a to aj v prípade, že sa prejavuje v čisto subjektívnej sfére jednotlivca ako je napríklad ochrana osobnosti, samozrejme škoda musí mať objektívny charakter), a je teda z hľadiska náhrady škody (ak nedochádza k naturálnej reštitúcii) napraviteľná poskytnutím majetkového plnenia, predovšetkým poskytnutím peňazí (R 55/1971 CV).¹

2 Škoda a trestné činy daňové

Špecifická situácia v súvislosti s takto ponímaným pojmom škoda vzniká u daňových trestných činov, ktoré sú zakotvené v 2. časti, 5. hlave, 3. diele v § 275–279 Trestného zákona. Ako to vyplýva z ďalej uvedených čiastočných citácií týchto ustanovení, v týchto skutkových podstatách daňových trestných činov zákonodarca zakotvuje získanie prospechu (určitej výšky), spáchanie činu v odseku 1 a ďalších odsekoch v zákonom stanovenom rozsahu a spôsobenie škody v zákonom stanovenej výške.

Tieto pojmy sú v jednotlivých uvádzaných ustanoveniach Trestného zákona použité takto:

§ 275

Falšovanie a pozmeňovanie kontrolných technických opatrení na označenie tovaru

¹ BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 806–807.

(1) Kto falšuje alebo pozmení kontrolné známky, kontrolné pásky alebo iné kontrolné technické opatrenia na označenie tovaru na daňové účely alebo na iné účely ustanovené všeobecne záväzným právnym predpisom v úmysle spôsobiť inému škodu alebo zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech alebo kto také kontrolné známky uvádza do obehu alebo ich použije ako pravé, alebo ich prechováva, potrestá sa odňatím slobody až na jeden rok.

(2) Odňatím slobody na šesť mesiacov až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a získa ním väčší prospech,

(3) Odňatím slobody na štyri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a získa ním prospech veľkého rozsahu.

§ 276

Skrátenie dane a poistného

(1) Kto v malom rozsahu skrúti daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

(2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

d) vo väčšom rozsahu.

(3) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 v značnom rozsahu.

(4) Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 vo veľkom rozsahu.

§ 277

Neodvedenie dane a poistného

(1) Kto v malom rozsahu zadrží a neodvedie určenému príjemcovi splatnú daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie, ktoré zrazi alebo vyberie podľa zákona, v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.

(2) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

b) vo väčšom rozsahu.

(3) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak činom uvedeným v odseku 1 spôsobí značnú škodu.

(4) Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 vo veľkom rozsahu.

§ 277a

Daňový podvod

(1) Kto neoprávnene vo väčšom rozsahu uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech, potrestá sa odňatím slobody na jeden až päť rokov.

(2) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

b) v značnom rozsahu,

(3) Odňatím slobody na sedem rokov až dvanásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) vo veľkom rozsahu.

§ 278

Nezaplatenie dane

(1) Kto vo väčšom rozsahu nezaplatí splatnú daň, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 v značnom rozsahu.

(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 vo veľkom rozsahu.

§ 279

Porušenie predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru

(1) Kto s kontrolnými známami, kontrolnými páskami alebo inými kontrolnými technickými opatreniami na označenie tovaru na daňové účely alebo na iné účely ustanovené zákonom nakladá v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom v úmysle spôsobiť inému škodu alebo zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech alebo kto v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom dovezie, vyvezie, prepraví, dá prepraviť, uvádza do obehu alebo prechováva tovar bez kontrolných známok, kontrolných pásov

alebo bez iných kontrolných technických opatrení na jeho označenie na daňové účely alebo na iné účely ustanovené zákonom, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním väčšiu škodu,

(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu.

Na tomto mieste je potrebné opätovne v súvislosti s týmito skutkovými podstatami daňových trestných činov pripomenúť, že v zmysle § 124 ods. 1 Trestného zákona sa škodou na účely tohto zákona rozumie nielen ujma na majetku alebo reálny úbytok na majetku, ale aj iná škoda a ujma poškodeného na jeho právach a taktiež získanie prospechu v príčinnej súvislosti s trestným činom.

Z citovaných ustanovení Trestného zákona je pritom evidentné, že Trestný zákon uvedené pojmy prospech, škoda a rozsah používa zjavne nesytemovo až chaoticky, ba dokonca legislatívne zjavne mylne, čo celkom zreteľne badať u trestného činu neodvedenia dane a poistného podľa § 277 Trestného zákona, pretože v odseku 1 je použitý pojem malý rozsah, v odseku 2 písm. a) väčší rozsah a v odseku 4 veľký rozsah, avšak v odseku 3 je sankcionované konanie páchatel'a, ktorý činom v odseku 1 spôsobí značnú škodu. Takýto právny stav preto nepochybne vyžaduje pojmové zjednotenie skorou ďalšou novelou Trestného zákona, k čomu prekvapujúco doposiaľ nedošlo napriek takémuto dlhodobému stavu a viacerým skorším novelám iných ustanovení Trestného zákona.

Aj z takéhoto znenia skutkových podstát daňových trestných činov a pojmu škoda podľa citovaného § 124 ods. 1 Trestného zákona potom plynú nasledujúce aplikačné problémy nielen hmotnoprávneho, ale aj procesnoprávneho charakteru súvisiaceho s náhradou škody poškodenému podľa § 46 ods. 3, § 287, § 288 Trestného poriadku alebo podľa § 50–§ 52 Trestného poriadku upravujúceho zaistenie nároku poškodeného.

Podľa § 46 ods. 1, ods. 3, ods. 4 Trestného poriadku poškodený je osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody. Poškodený má právo v prípadoch ustanovených týmto zákonom sa vyjadriť, či súhlasí s trestným stíhaním, má právo uplatniť nárok na náhradu škody, robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo na ich doplnenie, predkladať dôkazy, nazerať do spisov a preštudovať ich, zúčastniť sa na hlavnom pojednávaní a na verejnom zasadnutí konanom o odvolaní alebo o dohode o priznaní viny a prijatí trestu, vyjadriť sa k vykonaným dôkazom, má právo záverečnej reči a právo podávať opravné prostriedky v rozsahu vymedzenom týmto zákonom. Poškodený má právo sa kedykoľvek v priebehu trestného konania informovať o stave trestného konania. Informáciu poskytne orgán činný v trestnom konaní alebo súd, ktorý vo veci koná; na tento účel sa poškodenému poskytnú potrebné kontaktné údaje. Informácia o stave konania sa neposkytne, ak by poskytnutím takej informácie mohol byť zmařený účel trestného konania. Poškodený, ktorý má podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená trestným činom, je tiež oprávnený navrhnúť, aby súd v odsudzujúcom rozsudku uložil obžalovanému povinnosť nahradit' túto škodu; návrh musí poškodený uplatniť najneskoršie do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. Z návrhu musí byť zrejmé, z akých dôvodov a v akej výške sa nárok na náhradu škody uplatňuje. Takýto návrh nemožno podať, ak bolo o nároku už rozhodnuté v civilnom procese alebo inom príslušnom konaní.

Podľa § 287 ods. 1 Trestného poriadku, ak súd odsudzuje obžalovaného pre trestný čin, ktorým spôsobil inému škodu uvedenú v § 46 ods. 1, uloží mu spravidla v rozsudku, aby ju poškodenému nahradil, ak bol nárok riadne a včas uplatnený. Ak tomu nebráni zákonná prekážka, súd uloží obžalovanému vždy povinnosť nahradit' neuhradenú škodu alebo jej neuhradenú časť, ak jej výška je súčasťou popisu skutku uvedeného vo výroku rozsudku, ktorým bol obžalovaný uznaný za vinného, alebo ak ide o náhradu morálnej škody spôsobenej úmyselným násilným trestným činom podľa osobitného zákona, ak škoda nebola dosiaľ uhradená.

V zmysle § 288 od. 1 Trestného poriadku, ak podľa výsledku dokazovania nie je podklad na vyslovenie povinnosti na náhradu škody alebo ak by bolo treba na rozhodnutie o povinnosti na náhradu škody vykonať ďalšie dokazovanie, ktoré presahuje potreby trestného stíhania a predĺžilo by ho, súd odkáže poškodeného na civilný proces, prípadne na konanie pred iným príslušným orgánom. Poškodeného treba označiť jeho menom a priezviskom, dátumom a miestom narodenia a miestom bydliska. Ak je poškodeným právnická osoba, treba ju označiť jej obchodným menom alebo názvom, sídlom a identifikačným číslom podľa záznamu v obchodnom registri, živnostenskom registri alebo inom registri.

Podľa náveta § 50 ods. 1 Trestného poriadku, ak je dôvodná obava, že uspokojenie nároku poškodeného na náhradu škody spôsobenej trestným činom bude marené alebo sťažované, možno nárok až do pravdepodobnej výšky škody zaistiť.

3 Aplikačné problémy

Bolo už teda konštatované, že k procesným a hmotnoprávnym špecifikám trestných činov daňových vyvolávajúcich nejednotnú aplikačnú prax patrí aj problematika škody, náhrady škody a postavenia poškodeného. Osobitne aktuálnou je najmä otázka, či u trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona, teda v prípade, ak páchatel neoprávnené v malom až veľkom rozsahu uplatní nárok na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech a príslušná finančná čiastka mu je zo štátneho rozpočtu reálne vyplatená, je daňový alebo colný úrad poškodeným, ktorý má podľa zákona proti obvinenému nárok na náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená trestným činom v zmysle § 46 ods. 3 Trestného poriadku, a teda či v takomto prípade daňovému alebo colnému úradu zastupujúceho štát vznikla škoda v zmysle § 124 ods.1 Trestného zákona. S týmito otázkami potom veľmi úzko súvisí aj aplikateľnosť § 50 Trestného poriadku upravujúceho zaistenie nároku poškodeného.

Dlhoročná súdna prax a doposiaľ platná staršia judikatúra (napr. Rt 29/1982, Rt 34/1987, Rt 52/1989) ustálili, že nárok štátu na zaplatenie dane nie je nárokom na náhradu škody spôsobenej daňovými trestnými činmi,

ale nárokom vyplývajúcím priamo z príslušných daňových zákonov. Nejde preto o takú škodu, ktorú by mohol daňový, či colný orgán uplatňovať v rámci adhézneho konania podľa § 46 ods. 3 Trestného poriadku. Voči tomuto právnomu záveru nemožno mať výhrady v prípade takých trestných činov daňových, akými sú trestné činy falšovania a pozmeňovania kontrolných, technických opatrení na označenie tovaru podľa § 275 Trestného zákona, skrátenia dane a poistného podľa § 276 Trestného zákona, neodvedenia dane a poistného podľa § 277 Trestného zákona, nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 Trestného zákona, a trestný čin porušenia predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru podľa § 279 Trestného zákona. Novela Trestného zákona účinná dňom 1. 9. 1999 však nad rámec uvedenej staršej judikatúry do pôvodného § 148a ods. 1 alinea druhá Trestného zákona - súčasné citované znenie § 277a Trestného zákona – zakotvila už zmienené uplatnenie nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane. A práve v prípade najzávažnejších foriem tejto daňovej trestnej činnosti dochádza páchatelmi – často aj členmi organizovaných a zločineckých skupín, voči daňovým úradom k uplatňovaniu nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty v rozsahu aj niekoľko miliónov eur, ktoré sú týmto daňovým subjektom daňovými úradmi vyplácané, napriek tomu, že tento nárok nie je uplatnený zákonne. Za takýchto okolností potom už nejde o situácie predpokladané uvedenou staršou judikatúrou, teda že v dôsledku trestne relevantného konania páchatel'a nedošlo k očakávanému prírastku na majetku, konkrétne že nedošlo k predpokladaným príjmom štátneho rozpočtu.

Naopak, vyslovujem teda názor, že za daných okolností dochádza k reálnemu úbytku – ujme na majetku tak, ako to má na zreteli § 124 ods. 1 Trestného zákona, teda k reálnemu odčerpaniu adekvátnej sumy priamo zo štátneho rozpočtu, čím dochádza k následku vo forme skutočnej škody – čiastky predstavujúcej majetkovú hodnotu, o ktorú bol trestným činom daňovým majetok poškodeného (štátny rozpočet) reálne znížený (Rt 33/1967, Rt 71/1971). Takýto stav potom zodpovedá pojmu majetková škoda v širšom slova zmysle, ktorou sa na účely náhrady škody rozumie ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného, je objektívne vyjadriteľná v peniazoch a reprezentuje majetkové hodnoty, ktoré je potrebné vynaložiť

na to, aby došlo k uvedení věci do pôvodného stavu (R 55/1971-civilné). Tejtó situácii v dôsledku spôsobenia majetkovej škody poškodenému – štátu zastúpenému daňovým alebo colným orgánom, daňovým trestným činom, konkrétne len trestným činom daňového podvodu podľa § 277a aktuálne účinného Trestného zákona, spáchaným obvineným, zodpovedá nárok poškodeného voči obvinenému na náhradu škody v rámci tzv. adhézneho konania podľa § 46 ods. 3 Trestného poriadku. U iných daňových deliktov, ako to už bolo naznačené, takýto nárok na náhradu škody neprichádza do úvahy. Daňovým a colným orgánom je však nevyhnutné v takýchto prípadoch zachovať oprávnenia poškodeného podľa 46 ods. 1 Trestného poriadku, v plnom rozsahu ich o týchto a ďalších právach poškodeného poučiť a ponechať im možnosť tieto práva počas celého trestného konania využiť. Ide predovšetkým o práva týkajúce sa realizácie návrhov na vykonanie dokazovania, oboznámenia sa so spisovým materiálom, osobitne v prípade skončenia vyšetrovania v zmysle § 208 Trestného poriadku, práva účasti na hlavnom pojednávaní alebo verejnom zasadnutí, práva záverečnej reči a podávania opravných prostriedkov v rozsahu vymedzenom Trestným poriadkom a ďalšie práva.

V súvislosti s predmetnou trestnou činnosťou je potrebné ešte poukázať na dôležitú skutočnosť, že najčastejšie práve v prípadoch zločineckých a organizovaných skupín páchajúcich daňové podvody podľa § 277a Trestného zákona ich organizátori, ale aj ďalší členovia skupiny nie sú totožní s daňovými subjektmi, zvyčajne sú to osoby nemajúce žiadnu účasť v obchodných spoločnostiach využívaných na danú trestnú činnosť, a obchodné spoločnosti v čase, kedy dochádza k odhaleniu trestnej činnosti sú zvyčajne už bez akéhokoľvek majetku, prevedené najčastejšie na sociálne slabšie osoby, resp. cudzincov, ako to bude ďalej uvedené a protiargumentované – v tomto smere, v adhéznom konaní môže byť uplatňovaný a priznaný len taký nárok na náhradu škody, ktorý je všeobecne možné uplatňovať aj v civilnom procese, t. j. prejednať a rozhodnúť o ňom v zmysle civilných kódexov, alebo v konaní pred iným príslušným orgánom – R ČR 52/1998 – 1 – civ., R ČR 26/1999 – civ.

Daň či iná povinná platba sa pritom nevymáha žalobou v civilnom konaní, ale na jej nedoplatok vydá príslušný orgán platobný výmer, resp. výkaz

nedoplatkov, ktorý je sám o sebe podkladom pre doplatenie a vymáhanie skrátenej platby a zároveň exekučným titulom pre prípadný nútený výkon rozhodnutia.

A práve zástancovia názoru, že trestným činom daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona nevznikla škoda, vychádzajú zo záveru, že predmetný nárok daňového alebo colného úradu nie je uplatniteľný v civilnom konaní ako nárok súkromnoprávny. Protiargumentom, ku ktorému sa prikláňame je, že nemusí ísť len o nárok uplatniteľný v civilnom procese, ale aj o nárok realizovateľný v konaní pred iným príslušným orgánom, ako to stanovuje ustanovenie § 288 Trestného poriadku, čo v prípade trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona znamená konanie o daňovom nároku v daňovom konaní podľa daňového poriadku.

Konkrétnymi protiargumentmi, z ktorých vyplýva, že naopak, ani u citovaného trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona nejde o škodu, ktorá by bola uplatňovaná v adhéznom trestnom konaní sú tieto:

Staršia judikatúra bola jednotná v tom, že nárok na zaplatenie dane vzniká už tým, že určitý príjem podlieha podľa daňových predpisov zdaneniu a nevzniká teda z konania, ktoré má znaky trestného činu (R 29/1982). Nárok štátu na zaplatenie dane teda nie je nárokom na náhradu škody spôsobenej trestným činom skrátenia dane, ale nárokom vyplývajúcim priamo zo zákona. Nejde preto o nárok, ktorý by príslušný správca dane mohol uplatňovať v adhéznom konaní (R 34/1987, R 52/1989).

Z uvedenej judikatúry teda vyplýva, že skrátená daň nie je škodou, a preto ju ani nemožno uplatňovať a priznať v adhéznom konaní.

V tomto smere je však nutné zdôrazniť, že ide o judikatúru, ktorá sa sformovala ešte pred rokom 1990, t. j. v čase, keď niektoré druhy daní neexistovali. Napríklad daň z pridanej hodnoty sa uplatňuje v podmienkach Slovenskej republiky až od roku 1993 a rovnako aj mechanizmus uplatňovania nárokov na vrátenie DPH. V čase, keď najvyšší súd všeobecne judikoval, že daň nie je škoda, neexistoval napríklad trestný čin daňového podvodu, ktorý by postihoval neoprávnené uplatňovanie nárokov na vrátenie DPH, teda situácie, keď štát má vyplatiť finančné prostriedky daňovému subjektu a nie

naopak, ako je to pri trestnom čine skrátenia dane. Rovnako tak v Trestnom zákone neexistovala definícia pojmu škoda v zmysle súčasného ustanovenia § 124 ods. 1, ods. 2 TZ.

Vzhľadom na uvedené nie je možné mechanicky preberať alebo aplikovať všetky závery uvedenej judikatúry, resp. ich aplikovať na všetky daňové trestné činy.

Aj v trestnom práve platí, že škoda je ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného, je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom, t. j. peniazmi, a možno ju napraviť poskytnutím majetkového plnenia – predovšetkým peniazmi. Rozlišuje sa pritom skutočná škoda a ušlý zisk (§ 442 ods. 1 Občianskeho zákonníka a § 379 Obchodného zákonníka) – R ČR 34/2010. Tento výklad teda platí aj v podmienkach trestného práva Slovenskej republiky, pretože ustanovenie i § 124 ods. 1 TZ síce definuje pojem „škoda“, ale robí tak úplne v zhode s definíciami škody uplatňovanými v občianskoprávných predpisoch.

Pri trestnom čine daňového podvodu ide o trestný čin, ktorý má nepochybne majetkový charakter, t. j. vyplatením neoprávnene uplatňovaného nároku na vrátenie DPH dochádza k spôsobeniu majetkovej ujmy, k reálnemu úbytku na majetku poškodeného (ide o zmenšenie majetku štátu). Pôjde tu o skutočnú škodu, ktorá sa prejavuje zmenšením majetku poškodeného oproti stavu pred spôsobením škody. Nárok daňového subjektu na vyplatenie nadmerného odpočtu DPH zo strany štátu je síce nárokom vyplývajúcim zo zákona o DPH, ale škoda v trestnoprávnom zmysle tu vznikne len v prípade, ak štát vyplatí nadmerný odpočet, na ktorý daňový subjekt nemal nárok. Škoda na majetku štátu vzniká v príčinnej súvislosti s protiprávnym konaním páchatel'a a nie v príčinnej súvislosti s tým, že inak (vo všeobecnosti) nárok na vyplatenie nadmerného odpočtu zo strany štátu vyplýva zo zákona o DPH.

V ustanovení § 124 ods. 2 TZ dokonca Trestný zákon rozširuje pojem škoda aj o ujmu na zisku. Ujma na zisku (ušlý zisk) je po skutočnej škode druhým typom hmotnej škody. Spočíva v rozdiel medzi tým, čo by poškodený pri normálnom behu vecí (bez konania páchatel'a) dosiahol, a tým, čo dosiahol skutočne. Ide teda o predpokladané rozmnoženie majetku poškodenej strany, ku ktorému však nedošlo v dôsledku spôsobenia škody.

Ujma na zisku spočíva v nerozmnožení majetku poškodeného, ku ktorému preukázateľne došlo v dôsledku (v príčinnej súvislosti) konania páchatel'a.

Definovanie ujmy na zisku má svoj význam pri trestnom čine skrátene dane, ktorý je charakteristický tým, že daňový subjekt zatají svoju daňovú povinnosť voči štátu, teda majetok štátu sa nezväčší o sumu, o ktorú by sa inak zväčšil, ak by nedošlo k spáchaniu trestného činu skrátene dane zo strany páchatel'a. Rovnako ako pri trestnom čine daňového podvodu, možno aj pri trestnom čine skrátene dane konštatovať, že skrátenu daň možno považovať za škodu (ujmu na zisku), ktorá bola spôsobená Slovenskej republike v dôsledku nezväčšenia jej majetku, ku ktorému by inak pri normálnom behu vecí došlo (táto ujma na zisku je preto spôsobená v príčinnej súvislosti s trestnoprávne relevantným konaním páchatel'a).

Podľa odlišného názoru a ponímania škody u trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona, skutočnosť, že pri trestnom čine daňového podvodu vzniká štátu i majetku skutočná škoda (zmenšenie majetku štátu) a pri trestnom čine skrátene dane vzniká štátu ujma na zisku (nezväčšenie majetku štátu), t. j. že v oboch prípadoch možno hovoriť o škode, však automaticky neznamená, že je možné túto škodu (či už skutočnú, alebo ujmu na zisku) uplatňovať aj v adhéznom konaní ako nárok na náhradu škody, resp. že ju môže trestný súd v adhéznom konaní aj priznať.

V tomto smere, podľa týchto názorov, spravidla niektorých sudcov, možno poukázať aj na judikatúru Najvyššieho súdu ČR, ktorý konštatoval, že suma, o ktorú páchatel skrátí daň alebo ktorú vylákal ako daňovú výhodu, predstavuje škodu spôsobenú trestným činom, hoci náhradu tejto škody spravidla nie je možné uplatňovať a priznať v adhéznom konaní (R 22/2005 - II.). Táto právna veta judikatúry reagovala na nesprávne názory, ktoré sa vyskytovali v odbornej literatúre a v praxi a ktoré s poukazom na staršiu judikatúru dôvodili, že skrátene daň nie je škoda. Uvedené názory sa opierajú o judikatúru, ktorá síce konštatuje, že skrátene daň nie je škodou spôsobenou trestným činom skrátene dane, opomínajú však, že toto tvrdenie sa vzťahuje na dovetok, podľa ktorého nejde o škodu, ktorej náhradu by bolo možné uplatňovať v trestnom (adhéznom) konaní. Skrátenu daň (či inú podobnú platbu, v podmienkach Slovenskej republiky napríklad

poistné) je vždy potrebné považovať za majetkovú škodu, ktorá bola spôsobená trestným činom skrátenia dane a ktorá spočíva v tom, že v rozpore so zákonom nedošlo k dôvodne očakávanému prírastku na majetku príjemcu takejto platby, t. j. k škode v podobe ušlého zisku. Výška skrátenej dane je potom prospechom páchatel'a. Nemožno preto zamieňať skutočnosť, že nárok na zaplatenie dane alebo inej povinnej platby vzniká priamo zo zákona, teda nie až spáchaním trestného činu, so skutočnosťou, že práve trestným činom nedôjde k dôvodne očakávanému prírastku na majetku príjemcov daní, t. j. k škode, a to v dôsledku úmyselného skreslenia či zatajenia ich existencie alebo skutočnej výšky. Pokiaľ sa v právnej vete judikátu uvádza, že náhradu spôsobenej škody nemožno „spravidla“ uplatňovať a priznať v adhéznom konaní, myslí sa tým možnosť výnimky najmä pre prípad, keď páchatel' vylákal daňovú výhodu konaním, ktorým od začiatku len predstieral existenciu daňovo-právneho vzťahu, hoci v skutočnosti nedošlo k žiadnym okolnostiam zakladajúcim jeho postavenie ako daňového subjektu a nebol dôvod na začatie daňového konania, teda neprichádza do úvahy ani vydanie daňového výmeru a vrátenie vylákanej výhody je nutné umožniť v adhéznom konaní.

Uvedené závery českej judikatúry je možné akceptovať aj v podmienkach Slovenskej republiky, pretože je nepochybné, že konaním páchatel'a, ktorý sa dopustí trestného činu skrátenia dane či trestného činu daňového podvodu, vzniká na majetku štátu škoda, pričom zákonná povinnosť priznávať a platiť dane, ako aj zákonná možnosť uplatňovať nárok na vrátenie DPH túto škodu nespôsobuje, ale ju spôsobuje až protiprávne konanie páchatel'a. Rovnako sa možno, podľa týchto odlišných názorov, stotožniť so záverom judikatúry, že túto škodu pri týchto daňových trestných činoch nie je možné uplatňovať a priznať v adhéznom konaní.

V súvislosti s adhéznym konaním, tvrdia niektorí sudcovia, ktoré je súčasťou trestného konania, je potrebné pripomenúť, že predmetom adhézneho konania môžu byť len súkromnoprávne nároky, ktoré vznikajú zo súkromnoprávných vzťahov, a nie aj nároky verejnoprávne, ktoré vznikajú v oblasti verejného práva. To napokon vyplýva aj z toho, že v negatívnom prípade súd v trestnom konaní podľa § 288 ods. 1 TP odkáže poškodeného na civilné konanie, prípadne na konanie pred iným príslušným orgánom (týmto iným

príslušným orgánom však v daňových trestných veciach nie je možné rozumiť daňové orgány, navyše, bolo by nelogické, aby súd odkazoval poškodenú Slovenskú republiku, ktorú v trestnom konaní zastupuje správca dane, na konanie vykonávané pred správcom dane). V zásade teda platí, že v adhéznom konaní je možné prejednať a rozhodnúť len taký nárok, ktorý by mohol prejednať a rozhodnúť súd v civilnom konaní, t. j. musí ísť o nárok, ktorý by inak podliehal právomoci súdu v zmysle § 7 Občianskeho súdneho poriadku. Súd v trestnom konaní tak nahrádza v rámci adhézneho konania súd civilný.

Z uvedeného vyplýva, že ak ide o nárok poškodeného, ktorý vyplýva z verejnoprávných vzťahov (napr. zo vzťahov, ktoré sú upravené daňovými normami), tak ide o nárok, ktorý nespadá do právomoci civilného súdu v zmysle § 7 Občianskeho súdneho poriadku, pretože takéto nároky sa spravidla prejednávajú a rozhodujú v správnom konaní pred príslušným správnym orgánom (napr. v daňovom konaní pred správcom dane). Z uvedeného dôvodu takéto nároky nie je možné prejednať a rozhodovať ani v trestnom konaní, a to ani negatívne (t. j. adhézne konanie neprichádza vôbec do úvahy a súd v trestnom konaní preto nezamieta takýto nárok a ani neodkazuje s nárokom na iný orgán či súd v občianskom súdnom konaní).

V súvislosti s daňovým vzťahom medzi daňovým subjektom a štátom je potrebné uviesť, že ide o súčasť finančnoprávných vzťahov, ktoré sú upravené finančnoprávnymi normami majetkového charakteru a mocenskej povahy, vznikajúce vo sfére finančnej činnosti štátu (resp. obce alebo vyššieho územného celku). Finančnoprávne vzťahy, ktoré vznikajú v oblasti verejného práva, možno od iných vzťahov finančnej povahy, ktoré vznikajú vo sfére súkromného práva, odlíšiť tak, že vo finančnoprávných vzťahoch, ktoré vznikajú v oblasti verejného práva, nemajú subjekty rovnocenné postavenie, finančnoprávne vzťahy sú upravené kogentnými normami, ktoré účastníci nemôžu modifikovať podľa svojej vôle, pri porušení povinnosti nastupujú represívne sankcie, finančnoprávne vzťahy vznikajú, menia sa a zanikajú často nezávisle od vôle účastníkov, na základe rozhodnutia štátu, na rozdiel od súkromnoprávných vzťahov, ktoré vznikajú prevažne na základe dvojstranných právnych úkonov s tým, že procesné práva a povinnosti sa často spravujú správnoprávnymi normami.

Ak sa zameriame na škodu, ktorá vzniká štátu pri trestnom čine skrátenia dane, ako aj pri trestnom čine daňového podvodu, tak je zrejmé, že podkladom na jej vznik sú práve daňovoprávne vzťahy medzi štátom (zastúpeným správcom dane) a iným subjektom, ktoré vznikli v oblasti verejného práva a o ktorých spravidla rozhoduje správny orgán (správca dane). Až právoplatné rozhodnutie správcu dane je možné napadnúť v konaní pred súdom v rámci ustanovení o správnom súdnictve. Ak teda došlo ku škode proti-právnym konaním určitého daňového subjektu, ktoré napĺňa znaky skutkovej podstaty daňového trestného činu, malo by byť v zásade na správcovi dane, aby sa s touto skutočnosťou vysporiadal v rámci daňového konania, nakoľko škoda na majetku Slovenskej republiky vznikla primárne práve v príčinnej súvislosti s porušením mimotrestnej (daňovej) právnej úpravy.

Poškodený, uzatvárajú zástancovia tohto názoru, teda nemá nárok na náhradu škody vzniknutej z trestného činu, ktorý je možné uplatniť v inom než občianskom súdnom konaní, napríklad v konaní správnom (daňovom). Škodu spôsobenú daňovým trestným činom preto možno nahradiť (či zaviazat' k náhrade) v daňovom konaní a nie v adhéznom konaní.

V tomto smere je nutné uviesť, že sudy v občianskom súdnom konaní prejednávajú a rozhodujú spory o pravosť alebo výšku pohľadávky vtedy, ak ide o pohľadávky, ktoré sú podľa ustanovenia § 7 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku oprávnené prejednávať a rozhodovať o nich. Právomoc prejednať a rozhodnúť spor o pravosť alebo výšku iných pohľadávok (napr. daňových) majú príslušné správne orgány (R ČR 52/1998). Právomoc súdu na prejednanie žaloby o zaplatenie dlžnej dane nie je daná ani v prípade, ak je zaplatenie požadované nie od dlžníka (obchodnej spoločnosti), ale od spoločníka s odôvodnením, že ten ručí za záväzky spoločnosti do výšky svojho nesplateného vkladu zapísaného v obchodnom registri (R ČR 26/1999).²

Rozdielnosť týchto právnych názorov a výrazne nejednotná súdna prax existuje zjavne aj preto, že danú problematiku v Slovenskej republike nerieši žiadna judikatúra.

Z ojedinelých súdnych rozhodnutí možno k danej problematike uviesť aspoň citát z rozsudku Špecializovaného trestného súdu, pracovisko Banská Bystrica, ktorý rozsudkom sp. zn. BB-3 T 25/2012 z 23. 1. 2014 odsúdil obž.

² ŠAMKO, P. *Daňové podvodné konania a ich dokazovanie*. Wolters Kluwer, r. 2015, s. 295–301.

Mikuláša V. za trestné činy skrátenia dane a poistného podľa § 276 ods. 1, ods. 4 Trestného zákona a neodvedenia dane a poistného podľa § 277 ods. 1, ods. 4 Trestného zákona v pôvodnom znení (teda v znení obsahujúcom aj súčasnú skutkovú podstatu trestného činu daňového podvodu podľa § 277a ods. 1, ods. 3 písm. a) Trestného zákona – neoprávnene vo veľkom rozsahu uplatnenie nároku na vrátenie DPH alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech) a následne citát z uznesenia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4To 5/2014, ktorým najvyšší súd podľa § 321 ods. 1 písm. f) Trestného poriadku napadnutý uvádzaný prvostupňový rozsudok zrušil.

Špecializovaný trestný súd, pracovisko Banská Bystrica k uvádzanej problematike konštatoval nasledovné:

Skrátením dane podľa § 276 ods. 1, ods. 4 Trestného zákona treba rozumieť akékoľvek konanie páchatelia, v dôsledku ktorého mu príslušný štátny orgán vyrubí daň v nižšej, než zákonom určenej sume alebo k vyrubeniu dane vôbec nedôjde. Trestný čin neodvedenia dane a poistného podľa § 277 ods. 1, ods. 4 Trestného zákona v jeho alinei dva treba považovať za predčasne dokonaný trestný čin, ku ktorého spáchaniu dochádza už uplatnením nároku na vrátenie DPH. Pri jednom aj druhom uvedenom trestnom čine dochádza k „reálnemu úbytku na majetku poškodeného“, ktorým je štát. Preto je podľa názoru prvostupňového súdu celkom na mieste primerané použitie analógie, výsledkom ktorej je možnosť štátu sledovať priebeh trestného stíhania a jeho výsledok a aj možnosť uplatňovania si náhrady „škody“ v trestnom konaní, lebo ide o prostriedky štátneho rozpočtu, hoci na povinnosť doplatenia prípadných chýbajúcich odvodov na daniach a poistnom vyplývajúcu priamo zo zákona podľa § 56 a nasledujúcich zák. č. 511/2004 Z. z. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších zákonov (účinný do 1. januára 2012) upozornil najvyšší súd vo svojom rozhodnutí.

Podľa výsledkov dokazovania na hlavnom pojednávaní a najmä s prihliadnutím na prečítané vyjadrenie zástupkyne poškodenej strany súd postupom podľa § 288 ods. 1 Trestného poriadku odkázal poškodeného, Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky, Bratislava na občianske súdne konanie. Zástupkyňa poškodenej strany pri výsluchu ešte v prípravnom konaní uviedla,

že čo sa týka skrátania dane, tam škodu neuplatňuje, lebo na ňu poškodený nemá zákonný nárok. Čo sa týka daňovým subjektom – obžalovaným uplatnený nadmerný odpočet, vzhľadom na odvolanie podané daňovým subjektom proti výsledkom daňových kontrol, ešte nie je právoplatné rozhodnutie v odvolacom konaní, na základe ktorého správca dane vydá rozhodnutie vo veci.

Z dokazovania na hlavnom pojednávaní vyplynulo, že obžalovaný napadol na súde rozhodnutia daňových úradov – platobné výmery a dodatočné platobné výmery. Pre potreby trestného konania však súd vychádzal z obsahu jednotlivých faktúr a daňových priznaní. Skúmanie, či platobné výmery a dodatočné platobné výmery daňových úradov sa už stali právoplatnými a prípadne v akom rozsahu došlo k ich uhradeniu by presahovalo rámec trestného stíhania, preto súd postupom podľa § 288 ods. 1 Trestného poriadku odkázal poškodeného uvedeného vo výrokovej časti rozsudku s nárokom na občianske súdne konanie.

Prvostupňový súd rozhodol o odkázaní poškodeného s nárokom na náhradu škody na občianske súdne konanie a daňové orgány sa budú môcť rozhodnúť, či na vymoženie svojich oprávnených nárokov využijú predpisy správneho a finančného práva alebo sa budú domáhať uspokojenia svojich nárokov na základe trestného rozsudku v občiansko-súdnom konaní.

V citovanom zrušujúcom uznesení tohto súdneho výroku Najvyšší súd SR uviedol len tieto argumenty:

Prvostupňový súd pri rozhodovaní o nároku poškodeného však pochybil, keď Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky považoval za poškodeného s právom na nárok na náhradu škody. Správne preto tento subjekt nemal pripustiť do konania s nárokom na náhradu škody, ak tak urobil, v ďalšom konaní ho mal vylúčiť z konania. Najvyšší súd v uznesení z 30. októbra 2013 vyslovil, že v trestnom konaní, predmetom ktorého je prejednanie a rozhodovanie daňových a poisťných podvodov si nemôže postavenie poškodeného uplatňovať žiadny subjekt. Povinnosť doplatenia prípadných chýbajúcich odvodov na daniach a poisťnom, respektíve vrátenie nadmerných odpočtov vyplýva priamo zo zákona, ako napríklad zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších zákonov (§ 56 a nasledujúce) účinný do 1. januára 2012.

Takéto rozhodnutie Najvyššieho súdu SR je však značne sporné a mnohokrát kritizované najmä preto, že najvyšší sú vôbec neanalyzoval pojem škoda a postavenie poškodeného špecificky u trestného činu daňového podvodu (ponímaného v súčasnom znení Trestného zákona) a negatívny záver v tak závažnej otázke vôbec nevyargumentoval v zmysle niektorého zo skôr uvádzaných právnych názorov, resp. v zmysle svojich presvedčivých obsiahlejších právnych úvah. Následným problémom vyplývajúcim z takto nejednotne ponímaného pojmu škoda a poškodený u trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona sú v nadväznosti na citovaný § 50 Trestného poriadku upravujúci zaistenie nároku poškodeného rozdielne stanoviská a teda aj rozhodnutia sudcov Špecializovaného trestného súdu (ŠTS), konkrétne vo veci, kde je vedené trestné stíhanie obvinených za trestný čin založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296 Trestného zákona v jednočinnom súbehu s trestným činom daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona a iné. V tomto konaní bolo vydané uznesenie sudcu pre prípravné konanie ŠTS, pracovisko Banská Bystrica, ktorým zamietol sťažnosť troch obvinených proti uzneseniu prokurátorky podľa § 50 ods. 1 Trestného poriadku a ďalší sudca pre prípravné konanie v tej istej veci uznesením sťažnosti obvineného vyhovel a zrušil zaistenie majetku na základe vyššie konkretizovanej judikatúry.

Na základe tohto stavu obhajkyňa jedného z obvinených podala sťažnosť na Ústavný súd SR, ktorý svojím uznesením sp. zn. II. ÚS 194/2016-18 zo dňa 24. 02. 2016 sťažnosť odmietol ako neopodstatnenú a k argumentácii rozdielneho postupcu sudcov poukázal na štádium prípravného konania a teda možnosti v prípade podania obžaloby preskúmania zákonnosti postupu všeobecným súdom.

Aktuálne však došlo v dvoch trestných veciach prejednávanych na ŠTS k rozhodnutiu senátu o zrušení právoplatne zaisteného majetku. Boli preto prokurátormi podané sťažnosti a veci boli predložené NS SR.

Stalo sa tak dokonca za situácie, že Špecializovaný trestný súd podľa § 50 ods. 3 Trestného poriadku po podaní obžaloby zrušil uznesenie prokurátora ÚŠP GP SR v spojení s uznesením sudcu pre prípravné konanie tohto súdu s konštatovaním vo výrokovej časti svojho uznesenia, že sa tak stalo preto, lebo nemožno zaistiť nárok, ktorý nemožno v trestom konaní uplatniť.

V odôvodnení svojho rozhodnutia súd okrem iného konštatoval, že uznesením senát Špecializovaného trestného súdu podľa § 256 ods. 3 Trestného poriadku poškodenú stranu Daňový úrad Bratislava ako poškodeného, na hlavné pojednávanie nepripustil, pretože podľa názoru súdu v trestnom konaní predmetom ktorého je prejednanie a rozhodovanie daňových a poisťných podvodov si nemôže postavenie poškodeného uplatňovať žiadny subjekt. Povinnosť doplatenia prípadných chýbajúcich odvodov na daniach a poisťnom, resp. vrátenia nadmerných odpočtov vyplýva totiž priamo zo zákona, ako napríklad zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších zákonov účinných do 1. januára 2012.

Na rozdiel od tohto súdneho právneho názoru prokurátor argumentoval nasledujúcimi tvrdeniami, konštatujúc v konečnom dôsledku, že vyplatená suma DPH daňovým úradom obžalovanému stíhanému za trestný čin daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona je škodou a daňový úrad je poškodeným v zmysle § 46 ods. 3 Trestného poriadku, t. j. poškodeným s nárokom na náhradu škody.

Prokurátor konkrétne uviedol, že konaním páchatel'ov v tomto prípade došlo k reálnemu úbytku – ujme na majetku tak, ako to vyplýva z § 124 ods. 1 Trestného zákona. Konkrétne došlo k reálnemu odčerpaniu žalovanej peňažnej sumy priamo zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, čím došlo aj k následku vo forme skutočnej škody – čiastky predstavujúcej majetkovú hodnotu, o ktorú bol daňovým trestným činom reálne znížený majetok poškodeného (štátny rozpočet). Takýto stav potom zodpovedá pojmu majetková škoda v širšom slova zmysle, ktorou sa na účely náhrady škody rozumie ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného, je objektívne vyjadriteľná v peniazoch a reprezentuje majetkové hodnoty, ktoré je potrebné vynaložiť na to, aby došlo k uvedeniu veci do pôvodného stavu. T tejto situácii v dôsledku spôsobenia majetkovej škody poškodenému – štátu, zastúpenému daňovým orgánom a spáchaným obvineným, zodpovedá nárok poškodeného voči obvinenému na náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená trestným činom v rámci tzv. adhézneho konania podľa § 46 ods. 3 Trestného poriadku. V adhéznom konaní môže byť uplatňovaný a priznaný len taký nárok na náhradu škody, ktorý je všeobecne možné uplatňovať v civilnom procese alebo inom príslušnom konaní.

Samotný Trestný poriadok vo viacerých ustanoveniach predpokladá subsidiárnu povahu uplatňovania nároku na náhradu škody v inom ako trestnom konaní, napr. § 46 ods. 4, § 288 ods. 1,2,3, § 355 ods. 2 Tr. por. a iné. Práve zákon počíta s tým, že pokiaľ súd zo zákonných dôvodov nemôže rozhodnúť o nároku na náhradu škody (najmä podľa § 288 Tr. por.), odkáže poškodeného buď na civilný proces alebo na konanie pred iným príslušným orgánom.

Aj keď doterajšia právna teória vo vzťahu ku daňovému trestnému činu Neodvedenie dane a poistného podľa § 277, ods. 1 alinea druhá (dnešný daňový podvod podľa § 277a Trestného zákona) sa prikláňa k tomu, že v zásade sa musí jednáť o nárok, ktorý by mohol prejednať a rozhodnúť súd v civilnom konaní, s právomocou podľa § 7 Občianskeho súdneho poriadku, ako o súkromnoprávnom nároku, opomínanou skutočnosťou je však to, že sa môže jednáť aj o nárok realizovateľný v konaní pred iným príslušným orgánom, čo v tomto prípade znamená konanie o daňovom nároku v daňovom konaní podľa daňového poriadku. V takomto prípade je možné uvedený nárok prejednať pred príslušným daňovým orgánom, ako iným príslušným orgánom, čo predpokladá aj samotné znenie § 288 Tr. por., a teda by sa jednalo o nárok, ktorý by bolo možné uplatniť v trestnom konaní. Preto ak by súd dospel ku záveru, že tu nastala niektorá skutočnosť, ktorú zákon predpokladá v niektorej dispozícii normy uvedenej v § 288 Tr. por., môže bez ďalšieho odkázať poškodeného so svojim nárokom na konanie pred iným príslušným orgánom. Tomu nebráni ani skutočnosť, že takým orgánom by bol nakoniec správca dane, u ktorého bol tento nárok na vrátenie DPH uplatňovaný. To nakoniec zodpovedá aj tomu, že príslušnému daňovému orgánu nemožno uprieť oprávnenia, ktoré mu priznáva právny poriadok Slovenskej republiky. Je v samostatnej právnej dispozícii daňového orgánu, aby svoje zákonné oprávnenia vyplývajúce mu z jednotlivých normatívnych predpisov využil ním zvoleným spôsobom, či už, v tomto prípade, podľa daňových predpisov alebo trestnoprávnych predpisov. Len názor, že daňový orgán pri vymáhaní vrátenia neoprávnene vyplateného nároku na DPH mal bezvýhradne využiť postup podľa daňových predpisov, keďže sa jedná o verejnoprávny vzťah vyplývajúci z Daňového poriadku, nemá výlučné právne opodstatnenie, pretože aj samotný Trestný poriadok predpokladá konanie pred iným príslušným orgánom, ktorý

v tomto prípade môže byť aj daňový orgán, ktorý si naopak subsidiárne v postavení poškodeného uplatňuje svoje nároky v Trestnom konaní. Tento postup možno dovodiť napr. aj z ustanovenia § 46 ods. 4 Tr. por., ktorý upravuje jediné zákonné obmedzenie pri uplatňovaní nároku na náhradu škody, a to v prípade, ak už bolo v civilnom procese alebo inom príslušnom konaní o ňom rozhodnuté. Takýto návrh preto nie je možné v zmysle tohto ustanovenia následne uplatniť v Trestnom konaní a súd by mal postupovať podľa § 256 ods. 3 Tr. por. tak, že by uplatňovanie nároku na náhradu škody v adhéznom konaní neuznal s tým, že by súčasne zachoval ostatné procesné práva poškodeného podľa § 46 ods. 1 Tr. por. Závery súdu o neuplatniteľnosti nároku na náhradu škody v trestnom konaní, považuje prokurátor z vyššie uvedených dôvodov za nesprávne a bez zákonného opodstatnenia. V predmetnej trestnej veci Najvyšší súd SR pod sp. zn. 5 Tost 46/2016 dňa 12. 1. 2017 rozhodol tak, že napádané uznesenie ŠTS podľa § 194 ods.1 Tr. por. zrušil po tom, čo sa stotožnil s vyššie uvádzanými argumentmi prokurátora. Vznikla tak momentálne ešte zložitejšia situácia, pretože o uvádzaných sporných pojmoch škoda a poškodený u trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Tr. zákona rozdielne rozhodli dva senáty najvyššieho súdu, čo si nepochybné žiada vydať Najvyšším súdom SR zjednocujúce stanovisko.

4 Záver

Z uvedenej argumentácie preto plynú, podľa môjho názoru, tieto závery:

- trestným činom daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona na rozdiel od iných daňových trestných činov vzniká škoda tak, ako je definovaná v § 124 ods. 1 Trestného zákona,
- túto škodu môže poškodený uplatňovať v trestnom konaní a podľa § 46 ods. 3 Trestného poriadku poškodený daňový alebo colný úrad má nárok na náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená týmto trestným činom,
- za splnených podmienok možno podľa § 50 Trestného poriadku u trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona zaistiť nárok tohto poškodeného.

Úplne záverom nepochybné inšpirujúcim pre riešenie daňovej problematiky aj v Slovenskej republike je judikát Najvyššieho súdu ČR R 39/2014, v zmysle ktorého nárok štátu vyplývajúci zo skrátenej (neodvedenej) dane je nárok

na náhradu škody, ktorý však nemôže príslušný finančný orgán uplatňovať podľa § 43 ods. 3 Trestného poriadku v trestnom konaní proti subjektu povinnému k zaplateniu dane (por. primerane č. 34/1987 a č. 22/2005-II. Sb. rozh. tr.). Preto je potrebné, aby súd rozhodol na začiatku hlavného pojednávania uznesením podľa § 206 ods. 4 Trestného poriadku per analogiam, že tento nárok na náhradu škody nemôže uplatňovať v trestnom (adhéznom) konaní. V rozsudkom potom súd už o takomto uplatnenom nároku nerozhoduje v zmysle § 228 a § 229 Trestného poriadku.

Uplatnenie nároku na náhradu škody v trestnom konaní (adhéznom konaní) môže prichádzať do úvahy len tam, kde z vykonaného dokazovania vyplýva, že obvinený ako osoba konajúca za právnickú osobu skrátil daň z príjmu (alebo inú daň) tejto právnickej osoby, voči ktorej síce finančný úrad vydal platobný výmer, ktorým právnickej osobe domeral skrátenú daň, ale je zrejmé, že tento platobný výmer je nevykonateľný, pretože právnická osoba nemá žiadny majetok, na ktorý bo bolo možné viesť exekúciu. Ak ide o akciovú spoločnosť alebo spoločnosť s ručením obmedzeným a ak je obvinený členom ich štatutárneho orgánu, je potrebné riešiť otázku, či mu v takomto prípade nevzniká ručiteľský záväzok podľa § 194 ods. 6 obchodného zákonníka (resp. za použitia § 135 ods. 2 obchodného zákonníka), na základe ktorého by mohol byť v adhéznom konaní zaviazaný k náhrade spôsobnej škody alebo k vydaniu bezdôvodného obohatenia získaného trestným činom podľa § 240 Trestného zákona (príp. podľa § 241 Trestného zákona). Uplatnenie nároku na náhradu škody by mohlo prichádzať do úvahy i vtedy, ak by bolo možné vyvodit' zodpovednosť obvineného, ktorý nie je platcom, resp. poplatníkom skrátenej (alebo neodvedenej) dane, ako páchatel'a trestného činu podľa § 240 Trestného zákona (príp. podľa § 241 Trestného zákona) za škodu spôsobenú týmto trestným činom alebo bezdôvodné obohatenia získané takýmto trestným činom (por. č. 25/1968-I- a č. 20/2002-II. Sb. rozh. tr.).

Contact – email

Jan.Santa@genpro.gov.sk

DAŇOVÁ KRIMINALITA A PROBLEMATICKÉ ASPEKTY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Pavel Kotlán

Oddělení hospodářské kriminality Městského
ředitelství PČR Brno, Česká republika

Abstract in original language

Předkládaný příspěvek se zabývá problémy, které jsou spojené s postihem daňové kriminality. Autor komentuje aktuální otázky trestní odpovědnosti za daňové trestné činy, včetně trestní odpovědnosti právnických osob; rovněž kriticky polemizuje s převládajícími odbornými názory a judikaturou.

Keywords in original language

Daň; trestný čin; zkrácení daně; účinná lítost; penále; zavinění; právnická osoba; trestní odpovědnost.

Abstract

The presented paper concerned with the problems which are connected with punishment of tax crime. The author comments on topical issues of criminal liability for tax crimes including corporate criminal responsibility; critically discusses prevailing expert opinion and jurisprudence too.

Keywords

Tax, Crime; Tax Fraud; Effective Regret; Penalty; Fault; Legal Person; Criminal Responsibility.

1 Úvodem

Daňová kriminalita je českým trestním právem postihována zejména trestnými činy zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 trestního zákoníku (TrZ) a neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241 TrZ. Jakkoliv jsou uvedené skutkové podstaty víceméně stabilizované,¹ přesto neustále vyvstává řada problémů

¹ V poslední době došlo ke zpřísnění postihu zkrácení daně kodifikováním další kvalifikované skutkové podstaty a zavedením trestnosti přípravy – viz novela č. 163/2016 Sb.

spojených s trestní odpovědností. To souvisí s vývojem práva v této oblasti (judikatura Evropského soudu pro lidská práva a na ni navazující rozhodnutí českých nejvyšších soudů, novelizace zákona o trestní odpovědnosti právnických osob či zákona o DPH), ale i s faktory mimoprávními (např. politická opatření proti daňové kriminalitě).

V předkládaném příspěvku okomentuji vybrané problémy daňové kriminality spojené s aplikací trestní odpovědnosti. Přitom se zaměřím na oblasti, kde je interpretace příslušných ustanovení nejednotná nebo převládá přístup, jež, po mém soudu, odporuje systému a funkci (trestního) práva.

2 Pasivita daňového subjektu a trestnost zkrácení daně

V četných případech podezření ze zkrácení daně (§ 240 TrZ) se zkoumá trestnost daňového subjektu resp. osob za něj jednajících tehdy, je-li vůči správci daně v určité fázi řízení pasivní.

První problém vzniká již v případě, kdy není daňové přiznání podáno, ačkoliv daný subjekt provedl plnění, které podléhá daňové povinnosti. Pokud se jedná o subjekt, jehož daňová (či obdobná) povinnost je příslušnému orgánu státu známa, nelze trestnost za zkrácení daně dovozovat.² V opačném případě ovšem ano, neboť se jedná o podvod *sui generis*, tedy případ, kdy pachatel „v rozporu se skutečností předstírá nižší rozsah této povinnosti nebo předstírá, že takovou povinnost vůbec nemá“.³

Převládající názor vylučuje trestnost za zkrácení daně, jestliže podáním daňového přiznání pachatel zatajoval zisk/příjem z neoprávněného podnikání – tj. dopustil se trestného činu neoprávněného podnikání dle § 251 TrZ. A to údajně z toho důvodu, že by tak byl nepřipustně nucen k doznání vlastní trestné činnosti.⁴ Domnívám se, že jde o názor nepřesný. Pachatel totiž vlastním podáním daňového přiznání nemusí doznávat, jakým způsobem prospěch nabyl (např. může udržovat lživou legendu, kterou pravděpodobně užíval při realizaci neoprávněného podnikání). Takový

² U určitých povinných plateb, tj. především u daně a pojistného, které má zaměstnavatel odvést za svého zaměstnance, však připadá v úvahu postih za neodvedení (§ 241 TrZ).

³ ŠÁMAL, Pavel. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 369.

⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. II, § 140–421. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2330.

výklad by ostatně vedl k nesystematickému důsledku, kdy pachatel typově závažnějšího jednání, tj. zkrácení daně neoprávněným podnikáním, by byl trestán mírněji než ten, který zkrátil daň na legálním příjmu.⁵

V další fázi daňového řízení se projevuje pasivita daňového subjektu tím, že nespolupracuje se správcem daně. Samotná nesoučinnost, která v daňovém řízení zpravidla vede k neunesení důkazního břemene,⁶ není sama o sobě důvodem trestnosti za zkrácení daně. Pokud však daňový subjekt či jeho zástupce převezme výzvu finančního úřadu požadujícího prokázání tvrzení v daňovém přiznání (v rámci postupu k odstranění pochybností nebo při daňové kontrole) a následně nereaguje, bylo by možné uvažovat o trestnosti za zatajení účetnictví (§ 254 TrZ).⁷

Poslední typický pasivní přístup se objevuje ve fázi, kdy daňový subjekt předloží k prokázání zdanitelného plnění určité daňové doklady, avšak ty se jeví správci daně, a později i policejnímu orgánu, nedostatečné, neúplné či lživé. Tehdy zřejmě považuje daňový subjekt obhajování dříve předložených dokladů za neobhajitelné a zvolí pasivní přístup. Pro orgány činné v trestním řízení, byť by správcem daně došlo k doměření daně, však tato pasivita automaticky neznamená závěr, že daň byla zkrácena o neprokázané nebo lživými doklady prokazované zdanitelné plnění. Jejich povinností je zabývat se, zda i přesto nevznikl daňovému subjektu (částečný) nárok na odpočet daně. To má totiž zásadní vliv na závěr, o jakou částku byla daň zkrácena; a to dokonce i v případě, že se zdanitelné plnění týká zboží nabytého nelegálně.⁸

3 Zavinění v případě neodvedení daně a pojistného

Podstatou trestného činu neodvedení daně a pojistného (§ 241 TrZ) je (úmyslné) nesplnění zákonné povinnosti odvést platby, které zaměstnavatel

⁵ Např. v případě prospěchu/příjmu v řádech desítek miliónů, by byl pachatel neoprávněného podnikání potrestán nanejvýš za zločin (viz § 251 odst. 3 TrZ), zatímco zkrácení daně z tohoto příjmu by bylo trestáno jako zvlášť závažný zločin (viz § 240 odst. 3 TrZ).

⁶ Viz zejména ust. § 92 odst. 3 a 4 daňového řádu (zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů).

⁷ Trestné dle skutkové podstaty trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254 odst. 1 alinea třetí TrZ je zatajení příslušných účetních dokladů před správcem daně, kterým pachatel ohrozil řádné vyměření daně.

⁸ K tomu blíže viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 1. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1503/2014.

zaměstnanci ze mzdy strhne. Trestnost je vázána již na okamžik, kdy je vyplacena mzda. Pokud tedy odpovědná osoba rozhodne o tom, že mzdy vyplatí, ale povinné platby se mzdou spojené neodvede, je její úmysl spáchat trestný čin zřejmý.

Při zjišťování zavinění ovšem nutno zhodnotit, zda měla odpovědná osoba reálnou možnost nesplnění povinnosti zabránit. Pokud podezřelý činil přiměřená opatření, aby dlužná částka na odvodech byla krátkodobě co nejnižší a dlouhodobě nulová, absentuje zde úmysl spáchat trestný čin neodvedení daně a pojistného. Naopak „dlouhodobé udržování nepříznivého stavu podnikání, které...znemožňuje placení“⁹ svědčí o úmyslu povinné platby neodvést. Podobně nelze vyloučit zavinění jen z toho důvodu, že je pachatel subjektivně přesvědčen o budoucím zlepšení ekonomického stavu podnikání.¹⁰ Z uvedeného je patrné, že významnou roli hraje pracovněprávní stránka věci, tj. jaké byly možnosti zaměstnavatele, aby zaměstnanci snížil mzdu¹¹ či mu dal výpověď, zohlednění výpovědní doby či nároku na odstupné apod.

Hraniční situací je případ, kdy pachatel použije sražené (a neodvedené) platby výhradně na podnikatelský provoz, tedy s reálným výhledem zlepšit hospodaření. Domnívám se, že tato skutečnost sama o sobě k vyvinění nepostačuje, a že je nutné, aby tato investice byla realizována „rukou v ruce“ s adekvátním snížením mezd.¹² Každopádně je trestnost dána tehdy, pokud se jedná o dlouhodobější situaci. Ten podnikatel, který není opakovaně schopen dostát povinnosti zákonných odvodů, by totiž měl podnikání ukončit.¹³

Předmětem diskuse je případ, kdy má podnikatel finanční prostředky pouze na tzv. čisté mzdy. Judikatura soudí, že dostatek prostředků na povinné odvody je nutnou podmínkou trestnosti.¹⁴ Podle mého názoru však tato skutečnost není rozhodující. Mzdu totiž nelze uměle dělit na část „čisté“ mzdy a „hrubé“ navýšení. Pachatel má povinnost vyplatit jen takovou částku

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. 3 Tdo 371/2014.

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 8 Tdo 316/2012.

¹¹ Výše mzdy není obligatorní náležitostí pracovní smlouvy – viz ust. § 34 odst. 1 zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů).

¹² Opačné stanovisko viz NS ČR 8 Tdo 316/2012.

¹³ Viz i rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2001, sp. zn. 7 Tz 228/2001.

¹⁴ Viz např. NS ČR 8 Tdo 316/2012.

na mzdě, aby z ní pokryl i povinné odvody. Pokud vyplatí mzdu vyšší, vědomě se dopouští trestného činu dle § 241 TrZ.¹⁵

Poslední aspekt zavinění, který zmíním jako problematický, vyplývá z charakteru skutkové podstaty trestného činu neodvedení daně a pojistného. Není sporu o tom, že jde o trestný čin pokračující, kdy výsledná částka dluhu na dani a pojistném je součtem jednotlivých měsíčně sražených, ale neodvedených záloh.¹⁶ Každé měsíční období resp. součet neodvedených plateb v tomto období je tak samostatným dílčím útokem. Pokračování, které je souhrnem takových dílčích útoků, musí ovšem splňovat definiční znaky dle ust. § 116 TrZ. V případě trestného činu dle § 241 TrZ je především na místě pečlivě vážit, zda byl úmysl pachatele veden jednotným záměrem a zda se jedná o blízkou časovou souvislost. Četné případy totiž zahrnují neodvádění v delším časovém období, ve kterém se střídají plně zaplacené zálohy s částečně či vůbec nezaplacenými, mění se odpovědné osoby či počty zaměstnanců apod. Orgán činný v trestním řízení by proto měl důsledně hodnotit zavinění konkrétní osoby ve vztahu ke konkrétnímu období, zejména určit, zda lze konstatovat blízkou časovou souvislost a jednotný záměr neodvádět povinné platby v souhrnu (tj. není-li doba neplacení přerušena delším obdobím placení).

4 Účinná lítost

V případech námi sledovaných trestných činů přichází v úvahu zánik trestnosti v důsledku účinné lítosti. Při výkladu tohoto institutu, který podléhá mnoha interpretačním nejasnostem, je vhodné si připomenout klíčovou myšlenku formálně systematického přístupu: „Kein Text ohne Kontext“.¹⁷

Navzdory určitým zpochybněním, a to dokonce v rozhodnutí Ústavního soudu, je nutné aplikovat obecnou účinnou lítost dle § 33 TrZ na zkrácení daně (§ 240 TrZ) a výhodnější speciální účinnou lítost dle § 242 TrZ

¹⁵ Úvaha, zda se tím nemohl dopustit, při splnění dalších podmínek, trestného činu zvýhodnění věřitele dle § 223 TrZ, je zbytečná. Pohledávka státu nebo zdravotní pojišťovny vyplývající z povinnosti plátce odvést daň či pojistné je totiž ve vztahu k obecné ochraně, kterou poskytuje trestný čin zvýhodnění věřitele věřitelům dlužníka, ochranou speciální (tj. trestný čin dle § 241 TrZ je zde speciálním vůči trestnému činu dle § 223 TrZ).

¹⁶ Viz judikatura obsažena v: Šámal, Trestní zákoník, II, s. 2230–2231.

¹⁷ Žádný text (nevykládat) bez kontextu. KRAMER, E. A.: Juristische Methodenlehre. 4. Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2013, s. 88.

na neodvedení (§ 241 TrZ).¹⁸ Lze souhlasit s tím, že odlišná povaha obou institutů je důsledkem rozdílné povahy obou trestných činů (tj. nesplnění povinnosti kontra zvláštní druh podvodu).¹⁹

Obecná lítost ve smyslu ust. § 33 TrZ se aplikuje tehdy, napraví-li pachatel dobrovolně škodlivý následek.²⁰ Tím nutno rozumět nejen uhrazení zkrácené daně, ale i její příslušenství.²¹ Jádro problému zde tkví ve výrazu „dobrovolně“. Není sporu o tom, že podstatou tohoto pojmu je jednání z vlastní vůle, tj. bez donucení. Domnívám se, že jakýkoliv další požadavek na „kvalitu“ dobrovolnosti, který by např. směřoval k jakémusi aspektu upřímnosti nebo morálního sebezpytu, je nepřipustný. Nelze ho dovést ze systému tohoto institutu, jazykově či jinak. Spíše naopak, je-li požadována lítost upřímná, je to zákonodárcem verbis expressis vyjádřeno (viz upřímná lítost co by polehčující okolnost ve smyslu § 41 písm. n) TrZ).²² Interpretovat tedy dobrovolnost tak, že je neaplikovatelná v případech, kdy již pachatelé bezprostředně hrozí trestní stíhání²³ nebo vyčkává-li s odstraněním škodlivého následku na to, zda správce daně daňový únik odhalí,²⁴ je neudržitelné. I kdybychom přijali tuto interpretační variantu jako rovnocennou, musel by být aplikován (opačný) výklad, který respektuje princip in dubio mitius.

Speciální účinná lítost dle § 242 TrZ spočívá v (dodatečném) splnění povinnosti (tj. doplacení dlužné částky na povinných odvodech) do doby vyhlášení rozsudku prvostupňového soudu. U tohoto institutu (kupodivu) nejsou, navzdory názvu ust. § 242 TrZ (Zvláštní ustanovení o účinné lítosti), žádné pochybnosti o tom, že k zániku trestnosti postačí uhrazení dlužných částek,

¹⁸ „Ústavní soud přitom považuje pojem „neodvedení“ za terminologicky významnější zásah do chráněného zájmu“ (oproti zkrácení). Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 7. 2009, sp. zn. IV. ÚS 3093/08. Z tohoto zjevně nesprávného tvrzení - což vyplývá, jak z podstaty obou trestných činů, tak i ze zákonodárcem stanovených trestních sazeb - Ústavní soud dovozuje, že by měly pro oba trestné činy existovat obdobné podmínky zániku trestnosti účinnou lítostí.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I*, § 1–139. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 371.

²⁰ Zákon nestanovuje okamžik, do kterého tak musí učinit.

²¹ Jak správně uvádí Nejvyšší soud, pro aplikaci účinné lítosti, nutno „napravit všechny významnější škody (újmý)“. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 5 Tdo 749/2014.

²² Případně je zákonodárcem přinejmenším použito verbum „lítovat“ - viz ust. § 46 odst. 1 TrZ.

²³ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1964, sp. zn. Tz 69/64 nebo NS ČR, sp. zn. 5 Tdo 749/2014.

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 10. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1024/2015.

aniž by pachatel (upřímně) litoval. To lze shledávat v souladu se shora prezentovaným přístupem k obecné účinné lítosti, kde rovněž nelze z názvu ustanovení dovozovat požadavek na skutečnou lítost. Sporný ovšem shledávám převládající názor, že úhrada musí být realizována (aktivním) přičiněním pachatele, tedy, že úhrada v rámci insolvenčního řízení nebo prostřednictvím exekuce splněním povinnosti není.²⁵ Samotný aktivní rod slovesa „splnil“ není dostatečný pro požadavek aktivity pachatele směřující k úhradě dluhu. Logičtější, tj. formálně systematický přístup respektující je výklad, který z definice obecné lítosti a zde použitého výrazu „dobrovolně“ odvozuje, že jeho neužití (v ust. § 242 TrZ) připouští i úhradu nedobrovolnou. Stále totiž musíme mít na mysli, že účinná lítost (minimálně v ust. § 242 TrZ) není vlastně účinnou lítostí, nýbrž upřednostněním fiskálního zájmu před preventivně represivní funkcí trestního práva resp., z pohledu pachatele, že se jedná o pragmatickou úvahu, zda „risknout“ odsuzující rozsudek nebo uhradit dluh.

Z uvedeného rezultuje následující závěr o aplikaci účinné lítosti: Napravení škodlivého následku (tj. nejčastěji zaplacení zkrácené daně, včetně příslušenství) z vlastní vůle (tj. aktivním přičiněním) pachatele do vyhlášení rozsudku prvostupňového soudu znamená ve smyslu ust. § 33 TrZ zánik trestnosti u trestného činu zkrácení daně dle § 240 TrZ. Splnění povinnosti uhradit dluh na příslušných povinných odvodech daně a pojistného (za zaměstnance), proti kterému pachatel aktivně nevystupoval, do vyhlášení rozsudku prvostupňového soudu znamená ve smyslu § 242 TrZ zánik trestnosti u neodvedení daně a pojistného dle § 241 TrZ.

5 Penále a zásada *ne bis in idem*

V oblasti daňové kriminality není v současnosti snad aktuálnější a diskutovanější téma než charakter penále v daňovém řízení a jeho vztah k řízení trestnímu. Určující je zde judikatura Evropského soudu pro lidská práva (ECHR), která má pak následně odraz v rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR a Nejvyššího správního soudu ČR, a samozřejmě i v odborné literatuře. Klíčovou otázkou v českém právním řádu je, zda penále v daňovém řízení ve smyslu § 251 daňového řádu má povahu trestu a dopadá tak na něj ochrana

²⁵ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2230–2236.

Protokolu 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (zásada ne bis in idem) či nikoliv. Postoj, který v udělení penále nespatřuje porušení zákazu dvojího trestání, se odvíjí zejména od rozdílného účelu jednotlivých institutů (tj. platebního deliktu a trestného činu); přitom vyzdvihuje zejména nutnost chránit jak daňový systém, co by základ fungování státu,²⁶ tak i společnost represivním postupem proti pachateli daňového podvodu.²⁷ Jádrem opačného názoru jsou tzv. Bendenounova kritéria. Ta v zásadě považují (daňové) penále za formu trestu z toho důvodu, že má obecný dopad (na daňové poplatníky), nemá povahu peněžní kompenzace, je prostředkem odstrašujícím/represivním a je zásahem (do majetkové oblasti) podstatným.²⁸ Český právní řád trestá protispoločenské jednání v zásadě buď jako správní delikt nebo trestný čin. S ohledem na Úmluvu je ochrana zákazu dvojího trestání poskytována ve vztahu k oběma těmito kategoriím - tedy správně-právní sankce vylučuje možnost sankce trestního práva. Platební delikty jsou převážně považovány za „hraniční (tedy nepravé) kategorie správních deliktů.“²⁹ Rozhodující je tak charakter konkrétního platebního deliktu, tj. zda jej subsumovat pod pojem správní delikt s dosahem zákazu dvojího trestání či nikoliv. Pokud odhlédnu od rozsáhlé a protichůdné judikatury a zaměřím se na samou podstatu zásady ne bis in idem, mám za to, že jejím smyslem je zamezit státu dvakrát významněji trestat dotčený subjekt, tedy zabránit multiplikaci podstatných sankcí. Penále dle § 251 daňového charakter významné sankce má. Víceméně tak lze souhlasit s uvedenými kritériemi z případu Bendenoun proti Francii - tedy všeobecně působící, podstatná sankce (nekompenzační povahy) je trestem.³⁰

²⁶ „...secure the foundations of the national tax system, a precondition for a functioning State...“. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016, případ A a B proti Norsku, nos. 24130/11 a 29758/11, s. 48.

²⁷ „...served not only as a deterrent but also punitive purpose in respect of the same anti-social omission, involving additional element of the commission of culpable fraud“. Tamtéž.

²⁸ Viz Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 1994, případ Bendenoun proti Francii, no. 12547/86; aktuálně pak ECHR, případ A a B proti Norsku, odlišné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque, s. 66–67 nebo Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 4 Afs 210/2014.

²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, komentář k obecné části.

³⁰ Dovožovat, zda má i povahu represivní, odstrašující, preventivní apod., považuji za nadbytečné, jelikož podstatná sankce takových charakter nutně mít musí.

Zdá se ovšem, že v nejbližší budoucnosti bude v důsledku posledního rozhodnutí Velkého senátu ECHR převládat prvně uvedený názor.³¹ To ovšem považují za popření podstaty zásady *ne bis in idem*, neboť argumenty zde užití se zcela nesystémově obracejí k jakémusi celospolečenskému účelu jednotlivých sankcí a ochraně funkcí státu - aniž by respektovaly ochranu soukromého subjektu.³² Přitom „hlavním kritériem pro kvalifikaci penále“ by měla být „materiální povaha institutu a jeho faktický nikoliv pouze deklarovaný účel“.³³

Rozhodně také není na místě obava z toho, že by interpretace penále dle § 251 daňového řádu jako trestu znemožňovala trestně stíhat osoby jednající za právnickou osobu.³⁴ Nutnou podmínkou aplikace zásady *ne bis in idem* je totiž totožnost subjektů.³⁵ Ta je zachována jen v případě, kdy jde o stíhání právnické osoby, co by daňového subjektu, nebo je-li daňovým subjektem podnikající fyzická osoba. Možnost potrestat většinu pachatelů, kterými jsou fyzické osoby jednající za osoby právnické, tak zůstává zachována.

Pojem penále je užíván právními předpisy v oblasti povinných plateb i jako sankce mající charakter úroku z prodlení.³⁶ Zjevně se však zde jedná o účtování (přiměřených) částek za opožděné placení, tedy kompenzaci za pozdní plnění povinnosti. Na trestnost zkrácení daně dle § 240 TrZ nemůže mít proto toto penále žádný vliv. Ovšem u neodvádění daně a pojistného dle

31 Zatím jsou určující výklady svědčící pro povahu penále, co by trestu *sui generis* (kromě rozhodnutí NSS ČR, sp. zn. 4 Afs 210/2014 viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 8 Tdo 532/2016).

32 Zcela irrelevantní jsou problémy státu, které vyvěrají ze zákonodárcem nesprávně/nehodně formulovaných právních předpisů. To totiž nutno přičítat k tíži státu nikoliv adresáta sankce. Nelze proto přijmout argument pro dvojí postih, který vyjadřuje např. NS ČR, sp. zn. 5 Tdo 749/2014: „...neboť daňový orgán by jinak nemohl doměřit daň, pokud by se jednalo o trestní sankci, a bylo by tak nutné činit výběr mezi doměřením daně a trestním stíháním pachatele, což je jistě nežádoucí“.

33 NSS ČR, sp. zn. 4 Afs 210/2014.

34 Michal Radvan nepřesně uvádí, že trestního stíhání by se nemusely obávat fyzické osoby, právnické osoby či jejich statutární orgány (RADVAN, M. Zásada *ne bis in idem* v případě trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby. In: *Státní zastupitelství: profesní časopis státních zástupců a státního zastupitelství České republiky*, 2015, č. 4, s. 26).

35 Viz i např. NS ČR, sp. zn. 749/2014.

36 Penále dle § 252 a § 253 daňového řádu, penále dle § 20 a násl. zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů a pojistné dle § 18 a násl. zákona č. 592/1992 Sb., o pojistném na veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

§ 241 TrZ je situace odlišná. V důsledku korektního uplatnění subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 TrZ by mělo být náležitě zhodnoceno, zda nepřilíš vysoká společenská škodlivost samotné skutkové podstaty,³⁷ v kombinaci s účtováním tohoto penále a možností správní exekuce příslušným orgánem (finančním úřadem či správou sociálního zabezpečení) neznamená, že povinný subjekt není trestně odpovědný.³⁸ Nutno ovšem znovu zdůraznit, že i v tomto případě by se posuzování trestnosti týkalo pouze povinného subjektu, nikoliv osob za něj jednajících.

6 Trestní odpovědnost právnických osob

Trestní odpovědnost právnické osoby se při postihování daňové kriminality výrazně uplatňuje. Podle veřejné evidence právnických osob je více než 50% právnických osob odsouzeno za trestný čin dle § 240 TrZ nebo § 241 TrZ.³⁹ Sporné momenty její trestní odpovědnosti jsou spojeny zejména s ust. § 8 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (TOPOZ). Odpovědnost právnické osoby je založena na konceptu přičitatelnosti, podle které lze „protiprávní čin“ právnické osobě přičíst, byl-li „spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti“, osobou za ní jednající (§ 8 odst. 1 a 2 TOPOZ). Nutnou podmínkou je tedy činnost v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti.⁴⁰ Zejména prvně uvedená alternativa trestnosti může působit určité potíže, neboť nelze vždy jednoznačně určit, zda prospěch fyzické osoby je zároveň prospěchem pro osobu právnickou. Pokud je však zřejmé, že právnická osoba nemá z jednání osoby fyzické „majetkový nebo imateriální prospěch, tj. jakoukoliv jinou výhodu“,⁴¹ nelze ji skutek přičítat.

³⁷ Jedná se o trestný čin hospodářský, nepodvodného charakteru, kde navíc zákonodárce zavedením speciální účinné lítosti zjevně dává přednost jakémukoliv způsobu splnění povinnosti před trestáním.

³⁸ Blíže viz KOTLÁN, P. Criminal Liability of Legal Person in Light of the Subsidiarity of Criminal Repression. *Danube: Law and Economics Review*, 2016, 4, s. 225–226.

³⁹ Veřejná evidence odsouzení právnických osob. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/Soud/soud.aspx?o=203&j=213&k=5764&d=322484>

⁴⁰ Novela č. 183/2016 Sb. vypustila alternativu trestnosti spočívající v trestnosti jednání spáchaného i „jménem“ právnické osoby. Tím se umožňuje netrestat právnickou osobu, jejíž jméno oprávněná osoba (k vlastnímu prospěchu) zneužila.

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.

Pochybnost o tom, zda je právnická osoba odpovědná ve smyslu ust. § 8 odst. 1 a 2 TOPOZ může nejčastěji vzniknout u organizovaného zkrácení daně (§ 240 TrZ). Např. tehdy, kdy určitá osoba v pozadí, prostřednictvím ovládaných společností, krátí daně způsobem, který vybočuje z rámce podnikatelské činnosti a nepřináší zneužitým společností žádný prospěch (spíše naopak), není trestní represe právnické osoby na místě.

Ust. § 8 odst. 5 TOPOZ pak dává možnost právnické osobě se zprostit odpovědnosti v případě, kdy „vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu... zabránila“. V zásadě tak právnická osoba neodpovídá za exces zástupce společnosti (byť by byl skutek spáchán v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti). To by bylo možné aplikovat především u určení trestní (ne)odpovědnosti za neodvedení daně a pojistného (§ 241 TrZ), pokud by se prokázalo, že odpovědná (fyzická) osoba stržené částky neodvedla navzdory adekvátním opatřením právnické osoby (preventivním i kontrolním).

Podobně jako v přechozí kapitole nutno připomenout význam subsidiarity trestní represe v ust. § 12 odst. 2 TrZ, která se ve smyslu § 1 odst. 2 TOPOZ na trestní odpovědnost osoby právnické rovněž vztahuje. Subsidiarita by totiž měla být aplikována v případech, kdy jsou formální znaky trestní odpovědnosti naplněny, chybí však aspekt „ultima ratio“, vyjádřený zákonodárcem spojením „...nepostačuje-li uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu“ (§ 12 odst. 2 TrZ, *in fine*).

U daňové kriminality se setkáváme s těmito případy pravidelně tehdy, jedná-li se o nefunkční obchodní společnost. Tím nutno rozumět společnost, která vůbec nevyvíjí činnost (tzv. „mrtvá schránka“) nebo tu, jejíž aktivity jsou převážně kriminálního charakteru.⁴² Zejména u závažnějších případů zkrácení daně figurují při spáchání trestného činu nefunkční společnosti obojího typu, případně se stávají nefunkčními brzy poté. Kodifikovaný princip

⁴² Blíže viz KOTLÁN, P. Problémy vyšetřování ekonomické kriminality spojené s existencí nefunkční obchodní společnosti. In: VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN. *Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes: (sborník z konference)*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 242–243. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

ultima ratio, který je součástí definice trestného činu,⁴³ znamená, že je nutno primárně použít proceduru civilní - tj. zrušení společnosti nucenou likvidací.⁴⁴ Společnost, která podmínky nucené likvidace splňuje, není trestně odpovědná, neboť skutek fyzické osoby jí nelze ve smyslu ust. § 12 odst. 2 TrZ přičíst. Ostatně zrušení společnosti je nejtěžší trest, který by mohl právnickou osobu postihnout v řízení trestním.

Subsidiarita trestní represe by mohla dopadat rovněž na některé situace, kdy se po spáchání trestného činu výrazně obměnil „personální substrát“ obchodní společnosti. Pokud např. nový majitel koupil 100% obchodní podíl, v dobré víře, aniž by měl ponětí o zkrácení daně předchozím statutárním orgánem, stěží je akceptovatelný trestní postih „jeho“ společnosti. To by bylo nejen v rozporu s ust. § 12 odst. 2 TrZ (doplatení daně či jiných plateb je ve vztahu k právnické osobě nepochybně postačujícím právním řešením), ale odporuje to i samotné podstatě (trestního) práva (tj. postihovat osoby za jednání, které bylo ve sféře jejich vlivu).

7 Závěr

Daňová kriminalita je složitý problém, jehož řešení je spojeno s mnoha obtížemi. Jak vyplývá z předchozího textu, je její korektní trestní postih spojen s komplexním a metodologicky promyšleným přístupem. Některé chybné názory lze tímto přístupem odstranit (např. rozsah uplatnění obecné účinné lítosti dle § 33 TrZ či přiměřenost trestního postihu právnické osoby), jiné, v důsledku nejasného textu právního předpisu, nikoliv.

Určité problémy by vyřešily a právní jistotu adresátů práva posílily změny trestního zákoníku nebo daňového řádu. Z pohledu de lege ferenda by proto jistě stálo za úvahu upravit formulaci obecné i zvláštní účinné lítosti tak, aby tvořily smysluplný celek, nebo podmínek, za kterých má být penále dle § 251 daňového řádu uplatněno.

Na závěr závěru bych si dovolil trochu revolučnější názor: trestný čin neodvedení daně a pojistného (§ 241 TrZ) bych bez náhrady zrušil, neboť jej

⁴³ To je můj pevný názor, který zde ovšem nelze více rozvádět. K tomu viz např. KOTLÁN, P. Hmotněprávní subsidiarita trestní represe a její aplikace na ekonomickou kriminalitu. 2016. In: *ASPI* [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 10. 2. 2017].

⁴⁴ Nejčastěji na základě ust. § 172 odst. 1 občanského zákoníku nebo ust. § 93 zákona č. 90/2012 Sb., zákon o korporacích, ve znění zákona č. 458/2016 Sb.

považují za nesystémovou a účelu trestního práva odporující skutkovou podstatu.⁴⁵ Tento fakt přitom nelze jednoduše odbýt tvrzením, že „se jedná o důležitý stupeň ochrany společnosti“.⁴⁶ Pouhé nedodržení povinnosti, jejíž splnění si stát může poměrně snadno a rychle vymoci netrestněprávní cestou, není, po mém soudu, na místě postihovat jako trestný čin.

Literature:

KOTLÁN, P. Problémy vyšetřování ekonomické kriminality spojené s existencí nefunkční obchodní společnosti. In: VOJÁČEK, Ladislav a Jaromír TAUCHEN. *Majetkové a hospodářské trestné činy včera a dnes: (sborník z konference)*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 242–251. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 978-80-210-8332-5.

KOTLÁN, P. Criminal Liability of Legal Person in Light of the Subsidiarity of Criminal Repression. *Danube: Law and Economics Review*, 2016, 4, s. 215–228. ISSN 6746.

KOTLÁN, P. Hmotněprávní subsidiarita trestní represe a její aplikace na ekonomickou kriminalitu. 2016. In: *ASPI [právní informační systém]*. WoltersKluwer ČR [cit. 10. 2. 2017].

KRAMER, E. A. *Juristische Methodenlehre*. 4. Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2013, 349 s. ISBN 978-3-406-65684-2.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. Pl. ÚS 21/2000.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. 7. 2009, sp. zn. IV. ÚS 3093/08.

RADVAN, M. Zásada ne bis in idem v případě trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby. In: *Státní zastupitelství: profesní časopis státních zástupců a státního zastupitelství České republiky*, 2015, č. 4, s. 20–27. ISSN 1214-3758.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1964, sp. zn. Tz 69/64.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 11. 2016, případ A a B proti Norsku, nos. 24130/11 a 29758/11.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 1994, případ Bendenoun proti Francii, no. 12547/86.

⁴⁵ Podobně jako porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti dle § 221 TrZ nebo v dřívější době nepodání návrhu na konkurz dlužníkem dle § 126 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, platný do 31. 12. 2007.

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. Pl. ÚS 21/2000.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2001, sp. zn. 7 Tz 228/2001.
- ŠÁMAL, Pavel. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2001, 776 s. ISBN 80-7179-493-7.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C. H. Beck, 2009, 1287 s. ISBN 978-80-7400-109-3.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. II, § 140-421*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1289–3285. ISBN 978-80-7400-178-9.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 4. 2012, sp. zn. 8 Tdo 316/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 5 Tdo 749/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 1. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1503/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 8 Tdo 532/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. 3 Tdo 371/2014.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 10. 2015, sp. zn. 5 Tdo 1024/2015.
- Usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 4 Afs 210/2014.
- Veřejná evidence odsouzení právnických osob. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/Soud/soud.aspx?o=203 & j=213 & k=5764 & d=322484>

Contact – email

pavel.kotlan@seznam.cz

VYBRANÉ ASPEKTY HOSPODÁŘSKEJ KRIMINALITY OHROZUJÚCE TRHOVÚ EKONOMIKU

Stanislav Pavol, Martin Skaloš

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici, Slovenská republika

Abstract in original language

Vývoj, príčiny a aj prevencia hospodárskej kriminality sú poplatné zmenám v našej spoločnosti. V tomto smere sa pomerne rýchlo menil charakter, početnosť a tiež závažnosť hospodárskej kriminality. Cieľom tohto príspevku je analýza vybraných aspektov hospodárskej kriminality ohrozujúcich trhovú ekonomiku so zameraním na objasnenie pojmu kriminalita páchaná v ekonomike.

Keywords in original language

Hospodárska kriminalita; Trestný zákon; hospodársky trestný čin; vývoj; Slovenská republika; Česká republika; porovnanie.

Abstract

The development, causes and the prevention of economic crime are indebted to the changes in our society. In this respect there were relatively fast changing nature, frequency and seriousness of crime also. The goal of this article is the analysis of selected aspects of economic crime threatening the market economy in intention on clarification of term criminality committed in economy.

Keywords

Economic Criminality; Criminal Code; Economic Crime; Development; Slovak Republic; Czech Republic; Comparison.

1 Úvod

Hospodárska kriminalita predstavuje jednu z najzávažnejších foriem kriminality. Je to fenomén, ktorého rozsah a závažnosť v našej spoločnosti v posledných rokoch radikálne vzrástli. Riziko, ktoré predstavuje hospodárska kriminalita pre spoločnosť, spočíva na jednej strane práve v rozmanitosti foriem, ktorými sa navonok prejavuje, na druhej strane sa však zároveň vyznačuje vysokou latentnosťou u mnohých trestných činov a organizovanosťou ich páchatel'ov. Výsledkom tejto trestnej činnosti je dosahovanie maximálnych finančných ziskov.

Hospodárska (resp. ekonomická) kriminalita má mimoriadny ekonomický a sociálny dopad na vnútornú stabilitu štátu. Dotýka sa základných príjmových zložiek štátu (daní, ciel, poplatkov), čím ohrozuje kvalitné fungovanie štátneho mechanizmu. Výsledkom môže byť celková destabilizácia spoločnosti i ohrozenie jej ekonomických a politických štruktúr.¹

2 Pojem hospodárska kriminalita a trestné právo

Pojem hospodárska kriminalita nebol zatiaľ ani napriek všetkým snahám jednoznačne vymedzený. Z hľadiska slovenského trestného práva sa spája s hospodárskymi trestnými činmi, zaradenými v piatej hlave osobitnej časti Trestného zákona č. 300/2005 Z.z. Avšak tieto explicitne vymedzené hospodárske trestné činy tvoria iba základ, ich množina z hľadiska rôznorodosti skutkových podstát nie je konečná. Hospodársku kriminalitu je potrebné odlišovať od majetkovej kriminality, vzhľadom na skutočnosť, že niektoré trestné činy, ktoré sú zaradené v štvrtej hlave osobitnej časti Trestného zákona (napríklad podvodu, sprenevery), sa objavujú aj vo fenomenológii hospodárskej kriminality. V takomto prípade je vždy určujúci spôsob spáchania trestného činu.²

Tradičný pojem „hospodárska kriminalita“ sa používa súbežne s pojmom „ekonomická kriminalita“, pretože z hľadiska jazykového sú tieto termíny totožné. Za hospodársku trestnú činnosť platný Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. považuje trestné činy obsiahnuté v piatej hlave osobitnej časti Trestného zákona. V zmysle odporúčania Výboru ministrov Rady Európy č. R (81) 12

¹ VRÁBLOVÁ, M. *Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite*. S. 853.

² KOPRLOVÁ, J. *Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality*. S. 151.

o hospodárskych trestných činoch sa za hospodárske trestné činy považujú: kartelové trestné činy, podvodné praktiky a zneužívanie hospodárskej situácie nadnárodnými spoločnosťami, vytváranie falošných friem, falšovanie záznamov o bilanciách spoločnosti a trestné činy spojené s účtovníctvom, podvody vzťahujúce sa na hospodársku situáciu spoločností, porušovanie pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia pracovníkov zo strany spoločností, podvádzanie spotrebiteľov a nekalá súťaž. Za predpokladu, že bola spôsobená značná škoda a bola spáchaná podnikateľmi pri výkone ich profesií či funkcií, možno k hospodárskym trestným činom zaradiť podľa tohto odporúčania: podvodné získanie či zneužitie dotácií štátnych alebo nadnárodných organizácií, počítačové zločiny, podvody na škodu veriteľov, finančné trestné činy a vyhýbanie sa sociálnym výdavkom zo strany podniku, colné trestné činy, trestné činy vzťahujúce sa k regulácii peňazí a obeživa, kurzové a bankové trestné činy a trestné činy proti životnému prostrediu.³

Charakteristickou črtou hospodárskych trestných činov je ich úzka spätosť s mnohými mimotrestnými právnymi predpismi. Mnohé skutkové podstaty hospodárskych trestných činov priamo odkazujú na mimotrestné právne normy (napr. normy obchodného, občianskeho práva), pričom trestná zodpovednosť je podmienená tým, že došlo k porušeniu týchto právnych noriem.

V tejto súvislosti je nutné zdôrazniť pomocnú úlohu trestného práva. Trestnoprávne riešenie totiž predstavuje *ultima ratio* – tzn. posledný prostriedok ochrany právnych vzťahov v prípade, keď možnosti iných právnych odvetví alebo iné mimoprávne opatrenia neposkytujú dostatočnú ochranu. Legitimitu trestnoprávnych zásahov odôvodňuje nutnosť ochrany elementárnych právnych hodnôt pred činmi nebezpečnými pre spoločnosť s tým, že neexistuje iné riešenie, než trestnoprávne, a pasivita štátu by mohla viesť k svojpomoci občanov a chaosu.⁴

Vychádzajúc z analýz súčasnej ekonomickej situácie je zrejmý nielen nárast tejto trestnej činnosti, ale aj kvalitatívne zmeny v páchaní kriminality ekonomickeho charakteru, ktoré sa u nás prejavili v nadväznosti na nové spoločenské, politické a ekonomicke podmienky. Z najvšeobecnejšieho hľadiska možno povedať, že hospodárska trestná činnosť je odrazom stavu a vývoja

³ VRÁBLOVÁ, M. *Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite*. S. 853–854.

⁴ NOVOTNÝ, O. *O otázkach hospodárskeho Trestného práva*. S. 378.

ekonomickej sféry štátu. Proces transformácie ekonomiky, privatizácia národného majetku, vznik súkromno-vlastníckeho sektoru a súkromného podnikania, ako aj väčšia liberalizácia zahraničného obchodu a zahraničných investícií umožnili nielen oživenie hospodárskeho života, ale podnietili aj výskyt javov spoločensky nežiaducich.⁵

3 Porovnanie platnej právnej úpravy hospodárskych trestných činov v ČR a SR

Základnou hmotno-právnou normou, ktorá usmerňovala odvetvie trestného práva hmotného na území oboch krajín až do prijatia aktuálne platných a účinných právnych noriem, bol v oboch republikách zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, pri zohľadnení samostatného vývoja ich právnych poriadkov od 1. januára 1993. Uvedenú právnú normu nahradil v Slovenskej republike zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, s účinnosťou od 1. januára 2006. Naopak v Českej republike ju nahradil až zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, ktorý nadobudol účinnosť od 1. januára 2010. Obe tieto nové hmotno-právne normy vymedzujú vo svojej osobitnej časti samostatnú kategóriu hospodárskych trestných činov – slovenská právna norma v piatej hlave a česká právna norma zase v šiestej hlave.

Hospodársku kriminalitu zaradenú v piatej hlave osobitnej časti slovenského Trestného zákona v platnom znení podrobnejšie charakterizujú hospodárske trestné činy, ktoré zákonodarca rozdelil do štyroch samostatných dielov: Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku (§§ 250 až 258), Trestné činy proti hospodárskej disciplíne (§§ 259 až 269a), Trestné činy proti mene a trestné činy daňové (§§ 270 až 280) a Trestné činy proti priemyselným právam a proti autorskému právu (§§ 281 až 283).

Hospodársku kriminalitu zaradenú v šiestej hlave osobitnej časti Trestního zákoníka v platnom znení podrobnejšie charakterizujú hospodárske trestné činy, ktoré český zákonodarca rozdelil do štyroch samostatných dielov: Trestné činy proti mene a platobným prostriedkom (§§ 233 až 239), Trestné činy daňové, poplatkové a devízové (§§ 240 až 247); do § 242 začlenil zákonodarca v druhom diele osobitné ustanovenia o účinnej pútosti, Trestné

⁵ VRÁBLOVÁ, M. *Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite*. S. 854.

činy proti závazným pravidlům trhové ekonomiky a oběhu tovaru v styku s cizincem (§§ 248 až 267) a Trestné činy proti priemyselným právam a proti autorskému právu (§§ 268 až 271).

Na základe porovnania vymedzenia množiny hospodárskych trestných činov v oboch hmotno-právnych normách možno charakterizovať, že:

- obidve hmotno-právne normy venujú inštitútu hospodárskej kriminality mimoriadnu pozornosť, predovšetkým tým, že hospodárskym trestným činom vymedzujú v osobitnej (zvláštnej) časti zákona samostatnú hlavu;
- obe hmotno-právne normy klasifikujú trestné činy hospodárske v štyroch samostatných dieloch, pričom posledný, štvrtý diel je z hľadiska názvu rovnaký v českej aj slovenskej právnej úprave, pričom už množina v ňom obsiahnutých skutkových podstat trestných činov totožná v plnej miere nie je;
- vzhľadom na závažnosť významu, a taktiež celospoločenských dopadov predmetných právnych noriem je pochopiteľné, že sa ich legislatívne znenia pripravovali dlhé obdobie, a to s ohľadom na podmienky národnej ekonomiky, ako aj podmienky ekonomiky a hospodárskej politiky Únie.⁶

4 Charakteristika trestných činov ohrozujúcich trhovú ekonomiku

Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku sú obsiahnuté v prvom zo štyroch dielov piatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona (ďalej aj ako „TZ“) s názvom Trestné činy hospodárske a podľa obsahu jednotlivých ustanovení chránia trhové hospodárstvo pred jeho ohrozením. Potreba ochrany je podmienená najmä rozvojom trhových štruktúr, čoraz väčším počtom subjektov podieľajúcich sa na procesoch trhovej ekonomiky, ktoré svojím správaním ohrozujú či poškodzujú právny poriadok Slovenskej republiky.⁷

⁶ Bližšie pozri KOPRLOVÁ, J. *Hospodárska kriminalita v kontexte porovnania Českej republiky a Slovenskej republiky*. S. 424 a nasl.

⁷ KOLEKTÍV AUTOROV. *Trestný zákon s rozsiahlym komentárom a judikatúrou; Zákon o výkone trestu odňatia slobody s komentárom; Zákon o výkone väzby s komentárom*. Bratislava: Nová Práca, 2011. s. 326.

Trestnoprávne prostriedky na ochranu týchto spoločenských vzťahov sú výlučne uvedené v Trestnom zákone. Pri ich uplatňovaní platí princíp „ultima ratio“. Preto sú nazývané aj prostriedkami poslednej inštancie, ktoré majú a musia byť aplikované len v prípade, ak iné relevantné právne prostriedky ochrany, ktoré sú súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky nemožno použiť, prípadne ich použitie by bolo neúčelné.⁸

Trestný zákon vo svojich ustanoveniach postihuje páchatelovo konanie, ako aj opomenutie jeho konania, najprísnejším trestom a to trestnom odňatia slobody.

Prvý diel piatej hlavy osobitnej časti TZ bol s názvom *Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku* zaradený do sústavy Trestných činov hospodárskych rekonštrukciou trestného práva zákonom č. 300/2005 Z. z. – Trestný zákon z 20. mája 2005, účinným od 1. januára 2006. Do prijatia tohto zákona sa v pôvodnom trestnom zákone č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov tento diel nazýval *Trestné činy proti hospodárskej sústave*, ktorý obsahoval so súčasne platným a účinným trestným zákonom zhodne nasledovné trestné činy:

- neoprávnené podnikanie, zavedené do zákona č. 140/1961 Zb. novelou č. 175/1990 Zb. účinnou od 1. júla 1990 (dovtedy s názvom *Nedovolené podnikanie*),
- neoprávnené obchodovanie s devízovými hodnotami, zavedené do zákona č. 140/1961 Zb. novelou č. 545/1990 Zb. účinnou od 1. februára 1991,
- porušovanie predpisov o obehú tovaru v styku s cudzinou (stav k 1. januáru 1962),
- porušovanie predpisov o nakladaní s kontrolovaným tovarom a technológiami, zavedené do zákona č. 140/1961 Zb. novelou č. 545/1990 Zb. účinnou od 1. februára 1991.

Ostatné trestné činy nachádzajúce sa v prvom diele piatej hlavy osobitnej časti súčasného TZ boli v pôvodnom texte TZ súčasťou iných oddielov, resp. hláv ako napr. *Zneužitie účasti na hospodárskej súťaži*, zavedené do zákona č. 140/1961 Zb. novelou č. 177/1993 Z. z. účinnou od 12. augusta 1993, ktorý bol zaradený do druhej hlavy Trestné činy hospodárske štvrtého oddielu osobitnej časti TZ s názvom Trestné činy proti predpisom o hospodárskej

⁸ ŠANTA, J. a M. ŽILINKA. Ekonomická trestná činnosť a princíp ultima ratio. In: *Justičná revue*, 2007, roč. 59, č. 12, s. 1647–1652.

sút'áži, ochranných známkach, chránených vzoroch a vynálezoch a proti autorskému právu, *Nedovolená výroba liehu* (stav k 1. januáru 1961), zaradený do štvrtej hlavy osobitnej časti s názvom Trestné činy všeobecne nebezpečné, *Obrozenie devízového hospodárstva* (stav k 1. januáru 1961), zaradený do druhej hlavy Trestné činy hospodárske tretieho oddielu s názvom Trestné činy proti mene a trestné činy daňové.⁹

Po páde totalitného režimu sa autori novely trestného zákona museli zaoberať aj otázkami týkajúcimi sa ochrany demokratickej spoločnosti, predovšetkým ochrany novovzniknutých spoločenských vzťahov v oblasti hospodárstva. Ťažkosti sa vynorili hneď na začiatku, najmä pokiaľ ide o mieru zásahov štátu do ekonomiky prostredníctvom trestného práva. Novelou Hospodárskeho zákonníka a vznikom nových zákonov (zákon o súkromnom podnikaní občanov, zákon o akciových spoločnostiach, atď.) vznikli spoločenské vzťahy, ktoré predchádzajúca právna úprava nepoznala. Existovali len hrubé predstavy o budúcom vývoji právneho poriadku v ekonomickej oblasti. V podmienkach plánovaného hospodárstva mal štát bezprostredný záujem na hospodárskom výsledku ekonomickej činnosti a merítkom bolo splnenie ukazovateľov plánov a používali sa všetky, teda aj trestnoprávne prostriedky, na dosiahnutie tohto cieľa. Naopak v trhovom hospodárstve štát neurčuje ekonomický výsledok subjektov účastných na ekonomických procesoch, ani ho nechráni. Úlohou štátu sa stalo vybudovanie systému poskytujúceho rovnocennú ochranu všetkým vlastníkom, čo sa malo dosiahnuť stanovením a chránením „pravidiel hry“. Preto stredobodom novely TZ bolo oddeliť štátnu moc od priameho riadenia trhových procesov a zrovnoprávniť štátny majetok a majetok všetkých ostatných vlastníkov – súkromných podnikateľov i občanov.

Všeobecne objektom trestných činov ohrozujúcich trhovú ekonomiku sú spoločenské vzťahy, ktoré vznikajú v súvislosti s podnikateľskou činnosťou a hospodárskou súťažou v rámci Slovenskej republiky, ako i v cudzine. Objektívnu stránku tvoria rôzne formy protiprávneho správania:

- zneužitie účasti na hospodárskej súťaži (§ 250 TZ),

⁹ Zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov – Trestný zákon (nahradený zákonom č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov – Trestný zákon).

- neoprávnené podnikanie, zamestnávanie, obchodovanie a výroba (§ 251 ať § 253 TZ),
- porušovanie právnych predpisov o obehu tovaru v styku s cudzinou (§ 254 TZ), resp. o nakladaní s kontrolovaným tovarom a technológiami (§ 255 ať § 257 TZ) a – porušovanie devízových predpisov (§ 258 TZ).

Subjekt trestných činov ohrozujúcich trhovú ekonomiku je spravidla všeobecný, špecifikum tvorí iba skutková podstata trestného činu nakladania s kontrolovaným tovarom a technológiami v zmysle § 256 TZ. Posledným znakom skutkových podstát týchto trestných činov je subjektívna stránka, na naplnenie ktorej sa vyžaduje vo všetkých prípadoch úmyselné zavinenie v zmysle § 15 TZ.¹⁰

5 Kriminalita páchaná v ekonomike

So skupinou trestných činov uvedených v piatej hlave TZ – Trestné činy hospodárske, vrátane Trestných činov ohrozujúcich trhovú ekonomiku, sa často spájajú pojmy ako kriminalita páchaná v ekonomike, ekonomická, hospodárska, finančná kriminalita i majetková kriminalita, ktoré sa často zamieňajú a používajú ako synonymá. Pred rokom 1989 bol prezentovaný názor, že trestnú činnosť týkajúcu sa hospodárskeho prostredia možno subsumovať pod súhrnný pojem hospodárska kriminalita.¹¹

Po revolučnom období v roku 1989, reagujúc na nové spoločensko-ekonomické zriadenie, bol pojem hospodárska kriminalita nahradený pojmom ekonomická kriminalita. K takémuto pomenovaniu sa i v súčasnosti prikláňajú niektorí autori, napr. T. Strémy, a zaraďujú do tohto druhu kriminality najmä všetky trestné činy hospodárske, ako aj niektoré trestné činy v iných hlavách TZ, napr. šiesta hlava osobitnej časti TZ - všeobecné ohrozenie (§ 284 TZ), poškodzovanie a ohrozovanie prevádzky všeobecne prospešného zariadenia (§ 286 TZ), ohrozenie a poškodenie životného prostredia

¹⁰ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť – 2. diel.* Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 196–198.

¹¹ LISŇ, M. *Odbalovanie kriminality páchanej v ekonomike.* Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2001, s. 22.

(§ 300 TZ), siedma hlava osobitnej časti TZ - sabotáž (§ 317 TZ), ôsma hlava osobitnej časti TZ - prijímanie úplatku (§ 328 TZ), podplácanie (§ 332 TZ), nepriama korupcia (§ 336 TZ) a i.¹²

Iní autori sa však s týmto pomenovaním nestotožňujú, považujú ho za nie celkom správne a uprednostňujú označenie kriminalita páchaná v ekonomike. Kolektív autorov, zložený z odborníkov teórie a praxe, pod vedením Baláža a Krupu charakterizujú kriminalitu páchanú v ekonomike ako „súhrn trestných činov, pri ktorých páchatel' a poškodený sú v právnom vzťahu založenom na obchodnom, občianskom, pracovnom a inom práve, pričom zneužitím dôvery, ktorá je potrebná pre fungovanie riadneho chodu ekonomiky, dochádza k porušovaniu ekonomických vzťahov upravených všeobecne záväznými právnymi predpismi a k zabezpečeniu prospechu pre páchatel'a alebo iný subjekt“.¹³ Kriminalitu páchanú v ekonomike rozčleňujú do dvoch základných skupín: na ekonomickú (hospodársku) a finančnú kriminalitu.

Z uvedeného možno vyvodit', že tento druh kriminality je páchaný v celom ekonomickom systéme, skladá sa z dvoch vyššie uvedených zložiek, ktoré sa prejavujú poškodzovaním alebo ohrozovaním hospodárskeho poriadku v rámci realizácie určitého druhu trhu. Trestné činy spadajúce do hospodárskej kriminality poškodzujú alebo ohrozujú trh so spotrebným tovarom, pracovný trh a trh iných investícií. Do kategórie finančnej kriminality sa zaraďujú najmä trestné činy súvisiace s finančnými investíciami. M. Lisoň zaraďuje ku ekonomickej kriminalite napr. trestné činy na úseku autorských práv, práv k ochranej známke, hospodárskej súťaže, porušovania predpisov o nakladaní kontrolovaným tovarom a technológiami, k finančnej kriminalite napr. trestné činy na úseku daní, kapitálového trhu, devízového hospodárstva, v bankách, falšovanie a pozmeňovanie peňazí, pranie špinavých peňazí a i. Z toho vyplýva, že trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku predstavujú spleť finančnej a ekonomickej kriminality, preto je pre ne výstižnejší pojem kriminalita páchaná v ekonomike.¹⁴ Často sa však v súčasnosti stretávame aj s pojmom hospodárska kriminalita, ktorý sa vzťahuje na všetky

¹² STRÉMY, T. Znaký majetkovej a ekonomickej kriminality. In: *Justičná revue*, 2009, roč. 61, č. 12, s. 1377.

¹³ LIŠOŇ, M. *Odbaľovanie kriminality páchanej v ekonomike*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2001, s. 21.

¹⁴ LIŠOŇ, M. *Odbaľovanie kriminality páchanej v ekonomike*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2001, s. 24–26.

Trestné činy hospodárske uvedené v piatej hlave osobitnej časti TZ. Túto terminológiu uprednostňuje napr. prokuratúra vychádzajúc zo správ jej činností a štatistických ročeniek.¹⁵ Pomenovanie vyššie špecifikovanej trestnej činnosti je však stále predmetom diskusie, preto prípadnú zámenu pojmov ekonomickej, hospodárskej, či finančnej kriminality s kriminalitou páchanou v ekonomike a naopak nemožno pokladať za výraznú nepresnosť.¹⁶

Pre kompletizáciu pojmov vzťahujúcich sa k predmetnej trestnej činnosti je potrebné definovať aj majetkovú kriminalitu. Tá je však vo vzťahu k hore uvedeným pojmom najviac vzdialená. Jej charakteristickým znakom je zásah do cudzieho majetku, ktorý je rovnako aj objektom trestných činov proti majetku zaradených do štvrtej hlavy osobitnej časti TZ. Tento druh kriminality patrí k najrozšírenejšej trestnej činnosti v Slovenskej republike. Štatistiky ukazujú, že v roku 2000 predstavovala majetková kriminalita až 60 % z celkovej kriminality. Najčastejšie páchaným trestným činom v rámci majetkovej kriminality je krádež. K ďalším patria napr. vlámanie, lúpež, krádež motorových vozidiel.¹⁷

6 Príčiny hospodárskej kriminality a jej páchatelia

Príčiny jednotlivých skutkových podstát hospodárskej kriminality sú rôzne, ale možno zhrnúť, že hospodárska kriminalita reflektuje stav a vývoj ekonomickej a spoločenskej sféry i určité formy a stupne ich vzťahu navzájom.¹⁸

Medzi základné príčiny hospodárskej kriminality z historicko-právneho hľadiska možno zahrnúť: zmeny v ekonomike, otvorenie hraníc, sociálne faktory, úroveň legislatívy, práce polície a justičných orgánov, chyby a omyly v trestnej politike, úroveň morálky a právneho vedomia.

Z obsahového hľadiska možno príčiny hospodárskej kriminality rozdeliť do troch základných skupín. Sú to: ekonomické, organizačno-technické a sociálno-kultúrne príčiny.

¹⁵ [Http://www.genpro.gov.sk/-uvod—2405.html](http://www.genpro.gov.sk/-uvod—2405.html)

¹⁶ LIŠŇ, M. *Odbalovanie kriminality páchanej v ekonomike*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2001, s. 25.

¹⁷ STRÉMY, T. Znaký majetkovej a ekonomickej kriminality. In: *Justičná revue*, 2009, roč. 61, č. 12, s. 1370–1371.

¹⁸ KUČTA, J., H. VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 360–364.

Medzi ekonomické príčiny patria najmä: prílišná liberalizácia, hospodárska situácia, technický pokrok, zmeny ekonomického systému, niektoré formy obchodných spoločností, nedostatočná práca kontrolných orgánov, osoby zastávajúce viacero funkcií súčasne a globalizácia ekonomiky.

Organizačno-technické príčiny sú najmä: nedostatočná legislatíva, vymáhateľnosť práva, omyly v trestnej politike, nevhodný prístup štátnych orgánov a otvorenie hraníc.

Medzi sociálno-kultúrne príčiny možno zaradiť najmä: vplyv morálky a hodnôt spoločnosti, sociálne faktory, vplyv spoločenského prostredia, moderné chápanie životného štýlu, nízke etické nároky pri vysokých postoch, osobnosť páchatel'a.

Počas vývoja hospodárskej kriminality a jej trestnoprávnej úpravy, došlo k hľadaniu definície páchatel'ov tejto trestnej činnosti vo vzťahu k vývoju ich správania a modifikácie vystupovania pri páchaní trestnej činnosti hospodárskej kriminality. Vo vzťahu pri skúmaní príčin hospodárskej kriminality je pri páchatel'ovi hospodárskej kriminality možné nájsť určité odlišnosti napríklad od páchatel'a pouličnej kriminality, ktorý má väčšinou nedostatočne vyvinuté biologické, psychologické či sociálne normy. Naproti tomu páchatel' hospodárskej kriminality nijako nevybočuje z väčšinovej populácie. Veľmi problematickou skutočnosťou je fakt, že páchatelia hospodárskej kriminality vychádzajú z radov vzdelaných, vysoko postavených, spoločnosťou uznávaných a sofistikovaných ľudí. Ich nezákonná činnosť býva vykonávaná dlhodobo, pričom navonok neviditeľná a veľmi ťažko odhaliteľná. Stopy zanechané páchatel'mi hospodárskej trestnej činnosti sú veľmi špecifické a vo svojej podstate diametrálne odlišné od stôp bežnej kriminality. Ďalším zásadným problémom je mnohokrát úplná latencia. V mnohých prípadoch spáchaných deliktov sa skutok ako taký nepodarilo nikdy zistiť. Ďalšou možnosťou je síce zistenie, ale neoznámenie skutku orgánom činným v trestnom konaní. Spoločnosti radšej oželia nemalé finančné straty, než aby kontaktovali orgány činné v trestnom konaní a absolvovali zdĺhavú a mnohokrát neúčinnú procedúru vyšetrovania trestnej činnosti. Tým však

aj prispievajú k tomu, že sa páchatel' môže o svoje konanie pokúsiť znovu a vo väčšine prípadov poučený, lepšie pripravený a tým ťažšie zistiteľný. Následne spôsobená škoda tak býva mnohokrát väčšia.

Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu vykonal v roku 2004 výskum ekonomickej kriminality, na základe ktorého vznikla určitá kategorizácia páchatel'ov tejto trestnej činnosti:

- a) typ naivného a ľahkomyselného páchatel'a – mladší ako 30. rokov, podniká v menšom rozsahu, dôverčivý, neskúsený, dostáva sa do ťažkostí vinou svojho nereálneho pohľadu na svet, často úverové podvody, nie je schopný splácať svoje záväzky, ideálny pre tzv. biele kone,
- b) typ páchatel'a športovca – zámerne sa dopúšťa trestnej činnosti, počíta s rizikom,
- c) typ bezohľadného dobrodruha – najprv podnikal v súlade so zákonom, vedomo sa však rozhodol pre trestnú činnosť, možnosť ziskania väčších finančných prostriedkov bez námahy, prípadne konal pod ťarchou situácie, bezohľadný, často to nie je jeho prvý trestný čin,
- d) typ páchatel'a manipulátora – tzv. biele goliere,
- e) typ páchatel'a veľikáša – rýchla kariéra a začiatkové úspechy ho priviedú k názoru, že má mimoriadne schopnosti a má pocit, že môže rozhodovať neobmedzene, neriadi sa pravidlami.¹⁹

Ako možno vidieť podľa vyššie uvedeného, aj páchatel'ov hospodárskej kriminality možno triediť do rôznych kategórií podľa ich správania. Okrem toho je aj napriek určitej ťažkosti možné pri týchto páchatel'och vidieť typické prvky, ktoré ich spájajú.

Typický páchatel' hospodárskej kriminality sa vyznačuje odvahou hraničiacou až s hazardom, cieľavedomosťou a vytrvalosťou, vypočítavosťou, túžbou po majetku, spoločenskom uznaní a po moci, citovou chladnosťou, bezohľadnosťou, bezcitnosťou, sklony k veľikášstvu a egoizmu.²⁰

Taktiež možno vidieť, že páchatelia presúvajú vinu od seba tým, že poukazujú na ostatných, nevedomujú si, že konajú amorálne, sú arogantní a narcistickí. Asi najznámejší páchatelia hospodárskej kriminality sú tzv. biele goliere.

¹⁹ SCHEINOST, M. a kol. *Výskum ekonomickej kriminality*. Praha: INSTITUTE PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, 2004, s. 91–93.

²⁰ KUČHTA, J., H. VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 353.

Klasická definícia pochádza už z roku 1939 a jej autorom je Edwin Sutherland: „Zločin bieleho goliera je zločin spáchaný rešpektovanou osobou, ktorá požíva vysoký sociálny status a ktorá zneužíva ku spáchaniu činu svoje pracovné zaradenie.“²¹

Hospodárskej trestnej činnosti sa nedopúšťajú len „biele goliere“. S technickým pokrokom sa dnes možno stretnúť aj s „obyčajnými“ kriminálnikmi, ktorí sa snažia páchať hospodársku kriminalitu, aj keď väčšinou nie sú tak úspešní.

To čo platí pre páchatel'ov hospodárskej kriminality všeobecne, platí aj pre „biele goliere“. Navyše možno doplniť, že vystupujú ako riadni občania, ktorí sú úspešní v zamestnaní. Sú vzdelaní, bezúhonní, nemajúci skúsenosť s orgánmi činnými v trestnom konaní. Páchatel'om bude prinajmenšom stredný management, ktorý už musí dosahovať určité kvality a zároveň má v zamestnaní zodpovednosť.

Človek s príliš hrubými antisociálnymi znakmi (zanedbanosť, hrubosť vo formách konania, násilnosť, plný register trestov apod.) by sa sotva mohol dostať do kľúčového postavenia, ktoré potrebuje na spáchanie činu.²²

Nebezpečnosť týchto páchatel'ov spočíva vo vyššie uvedených vlastnostiach. Nikto pri nich trestnú činnosť nepredpokladá. Navyiac vďaka svojmu postaveniu môžu mať kontakty na politiku.

7 Podnikanie a hospodárska kriminalita

Hospodárska kriminalita môže postihnúť každý subjekt v trhovom hospodárstve, bez ohľadu na to, či je, alebo nie je vo svojich aktivitách prvorado zameraný na dosiahnutie zisku. Pre podnikateľ'ov môže predstavovať také ďalekosiahle a deštruktívne účinky, ktoré v závislosti od konkrétnych okolností môžu dokonca spôsobiť existenčné ohrozenie či ich úplný zánik. Hospodárska kriminalita nespôsobuje výlučne hmotné škody, poškodzuje viacero subjektov, ako napr. dodávateľ'ov, zákazníkov a ostatných

21 CHMELÍK, J., P. HÁJEK a S. NEČAS. *Úvod do hospodárskej kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 14.

22 PROTVINSKÝ, M. K některým aspektům hospodářské kriminality. In: *Kriminalistika*, 2007, č. 2, s. 128 a nasl.

obchodných partnerov, zhoršuje samotný imidž podnikateľského subjektu a znižuje morálku jeho zamestnancov. Napriek tomu mnohé podnikateľské subjekty stále podceňujú riziká hospodárskej kriminality.

Moderné podnikateľské subjekty sa snažia so vzniknutou situáciou a fenoménom hospodárskej kriminality vyrovnat'. Aj najnovšie, sprísnené zákonné ustanovenia nútia podnikateľov aktívne sa vyrovnávať s problematikou hospodárskej kriminality, podobne, ako sa široká verejnosť, a osobitne prominentné osobnosti začínajú čoraz viac venovať otázkam riešenia hospodárskej kriminality.

Kolektív autorov J. Chmelík, P. Hájek a S. Nečas vymedzuje viacero kriminogénnych signálov, na základe ktorých možno predpokladať páchanie hospodárskej kriminality. Ide najmä o tieto signály: manažment subjektu ovláda úzka skupina osôb bez pôsobenia dozorného orgánu, porušovanie zákonných (vrátane vnútorných) noriem, ako aj noriem interného auditu, nadštandardná životná úroveň niektorého z predstaviteľov podnikateľského subjektu, ktorá nezodpovedá jeho príjmu, neúmerná nadčasová práca zamestnanca, zväčša vedúceho pracovníka, ktorý odmieta delegovať úlohy na iné osoby, zriaďovanie bankových účtov v tzv. daňových rajoch, neobvyklé finančné alebo všeobecné hospodárske transakcie hrubo sa vymykajúce podobným režimom a iné.²³

Mienky mnohých odborníkov na charakteristiku kriminality páchanej v ekonomike sa rôznia, nie sú jednotné. Dôvodom je najmä rozvoj trhovej ekonomiky, vzt'ahov v rámci nej i časté zmeny týkajúce sa ekonomického prostredia, čo prispieva k nejednotnému názoru na definovanie tohto druhu kriminality.

8 Záver

Vývoj, príčiny a aj prevencia hospodárskej kriminality boli podriadené zmenám v našej spoločnosti, ktoré odštartovali udalosti na konci roku 1989. V tomto smere sa pomerne veľmi rýchlo menil charakter, počet a aj závažnosť hospodárskej kriminality.

²³ CHMELÍK, J., P. HÁJEK A S. NEČAS. *Úvod do hospodárskej kriminality*. S. 41.

Na začiatku zmien zohrávala hlavnú úlohu privatizácia, nasledovaná takmer búrlivým nárastom bankových a finančných domov a služieb. V týchto oblastiach bol nárast hospodárskej kriminality takmer explozívny, pričom veľká časť sa na uvedené druhy kriminality tak povediac iba nabalila. Následne sa v oblasti hospodárskej kriminality objavili nové druhy, zamerané napríklad na daňové úniky.

Vývoj kriminality v Slovenskej republike je nesporne ovplyvňovaný predovšetkým vnútornými faktormi, avšak na intenzitu ich pôsobenia ako aj na ich kratšie či dlhšie pretrvávanie budú významne vplývať faktory vonkajšie. Ich zakomponovanie do širšieho prognostického pozadia považujeme za obligatórny predpoklad ďalších korektných úvah o vývoji kriminality v Slovenskej republike.

Literature:

- CHMELÍK, J., P. HÁJEK, P. a S. NEČAS. *Úvod do hospodárskej kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 168 s. ISBN 80-86898-13-X.
- KOPRLOVÁ, J. Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality. In: *Dny práva 2008: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 235 s. ISBN 978-80-210-4733-4
- KOPRLOVÁ, J. *Hospodárska kriminalita v ekonomických súvislostiach*. 1. vyd. Bratislava: Daniel NETRI, 2010, 122 s. ISBN 978-80-89416-05-9.
- KOPRLOVÁ, J. Hospodárska kriminalita v kontexte porovnania Českej republiky a Slovenskej republiky. In: *Dny práva 2010: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 3198 s. ISBN 978-80-210-5305-2.
- KUCHTA, J., J. FENYK, M. FRYŠTÁK a V. KALVODOVÁ. *Hospodárska trestná činnosť*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 111 s. Edice multimediálních pomůcek PrF MU. ISBN 978-80-210-4256-8.
- KUCHTA, J., H. VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, 552 s. ISBN 80-7179-813-4.
- LISOŇ, M. *Odbaľovanie kriminality páchanej v ekonomike*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru Slovenskej republiky, 2001, 158 s. ISBN 80-8054-170-1.
- NOVOTNÝ, O. O otázkách hospodárskeho Trestného práva. *Právní praxe*, č. 6/1997, s. 378.

- PROTIVINSKÝ, M. K některým aspektům hospodářské kriminality. In: *Kriminalistika*, 2007, roč. 40, č. 2, s. 128–131. ISSN 1210-9150.
- SCHEINOST, M. a kol. *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, 2004, 152 s. ISBN 80-7338-031-5.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Podnikání a ekonomická kriminalita v ČR*. Praha: C. H. Beck 2001, 776 s. ISBN 80-7179-493-7.
- ŠANTA, J. K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov. *Justičná revue*, 67, 2015, č. 6-7, s. 782–796.
- STRÉMY, T. *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2010, 133 s. ISBN 978-80-8082-413-6.
- STRÉMY, T. Vymedzenie pojmu ekonomická kriminalita. In: *Justičná revue*, 2010, roč. 62, č. 3, s. 378–385. ISSN 1335-6461.
- STRÉMY, T. Znaký majetkovej a ekonomickej kriminality. In: *Justičná revue*, 2009, roč. 61, č. 12, s. 1370–1378. ISSN 1335-6461.
- VRÁBLOVÁ, M. Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite. *Justičná revue*, 57, 2005, č. 6–7, s. 853–857.

Contact – email

pavol@akplegal.com, Martin.skalos@umb.sk

PROBLEMATIKA RIZIKA V HOSPODÁŘSKEJ A MAJETKOVEJ KRIMINALITE S DÔRAZOM NA UPLATNENIE PRINCÍPU *ULTIMA RATIO*¹

Denisa Hamranová

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Príspevok sa zameriava na problematiku rizika v právnej teórii, pričom dôraz je kladený na hospodársku/komerčnú sféru. Prípustné riziko nie je v podmienkach Slovenskej republiky vymedzené, naproti tomu právny systém Českej republiky má exemplifikatívne zakotvený tento pojem v Trestnom zákonníku. V dôsledku tejto skutočnosti sa autorka venuje komparácii vymedzenia prípustného rizika v Českej a Slovenskej republike s prelínaním prvkov princípu *ultima ratio* a zásady subsidiarity trestnej represie.

Keywords in original language

Prípustné riziko; podnikateľské riziko; dovolené riziko; komerčná sféra; princíp *ultima ratio*.

Abstract

This paper focuses on the issue of the risk of legal theory, with emphasis on the economic / commercial sector. Tolerable risk is not defined in the Slovak Republic, whereas the legal system of the Czech Republic has embedded this concept in the Criminal Code. As a consequence, the author deals with comparison of definition of tolerable risk in the Czech and Slovak Republics with an overlap between the elements of the principle of subsidiarity and the principle of the *ultima ratio* of criminal repression.

---

¹ Vedecký príspevok vznikol s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe grantu APVV-15-0740 *Návody a nástroje na efektívnu elimináciu protiprávnych konaní v spojení s možnou insolvenciou*.

Keywords

Economic Risk, Tolerable Risk, Commercial Sector, Principle of the *ultima ratio*.

1 Úvod

Riziko ako určitý abstraktný pojem datujeme od existencie ľudstva, nakoľko každé rozhodnutie človeka je v určitom zmysle späté aj s rizikom a vytvorením neistoty, ktorá plynie z jeho konania. Výskyt rizika je pomerne obsáhrny, pričom medzi najčastejšie oblasti patrí verejno-spoločenské, pracovné či ekonomické prostredie. Frekventovane sa pojem riziko prelína s pojmom neistota najmä v hospodárskej, resp. ekonomickej sfére alebo v oblasti majetkovej kriminality, v rámci ktorých je tento termín užšie špecifikovaný ako prípustné riziko. Jeho hlavné ťažisko tkvie v tom, že u mnohých činnostiach vyznačujúcich sa vznikom spoločensky pozitívneho následku sa môže nezámerné vyskytnúť aj určitá kalkulovaná strata v podobe ujmy.

Riziko v sebe nesie viaceré označenia a môžeme do neho zahrnúť napr. stratu, ktorá nielen vzniká, ale ktorá prekročí aj určitú sumu, stupeň možnosti vzniku určitého javu, nebezpečenstvo chybného rozhodnutia, odchýlenie skutočných a očakávaných výsledkov, určitých faktorov, javov, udalostí určitého postupu, druh činnosti, variability možných výsledkov a iné.² Mnohé podniky a organizácie svoje konania podriaďujú legislatívnemu rámcu, v rámci ktorého štát upravuje fungovanie trhovej ekonomiky.

2 Teoretické východiská rizika v komerčnej sfére

Vo všeobecnosti platí premisa, že postih každého rizika v podnikateľskej sfére nie je možný, nakoľko trestná politika štátu toleruje určitú mieru rizikovosti v podnikateľskej sfére.

Pojem hospodárske riziko je vo všeobecnosti náročné definovať. Z hľadiska pracovnoprávných vzťahov vyslovil právno názor Najvyšší súd Českej republiky a definoval hospodárske riziko ako „*riziko, ktoré pôsobí jako okolnost vylučující odpovědnost zaměstnance a je spojené s hospodářskými činnostmi ve výrobě, při nichž se zaměstnanec dopustil nepatrného přehlédnutí nebo nepozornosti, případně jde o riziko spojené s rutinními a opakujícími se činnostmi administrativních zaměstnanců, které*

² ŠEBEK, J. *Ekonomické a práve aspekty rizika v podnikateľskej činnosti (Manažment rizika)*. Bratislava: Vydavateľstvo Právnickej fakulty UK, 1996, s. 20–21.

se stávají v konkrétních situacích a nelze jim i při vynaložení maximálního možného úsilí zabránit“³, avšak z trestnoprávního hlediska absentuje konkrétnější definícia.

Podľa Kuchty ide o riziko vznikajúce a uplatňujúce sa pri realizácii hospodárskej činnosti v spoločnosti, najmä ktoré sú možným zdrojom ekonomických strát, pričom ho členíme na ďalšie podskupiny ako napr. investičné riziko, obchodné, trhové, menové a pod.⁴

3 Prípustné riziko v Trestnom práve z pohľadu Slovenskej republiky

Na začiatok je dôležité objasniť, že riziko v komerčnej sfére nie je v zákone č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „**Trestný zákon**“) exaktne ustanovené. V niektorých odborných publikáciách sa takéto riziko radí medzi okolnosti vylučujúce protiprávnosť, konkrétne do dovoleného rizika upraveného v ustanovení § 27 Trestného zákona, s čím sa nestotožňujeme, nakoľko uvedené ustanovenie je špecifikované veľmi úzko a nekorešponduje s cieľom rizika v komerčnej sfére.

§ 27

Dovolené riziko

(1) Čin inak trestný nie je trestným činom, ak niekto v súlade s dosiahnutým stavom poznania vykonáva **spoločensky prospešnú činnosť v oblasti výroby a výskumu**, ak spoločensky prospešný výsledok, ktorý sa od vykonávania činu očakáva, nemožno dosiahnuť bez rizika ohrozenia záujmu chráneného týmto zákonom.

Podstata dovoleného rizika ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť spočíva v tom, že pri skúšaní nových výrobkov, pri prevádzkovaní rizikových technológií, pri odvracaní nebezpečenstva, ktoré vzniklo vo výrobe alebo výskume, je v niektorých prípadoch nevyhnutné záujmy chránené Trestným zákonom vystaviť určitému riziku.

Základom dovolenej miery rizika je vlastne pomer medzi charakterom, rozsahom a pravdepodobnosťou možného negatívneho následku a charakterom, rozsahom a pravdepodobnosťou očakávaného spoločensky

³ Primerane pozri rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 18. marca 2009, sp. zn. 21 Cdo 603/2009.

⁴ PŮRY, F. a J. KUČTA. Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika. In: *Bulletin advokacie*, 2011, č. 9, s.???

prospešného výsledku. Pravdepodobnosť vzniku škody však musí byť oveľa menšia ako pravdepodobnosť očakávaného prospesného výsledku. Samozrejme nikdy nemožno vylúčiť, že nedôjde k vyššej škode, ako bol očakávaný úžitok (nevyžaduje sa tu zásada proporcionality).

V tejto súvislosti však naša pozornosť nie je zameraná na dovolené riziko ale riziko, ktoré sa vyskytuje v podnikateľskom prostredí v prípadoch majetkových dispozícií s cieľom dosiahnutia ziskov. Šamko takýto stav definoval ako „*riziko, ktoré je právnym poriadkom predpokladané, pretože vyplýva zo samotnej podstaty komerčnej sféry*“⁵. Predmetnú okolnosť vylučujúcu protiprávnosť ako dovolené riziko v žiadnom prípade nemôžeme stotožňovať s rizikom v komerčnej sfére. Je tomu tak z dôvodu, že na to, aby mohlo byť ustanovenie § 27 Trestného zákona aplikované na čin inak trestný musia byť splnené nasledovné podmienky:

- **Vzťahuje sa len na oblasť vedy a výskumu (vylúčená podnikateľská oblasť)** - dovolené riziko je prípustné len vo výskume a výrobe, pričom ich charakter musí byť spôsobilý vyžadovať si potrebu riskantného konania.
- **Absencia limitácie subjektom (ktokoľvek)**

Výklad pojmu „*prípustné riziko*“ bol obsiahnutý aj v rozhodnutí Okresného súdu v Rimavskej Sobote, ktorý konštatoval, že posudzovanie tzv. prípustného rizika v komerčnej sfére a uplatňovanie princípu *ultima ratio* úzko súvisí a zároveň sa prekrýva s posudzovaním povinnej miery opatrnosti osôb vykonávajúcich majetkové dispozície v podnikateľských vzťahoch.⁶ Zároveň súd vyjadril právny názor, že ho nemožno stotožňovať s dovoleným rizikom upraveným v § 27 Trestného zákona, ale v komerčnej sfére ho **možno pokladať za výkon práv a povinností podľa § 28 Trestného zákona.**⁷ Obdobný názor zdieľa Kuchta, ktorý vyjadril právny názor, že dovolené riziko súvisí i s ďalšími okolnosťami vylučujúcimi protiprávnosť činu. Blízky vzťah má k výkonu práv, pričom konštatuje, že dovolené

⁵ ŠAMKO, P. *Trestný čin podvodu. Komentár s judikatúrou*. IURAD EDITION, 2012, s. 151.

⁶ Primerane pozri HAMRANOVÁ, D. Dodržiavanie obvyklej miery opatrnosti a princíp *ultima ratio* v majetkovej kriminalite. In: *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM 2016“*, ktorá sa konala v dňoch 21. a 22. októbra 2016 na Univerzite Komenského v Bratislave, Právnická fakulta.

⁷ Rozsudok Okresného súdu Rimavská Sobota zo dňa. 20. januára 2015, sp. zn. 11 T/81/2013.

riziko je ich „speciálním případem, konkretizuje je pro určitou oblast vztahu a ony mu naopak vtiskují pečeť legálnosti“⁸.

Toto určenie je dôležité pre porovnanie s českou úpravou prípustného rizika, nakoľko česká definícia prípustného rizika pokrýva všetky oblasti rizikovej činnosti, avšak je limitovaná postavením subjektu vykonávajúceho rizikovú činnosť. Na druhej strane slovenská úprava dovoleného rizika neobsahuje limitáciu subjektu rizikovou činnosťou a môže ju svojím spôsobom uskutočňovať každý, kto má dokonca len všeobecné znalosti v danej činnosti (napr. amatérsky chemik).⁹

Absencia jeho zákonnej úpravy však neznamená, že by Trestný zákon na takéto prípustné riziko neprihliadal, pretože súčasťou úpravy trestného práva hmotného je aj princíp *ultima ratio* a zásada subsidiarity trestnej represie, v rámci ktorých sa jej súčasťou stáva aj prípustné riziko. Spoločne vylučujú trestnoprávny postih v prípadoch, keď vznikne škoda na majetku právnickej osoby, ale dôjde k nej v konaní, ktoré je pokryté prípustným rizikom v komerčnej sfére.

Účelom podnikania je dosiahnutie zisku, čo býva sprevádzané rôznymi majetkovými dispozíciami s menšou alebo väčšou mierou rizika, kde možno pripustiť a tolerovať aj prípadné škody, ktoré môžu právnickej osobe vzniknúť. K naplneniu skutkovej podstaty trestného činu proti majetku nestačí formalisticky pojatý výklad ustanovení Trestného zákona, je nutne brať na zreteľ aj osobu páchatel'a, ktorý je podnikateľom, spôsob jeho konania, ktoré je upravené nielen výlučne ustanovením Trestného zákona, ale i ustanoveniami napríklad Obchodného zákonníka, Živnostenského zákona, pričom z povahy obchodnej činnosti vyplýva určitý prvok predvídateľnosti, odhadu alebo očakávania, ktorý nemusí byť v podmienkach trhovej ekonomiky vždy naplnený.

Nemožno vychádzať z domnienky, že každé rizikové podnikanie je podozrivé a aj trestnoprávne postihnuteľné. Sporné prípady pri posudzovaní prípustného rizika v komerčnej sfére, ktoré sú na „hranici“ medzi občianskoprávnou a trestnoprávnou zodpovednosťou, bude vždy potrebné posúdiť v zmysle

⁸ KUCHTA, J. *Riziko v pojetí kriminologickém a juristickém*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 132.

⁹ Blížšie pozri s. 6.

princípu *ultima ratio* a zásady subsidiarity trestného práva a nevyvodzovať trestnoprávnu zodpovednosť. Z princípu *ultima ratio* vyplýva, že ochrana majetkových vzťahov má byť v prvom rade uplatňovaná prostriedkami občianskeho a obchodného práva a až tam, kde je taká ochrana neúčinná a teda porušenie súkromnoprávných vzťahov dosahuje svojou intenzitou zákonom predpokladané nebezpečenstvo, je na mieste uvažovať o trestnoprávnej zodpovednosti.¹⁰

Prípustné riziko v komerčnej sfére má však svoje hranice, pričom prípustným rizikom sú pokryté len také rozhodnutia oprávneného orgánu, ktoré sú primerané. **Ide o zväženie miery pravdepodobnosti zamýšľaného prospechu a miery pravdepodobnosti neúspechu.** Prípustným rizikom nemôžu byť pokryté konania, ktorých podstata spočíva v protiprávnom konaní (napr. tzv. pyramidové hry, pri ktorých nejde o skutočné podnikanie, skutočný podnikateľský zámer, ale ide len o spôsob získavania finančných prostriedkov pod zámenkou ponuky vysokých výnosov). V komerčnej sfére nemožno do prípustného rizika zahrnúť ani konanie oprávneného orgánu právnickej osoby s odbornou neznalosťou, nízkou kvalifikovanosťou alebo schopnosťou konajúcej, keď oprávnený orgán konal rizikovo bez náležitej opatrnosti v situáciách, keď vedel, že nemá odborné znalosti, schopnosti alebo kvalifikáciu na zhodnotenie rizikovej operácie, resp. keď si ani nevyžiadal potrebné informácie o zamýšľanej rizikovej operácii, prípadne riskoval nie za účelom, aby zisk dosiahla právnická osoba, ale z majetkovej dispozície chcel alebo dosiahol neoprávnený prospech sám.¹¹

V takýchto prípadoch nejde o prípustné riziko právnickej osoby, s ktorej majetkom sa nakladá, ale ide o **tzv. osobné riziko tej fyzickej osoby, ktorá v mene právnickej osoby koná a ktorá sa v podstate spolieha len na náhodu a aj to často na náhodu nereálnu.** Konanie podnikateľa, ktoré ohrozuje alebo narušuje spoločenské záujmy chránené ustanoveniami trestného práva, nie je už podnikaním, ale trestnou činnosťou a zodpovednosťou za takéto konanie sa páchatel' nemôže zbaviť ani s poukazom na podnikateľské riziko.

¹⁰ K problematike princípu ultima ratio primerane pozri uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 19. februára 2009, sp. zn. IV. ÚS 55/2009. Obdobne nálež Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 14. decembra 2011, sp. zn. I. ÚS 316/2011.

¹¹ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 21. apríla 2015, sp. zn. 4 To 11/2013.

Pre úplnosť treba uviesť, že osobné riziko fyzickej osoby konajúcej za právnickú osobu je odlišné od prípustného rizika právnickej osoby. Na základe uvedeného si dovoľíme tvrdiť, že *dovolené riziko* $\neq$ *riziko v podnikateľskej sfére*.

4 Prípustné riziko v trestnom práve z pohľadu Českej republiky

Aktuálnosť v prípade trestnej zodpovednosti za úpadkové trestné činy. V Českej republike je inštitút dovoleného rizika ako okolnosť vylučujúca protiprávnosť známy pod pojmom prípustné riziko. Do českej právnej úpravy bol zakotvený neskôr, a to až v roku 2009. Dovtedy bolo dovolené riziko zaradené do tzv. okolností v zákone neuvedených.

§ 31

Přípustné riziko

(1) *Trestný čin nespáchá, kdo v souladu s dosaženým stavem poznání a informacemi, které měl v době svého rozhodování o dalším postupu, vykonává v rámci svého zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost, kterou obrozí nebo poruší zájem chráněný trestním zákonem, nelze-li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak*

V prvom rade konštatujeme, že prípustné riziko sa vzťahuje na akékoľvek riziko, čo z uvedenej okolnosti vylučujúcej protiprávnosť v Českej republike robí všestrannosť.

Hoci aj česká právna úprava vyžaduje konanie v súlade s dosiahnutým stavom poznania, nelimituje takéto konanie len na oblasti výroby a výskumu, ale okruh týchto činností výrazne rozširuje. Dovolené riziko je tak možné v Českej republike aplikovať na konanie vykonávané v rámci, postavenia, povolania zamestnania alebo funkcie, ktoré je spoločensky prospešné. Môže sa teda uplatniť v rôznych oblastiach ľudskej činnosti.

Ide o opak našej právnej úpravy, kde je to možné, ako sme sa už vyššie zmienili, len v rámci výroby a výskumu. Na druhej strane sa česká právna úprava prípustného rizika vyznačuje limitáciou subjektu, čo znamená, že trestný čin nespáchá ten, „*kto vykonáva v rámci svojho zamestnání, povolání, postavení nebo funkce společensky prospěšnou činnost*“.

V ustanovení § 31 odst. 1 Trestného zákonníka sú teda vymedzené znaky prípustného rizika pre všetky druhy rizík, pričom z daného ustanovenia je podľa Púryho možné aj s dôrazom na hospodársku sféru a podnikanie

vyvodit' určité formulované podmienky k tomu, aby bolo riziko aplikované a aby vylučovalo protiprávnosť činu:

- ide o postup smerujúci k dosiahnutiu spoločensky prospešného výsledku rizikového konania,
- je potreba zachovať rešpekt k záujmom chráneným Trestným zákonníkom,
- musí byť zaistená subsidiarita rizikového konania,
- je nevyhnutné dodržať úmernosť vzťahu medzi ziskom a stratou,
- je potrebné minimalizovať možné straty a vylúčiť ohrozenie života a zdravia bez súhlasu dotknutých osôb,
- musí byť optimálna informovanosť dotknutých osôb a je potreba zachovať postup *lege artis*,
- k rizikovému konaniu je oprávnený len subjekt v určitom postavení,
- je nevyhnutný súlad rizikového konania s požiadavkami právnych noriem,
- nesmie existovať rozpor rizikového konania s verejným záujmom, zásadami ľudskosti a s dobrými mravmi.¹²

Za nevyhnutné považujeme zdôrazniť, že dovolené riziko je možné aplikovať v prípadoch, kedy právne predpisy takúto rizikovú činnosť v určitej miere pripúšťajú alebo priamo ju prikazujú. Na dovolené riziko sa neprihľadne, ak je riziková činnosť v rozpore s konkrétnym, resp. *lex specialis* predpisom. V dôsledku uvedeného u niektorých právnych predpisov nastáva obmedzenie využitia dovoleného rizika, pretože výkon rizikových činností podľa zvláštnych právnych predpisov na Slovensku nespadá pod inštitút dovoleného rizika, ale pod výkon práva a povinnosti (§ 28 Trestný zákon). Na základe uvedenej skutočnosti Burda konštatuje zníženie praktického významu dovoleného rizika preto, že prevažná časť rizikových činností, prevažne vo výrobe a výskume je upravená zvláštnymi právnymi predpismi.¹³

Na tomto mieste by sme chceli uviesť, že v určitých prípadoch môžeme pod prípustné riziko subsumovať riziko v komerčnej sfére, nakoľko uvedené podmienky sa líšia od podmienok dovoleného rizika na našom území vo viacerých oblastiach.

¹² PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v Českej republike*. Praha: C.H.Beck, 2015, s. 36–37.

¹³ BURDA, E., J. ČENTĚŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 231.

4.1 Obvyklé podnikatelské riziko

Podnikanie so sebou vždy nesie určitú mieru rizika, ktorá je ovplyvňovaná mnohými faktormi, ktoré podnikateľ musí frekventovane vyhodnocovať a posudzovať tak, aby podstúpená miera rizika bola únosná a neohrozujúca podnikateľa samotného a podstatu jeho podnikania.

Trestný zákonník operuje tiež s pojmom „*obvyklé podnikateľské riziko*“, pričom jeho prekročením je možné naplniť skutkovú podstatu trestného činu spôsobenia úpadku podľa § 224 odst. 1 písm. e) Trestného zákonníka (*učiní nad rámec obvyklého podnikateľského rizika*). Všeobecne sa teda pripúšťa existencia imanentného rizika v podnikaní, najmä v oblasti úpadkových trestných činov, čím dal zákonodarca v Českej republike najavo, že takéto riziko v uvedených prípadoch toleruje.

Na základe uvedeného je nepochybné, že Trestný zákonník využíva dvojakú terminológiu korelujúcu s rizikom a to pojem „*pripustné riziko*“ a „*obvyklé podnikateľské riziko*“. Na druhej strane však odborná literatúra ani dôvodová správa k Trestnému zákonníku neuvádza rozdiel medzi uvedenými pojmami, na základe čoho sa domnievame, že ide o výrazný deficit v legislatívnej oblasti.

§ 224

Způsobení úpadku

- (1) *Kdo, byť i z hrubé nedbalosti, si přivodí úpadek tím, že*
- a) *činí vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým poměrům,*
  - b) *spravuje svůj majetek způsobem, který neodpovídá zákonem mu uloženým nebo smluvně převzatým povinnostem nebo je s nimi v hrubém nepoměru,*
  - c) *užívá poskytnutý úvěr v rozporu nebo hrubém nepoměru s jeho účelem,*
  - d) *poskytuje ze svého majetku půjčky nebo úvěry jiným osobám, ač to je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, nebo*
  - e) ***učiní nad rámec obvyklého podnikatelského rizika obchod nebo operaci, která nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům.***

Zo zákonnej dikcie uvedeného ustanovenia vyplýva, že za prekročenie rámca obvyklého podnikateľského rizika sa považuje realizácia obchodu alebo

operácie mimo pravidelnú podnikateľskú činnosť alebo ak ide o hrubý nepomer takéhoto obchodu či operácie k majetkovým pomerom príslušného podnikateľa. Ide o alternatívne možnosti.

K uvedenej problematike vyslovil právny názor Najvyšší súd Českej republiky, ktorý konštatuje, „že hrubý nepoměr k majetkovým poměrům pachatele při překročení rámce obvyklého podnikatelského rizika ve smyslu § 256c odst. 1 písm. e) tr. zák., ale i § 224 odst. 1 písm. e) tr. zákoníku je nutno posoudit na základě porovnání povahy a finanční náročnosti obchodu nebo operace v závislosti na jejím organizačním i materiálním zabezpečení ze strany dodavatele včetně jeho personálních, materiálních (např. dopravní, strojní a jiné vybavení) a finančních prostředků nutných pro realizaci takového obchodu nebo operace na straně jedné a jejího finančního krytí a nutné součinnosti ze strany odběratele na straně druhé, což zahrnuje zejména dohodnutý způsob financování a potřebné spolupráce ze strany odběratele v průběhu realizace (např. vyplacení finanční zálohy na počátku realizace, další financování jednotlivých etap, zajišťování a financování víceprací, předání díla a vypořádávání případných reklamací apod.). Z hlediska závěru o hrubém nepoměru v tomto smyslu záleží jen na skutečném výsledném poměru vzájemného srovnání těchto veličin“.¹⁴

Obvyklé podnikateľské riziko však nemôže samo o sebe plniť podmienky prípustného rizika, nakoľko účelom prípustného rizika je vylučovať protiprávnosť činu, ktoré nemôže byť dosiahnuté pri zákonom schválenej činnosti. Otázkou zostáva, akú úlohu má samotná miera podnikateľského rizika, kde Trestný zákonník používa pojem obvyklosti, pričom by malo byť predpokladané, že časť konania pri prekročení tejto medze by mohla spadať práve pod všeobecnú definíciu prípustného rizika, z čoho by následné nebolo možné vyvodit' vzt'ah nadradenosti pojmu prípustné riziko pojmu podnikateľské riziko. Vzhľadom k tomu, že požiadavka protiprávnosti odkazuje i na normy mimo trestného práva, bude nutné nahliadať aj do obchodno-právnej oblasti a brať v úvahu aj predpisy nižšej právnej sily.

Zastávame názor, že uvedený pojem je najbližší k pojmu prípustné riziko v komerčnej sfére, ktoré sa využíva na území Slovenskej republiky.

¹⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 8. februára 2012, sp. zn. 5 Tdo 1440/2011.

5 Závěr

Na podklade uvedených skutočností možno konštatovať, že legislatívny pojem „riziko v komerčnej sfére/podnikateľskej sfére“ nie je *de lege* ani *de facto* vymedzený v teórii práva na území Slovenskej a Českej republiky. Slovenská legislatíva vymedzuje len tzv. dovolené riziko, čo však nemá žiadnu relevanciu pre podnikateľské prostredie, nakoľko je uvedená okolnosť vylučujúca protiprávnosť výrazne obmedzená len pre oblasť výskumu a vedy. Preto sa na tzv. riziko v komerčnej sfére prihliada len spolu v spojení s princípom *ultima ratio* a zásadou subsidiarity.

V Českej republike naopak síce majú vymedzené prípustné riziko pre všetky oblasti, z čoho vyplýva, že aj riziko v podnikateľskej sfére môže byť subsumované pod prípustné riziko.

Existencia pojmu rizika v komerčnej sfére je faktom, na ktorý by mala súčasná prax, ako aj teória práva reagovať, avšak môžeme len potvrdiť výrazný nedostatok v podobe absencie konštantnej a ustálenej judikatúry. Pre úplnosť na záver dodávame, že terminológia vyššie uvedených rizík sa v praxi frekventovane zamieňa, pričom sme toho názoru, že **dovolené riziko ≠ prípustné riziko ≠ riziko v podnikateľskej sfére ≠ obvyklé podnikateľské riziko**.

Nami uvedenú premisu názorne demonštrujeme na tabuľke:

Dovolené riziko	Prípustné riziko	Obvyklé podnikateľské riziko	Riziko v komerčnej/podnikateľskej sfére
okolnosť vylučujúca protiprávnosť činu	okolnosť vylučujúca protiprávnosť činu	pojem uvedený v § 224 odst. 1 písm. e) Trestného zákonníka	právnou terminológiou nevymedzený pojem chýba konštantná judikatúra
oblasť vedy/výskumu	všetky oblasti	hospodárska oblasť	hospodárska oblasť
SR	ČR	ČR	SR
vylúčené subsumovať riziko v podnikateľskej sfére	možné subsumovať obvyklé podnikateľské riziko	vo vzťahu k prípustnému riziku ide o špeciálny pojem	v komerčnej sfére ho možno subsumovať pod výkon práv a povinností podľa § 28 Trestného zákona

Tab. 1 Porovnanie predmetných rizík v zmysle názorného poukázania na jednotlivé rozdiely¹⁵

¹⁵ Vytvorené a spracované autorom.

Literature:

- BURDA, E., J. ČENTÉŠ, J. KOLESÁR, J. ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 1106 s. ISBN 978-80-7400-324-0.
- HAMRANOVÁ, D. Dodržiavanie obvyklej miery opatrnosti a princíp *ultima ratio* v majetkovej kriminalite. In: *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM 2016“*, ktorá sa konala v dňoch 21. a 22. októbra 2016 na Univerzite Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. ISBN 978-80-7160-430-3.
- KUCHTA, J. *Riziko v pojetí kriminologickém a juristickém.* Brno: Masarykova univerzita v Brne, 1997, 167 s. ISBN 80-210-1682-5.
- ŠAMKO, P. *Trestný čin podvodu. Komentár s judikatúrou.* IURAD EDITION, 2012, 312 s. ISBN 978-80-8078-553-6.
- ŠEBEK, J. *Ekonomické a právne aspekty rizika v podnikateľskej činnosti (Manažment rizika).* Bratislava: Vydavateľstvo Právnickej fakulty UK, 1996, 125 s. ISBN 80-7160-019-9.
- PÚRY, F. *Úpadkové trestné činy v České republice,* Praha: C. H. Beck, 2015, 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9.
- KUCHTA, J., PÚRY F. Postih úpadkových deliktů podle nového trestního zákoníku s přihlédnutím k úpravě přípustného rizika. In: *Bulletin advokacie,* Praha: ČAK v agentuře Impact, s r.o., 2011, roč. 2011, č. 9, s. 13–25. ISSN 1210-6348.
- KUCHTA, J. *Riziko v pojetí kriminologickém a juristickém.* Brno: Masarykova univerzita, 1997, 168 s. ISBN 80-210-1682-5.

Contact – email

d.hamranova@gmail.com

SAMOPRANIE ŠPINAVÝCH PEŇAZÍ

Michaela Machová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika;
Advokátska kancelária MAPLE & FISH, Slovenská republika

Abstract in original language

Tento článok analyzuje otázku samoprania špinavých peňazí v slovenskej a českej trestno-právnej úprave a judikatúre, ktoré k nej pristupujú veľmi podobne a to tak, že obe ho postihujú. Článok nastoľuje otázku potreby a nesúladu postihovania samoprania špinavých peňazí v slovenskej a českej právnej úprave so základnými zásadami trestného práva (napr. ne bis in idem, nemo tenetur se ipsum accusare), čo naráža na odpor vplyvom vychádzajúcim z európskeho a medzinárodného rámca na boj proti praniu špinavých peňazí. Článok dospieva k záveru, že súčasná právna úprava a chápanie samoprania špinavých peňazí nie sú jednoznačné, ani dostatočne prepracované a odporúča návrhy de lege ferenda.

Keywords in original language

Samopranie špinavých peňazí; subjekt legalizácie príjmov/ výnosov z trestnej činnosti; odporúčania FATF; Finančná akčná skupina; ne bis in idem.

Abstract

This contribution analyzes the issue of self-money laundering in Slovak and Czech criminal legislation and jurisprudence (case law), also both countries have a similar approach to this issue, thus both countries criminalize it. The contribution raises the questions of need and discrepancy of criminalizing self-money laundering in Slovak and Czech criminal legislation with the fundamental principles of criminal law (for example: ne bis in idem, nemo tenetur se ipsum accusare), which meets with the opposition of influence resulting from European and international framework to combat money laundering. The contribution concludes, that the current legislation and understanding of self-money laundering is not clear and not sufficiently sophisticated and it recommends a proposals de lege ferenda.

Keywords

Self-money Laundering; Subject of the Legalization of Income from Criminal Activities; the FATF Recommendations; Financial Action Task Force; ne bis in idem.

1 Úvod

Pranie špinavých peňazí, slovensky a česky nazývané legalizácia príjmov/ výnosov z trestnej činnosti predstavuje závažný celosvetový problém, najmä v rovine ekonomickej a trestno-právnej. Prostredníctvom tohto trestného činu sú premieňané ilegálne príjmy/ výnosy pochádzajúce z trestnej činnosti na legálne (sa javiace). Zaujímavá je podstata samotného trestného činu legalizácie príjmov/ výnosov z trestnej činnosti, keďže na naplnenie znakov skutkovej podstaty sa vyžaduje spáchanie predošlého (predikatívneho, hlavného) trestného činu, z ktorého príjmy sa majú následne legalizovať týmto trestným činom.

Jedna z otázok, ktorá v súvislosti s konštrukciou tohto trestného činu vyvstáva, je tzv. samopranie špinavých peňazí, t. z. či páchatel' predikatívneho trestného činu je/ by mal byť súbežne trestne zodpovedný za následný trestný čin prania špinavých peňazí? K tomu sa viaže otázka, že čo je možné s príjmom z trestnej činnosti vôbec urobiť iné, ako ho zlegalizovať, prípadne použiť na ďalšiu trestnú činnosť?

V tomto článku sa zameriame na analýzu vnútroštátnej trestno-právnej úpravy a judikatúry v Slovenskej a Českej republike v otázke samoprania špinavých peňazí, ktorá je v oboch krajinách veľmi podobná. Načrtne vplyvy a odporúčania z medzinárodného a európskeho rámca na boj proti praniu špinavých peňazí. Poukážeme na súlad alebo rozpornosť súčasne nastavenej právnej úpravy tzv. samo-legalizácie príjmov/ výnosov z trestnej činnosti so základnými princípmi trestného práva a v závere sa pokúsime naformulovať odporúčania de lege ferenda.

2 Medzinárodné a európske požiadavky na kriminalizáciu samoprania špinavých peňazí

V prvom rade je potrebné uviesť, že právna úprava na boj proti praniu špinavých peňazí vychádza z medzinárodných a európskych dokumentov,

preto je ako prvé vhodné analyzovať východiská kriminalizácie samopránia špinavých peňazí z týchto dokumentov.

Z hľadiska medzinárodných štandardov na boj proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu a ich rozširovaniu nazývaných aj Odporúčania Finančnej akčnej skupiny (ďalej len „Odporúčania FATF“)¹, ktoré predstavujú jeden z prvých a základných dokumentov na boj proti praniu špinavých peňazí vôbec, možno považovať odporúčanie na úpravu kriminalizácie samopránia špinavých peňazí vo vnútroštátnych právnych poriadkoch za vcelku vhodnú a liberálnu. Odporúčania FATF uvádzajú, že štáty môžu prijať takú úpravu trestného činu prania špinavých peňazí, že tento sa nevzťahuje na osoby, ktoré spáchali predikatívny trestný čin, ak je to vyžadované základnými zásadami vnútroštátneho práva. Z uvedeného vyplýva, že Odporúčania FATF rešpektujú základné princípy právnych poriadkov jednotlivých štátov, a teda kriminalizácia samopránia špinavých peňazí nemusí byť výslovne upravená ako samostatný trestný čin, hoci kriminalizáciu samopránia špinavých peňazí by vo vnútroštátnych právnych poriadkoch privítali.

Aktuálny základný dokument Európskej únie na boj proti praniu špinavých peňazí: Štvrtá smernicu č. 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu sa k samopraniu nevyjadruje, je zameraná skôr na prevenciu a na mimo-trestnú oblasť regulácie boja proti praniu špinavých peňazí.² Boj proti praniu špinavých peňazí na úrovni Európskej únie si osvojuje a preberá východiská kriminalizácie samopránia špinavých peňazí už z predošlých medzinárodných dokumentov, ako sú napr. spomínané Odporúčania FATF.

Celkový trend a vplyv vysielajúci z európskej a nadnárodnej úrovne v tejto otázke je za postihovanie samopránia špinavých peňazí. Koniec koncov, celkovo trend v oblasti boja proti praniu špinavých peňazí je neustále sprísňujúci sa.

¹ Odporúčania Finančnej akčnej skupiny (FATF): Medzinárodné štandardy na boj proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu a ich rozširovaniu [online]. Február 2012, s. 34 [cit. 19. 2. 2017]. Dostupné na internete: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf>.

² Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES.

3 Slovenská trestno-právna úprava

V slovenskom zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“ alebo „TZ“) je upravená legalizácia príjmu z trestnej činnosti v ustanovení § 233 ods.1 takto:

„Kto príjem alebo vec pochádzajúcu z trestnej činnosti, v úmysle zatajiť existenciu takého príjmu alebo veci, zakryť ich pôvod v trestnej činnosti, ich určenie či použitie na spáchanie trestného činu, zmarit' ich zaistenie na účely trestného konania alebo ich prepadnutie alebo zhabanie,

a) prevedie na seba alebo iného, požičia, vypožičia, prevedie v banke alebo v pobočke zahraničnej banky, dovezie, prevezie, privezie, premiestni, prenajme alebo inak seba alebo inému zadováži, alebo

b) drží, uschováva, ukrýva, užíva, spotrebuje, zničí, zmení alebo poškodí, potrestá sa odňatím slobody na dva roky až päť rokov.“

Z uvedeného znenia skutkovej podstaty vyplýva, že subjekt je označený slovom „kto“, čo naznačuje, že ide o všeobecný subjekt (fyzická aj právnická osoba) a nižšie je uvedené „na seba alebo iného prevedie, inak seba alebo inému zadováži“, z čoho podľa môjho názoru nie je jednoznačné, či sa postihuje aj samopranie špinavých peňazí. No v slovenskej právnickej obci je otázka samoprania špinavých peňazí pomerne jasná a to, že samopranie je možné a trestne postihnuteľné. Teda spáchanie trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti je možné buď páchatel'om predikatívneho trestného činu, alebo aj iným páchatel'om.³

To isté potvrdzuje aj judikatúra slovenských súdov, napr. uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Tdo/7/2012 zo dňa 18. 04. 2012, v ktorom sa uvádza: „Slovo „kto“ v skutkovej podstate trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 TZ označuje všeobecný subjekt, takže páchatel'om môže byť každý, vrátane páchatel'a trestného činu, ktorým bola táto vec (príjem) získaná.“⁴

Názorovosť v skúmanej oblasti sa veľmi nelíši ani v teórii, ani v praxi, pričom však nie je ani podložená dostatočným zdôvodnením. Mám za to,

³ Viď ČENTÉŠ, J. et al. *Trestný zákon: Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 234. ISBN 978-80-8155-020-1.

⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Tdo/7/2012 zo dňa 18. 04. 2012.

že jazykový výklad slova „kto“ zahrňující každého páchatel'a, teda aj páchatel'a predikatívneho trestného činu je plytký a je potrebné túto argumentáciu prehĺbiť s dôrazom na dodržiavanie základných princípov trestného práva tak, ako bude rozobraté nižšie.

4 Česká trestno-právna úprava

Český zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (ďalej len „Trestní zákoník“ alebo „TrZ“) upravuje v ustanovení § 216 ods. 1 trestný čin legalizácie výnosov z trestnej činnosti nasledovne:

„Kdo zastírá původ nebo jinak usiluje, aby bylo podstatně ztíženo nebo znemožněno zjištění původu

- a) věci, která byla získána trestným činem spáchaným na území České republiky nebo v cizině, nebo jako odměna za něj, nebo
  - b) věci, která byla opatřena za věc uvedenou v písmenu a), nebo
- kdo jinému spáchání takového činu umožní nebo se ke spáchání takového činu spolčí,

bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta, peněžitým trestem, zákazem činnosti nebo propadnutím věci; spáchá-li však takový čin ve vztahu k věci, která pochází z trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.“

Z vyššie uvedeného znenia skutkových podstát je podobne možno vidieť označenie subjektu slovom „kto“ v prvej skutkovej podstate, z čoho možno dedukovať všeobecný subjekt (fyzická aj právnická osoba) zahŕňajúci aj páchatel'a predikatívneho trestného činu, keďže v druhej skutkovej podstate je uvedený „inému umožní“, čo evokuje vylúčenie možnosti postihu tzv. samoprania.⁵ Tento jazykový výklad nie je však najpresnejší a medzi českými odborníkmi je viacero názorov na jeho výklad (ako uvádza napr. Bruna).⁶

V prípade ustanovenia § 217 TrZ, v ktorom je upravená nedbanlivostná forma legalizácie výnosov z trestnej činnosti, páchatel' legalizácie musí z nedbanlivosti umožniť zastretie/zistenie pôvodu veci získanej z trestnej

⁵ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2156 a nasl. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁶ BRUNA, E. K diskusi o subjektu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. In: *Bulletin advokacie*, č. 5/2015, s. 25 a nasl.

činnosti inému, teda nemôže ísť o totožného páchatel'a s páchatel'om predikatívneho trestného činu.⁷ Samopranie je v tomto prípade logicky vylúčené. Subjekt nedbanlivostného trestného činu legalizácie výnosov z trestnej činnosti nie je vo výklade ani aplikácii problematický.

Napriek nie najjednoznačnejšej úprave subjektu trestného činu legalizácie výnosov z trestnej činnosti podľa ust. § 216 TrZ, judikatúra, ktorá dopĺňa výklad právnej úpravy, tiež potvrdzuje možnosť postihu samoprania. V zmysle uznesenia Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 11Tdo/652/2008 zo dňa 08. 07. 2008 sa uvádza: „ Namítl-li dále obviněný, že zakrýval spáchání jím dokonaného trestného činu a za této situace je nepřipustné, aby byl nucen pohrůzkou trestu k vlastnímu doznání, je možno obecně říci, že první skutkovou podstatu trestného činu podle § 252a odst. 1 tr. zák. může naplnit jak osoba, která sama spáchala hlavní trestný čin, tak i jiná osoba, od pachatele hlavního trestného činu odlišná. V prvním případě bude za splnění všech zákonných podmínek pachatel trestně odpovědný jak za hlavní trestný čin, tak i za trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 252a tr. zák. Podle názoru Nejvyššího soudu nelze v tomto stavu spatřovat nucení k sebeobviňování, jak naznačuje obviněný. Ustanovení § 252a tr. zák. v sobě totiž neobsahuje povinnost doznat se ke spáchání předchozí trestné činnosti, ale jeho cílem je postihnout jednání, které navazuje na předchozí trestnou činnost stejné či jiné osoby, přičemž toto (další) jednání spočívá právě v legalizaci věci nebo jiného majetkového prospěchu (jiných majetkových hodnot), které byly předtím získány trestným činem. Citované ustanovení tedy v sobě obsahuje pouze zákaz takového jednání. Vzhledem k uvedenému posoudil Nejvyšší soud i tuto námitku obviněného jako zjevně neopodstatněnou.“

Nedokonalá úprava a výklad samoprania špinavých peňazí však neostávajú v Českej republike úplne opomenuté a veľmi správne a podrobne upozornili na túto problematiku odborníci, ako napr. Pelc⁸, či Bruna⁹. Nižšie,

⁷ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2166. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁸ Blížšie pozri: PELC, V. Subjekt trestného činu legalizácie výnosů z trestné činnosti. In: *Kriminalistika*, č. 2/2013, s. 114–122.

⁹ Blížšie pozri: BRUNA, E. K diskusi o subjektu trestného činu legalizácie výnosů z trestné činnosti. In: *Bulletin advokacie*, č. 5/2015, s. 25 a nasl.

aj v zmysle článkov uvedených autorov, bližšie rozoberieme problematiku samoprania špinavých peňazí narážajúcu na niektoré základné princípy, či logické výklady.

5 Zamyslenie sa nad súčasnou trestno-právnou úpravou a aplikáciou samoprania špinavých peňazí

Základnou otázkou týkajúcou sa páchatel'stva trestného činu prania špinavých peňazí je to, či v prípade, že trestný čin prania špinavých peňazí a predikatívny trestný čin je spáchaný tou istou osobou, je možné vyvodzovať a uplatňovať trestnú zodpovednosť voči páchatel'ovi za oba trestné činy zároveň (išlo by o prípad viacčinného súbehu).¹⁰

Formulácie oboch právnych úprav trestných činov prania špinavých peňazí obsahujú pojmy „kto“ a „kto inému“, na základe čoho je v teórii i praxi jazykovým výkladom odôvodnený všeobecný subjekt, teda, že páchatel'om prania špinavých peňazí môže byť ktokoľvek, aj páchatel' predikatívneho trestného činu. Bruna dokonca hovorí o mlčaní zákona, teda že pokiaľ by zákonodarca zamýšľal postihovať aj situácie samoprania, nič mu nebráni výslovne to v zákone vyjadriť.¹¹ S takýmto formalistickým odôvodnením možného postihovania samoprania špinavých peňazí sa nemožno stotožniť a jazykový výklad je potrebné podporiť aj výkladom logickým, systematickým, či teleologickým.

Ďalšou zásadou svedčiacou za postihovanie samoprania špinavých peňazí je zásada, že páchatel'a je potrebné postihnúť za všetky v úvahu prichádzajúce ustanovenia Trestného zákona/ Trestného zákoníka (všetkými možnými trestnoprávnymi prostriedkami), čo zmieňuje Nett, Bruna.¹² Zároveň je však potrebné uviesť, že poznáme napr. faktickú konzumpciu¹³ skutkových podstat (kde závažnejšia spravidla konzumuje menej závažnú), poznáme tiež tzv. konanie post factum, za čo sa považuje nutná krimi-

10 PELC, V. Subjekt trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. In: *Kriminalistika*, č. 2/2013, s. 114.

11 BRUNA, E. K diskusi o subjektu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. In: *Bulletin advokacie*, č. 5/2015, s. 25 a nasl.

12 BRUNA, E. K diskusi o subjektu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. In: *Bulletin advokacie*, č. 5/2015, s. 25 a nasl.

13 KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 403 a nasl. ISBN 978-80-7179-082-2.

nálna činnosť nasledujúca po spáchaní trestného činu, ktorá je obsiahnutá v zodpovednosti za predchádzajúci čin. Už samotná povaha prania špinavých peňazí sa javí ako následná trestná činnosť, dokonca možno povedať, že je to až tzv. nutnosť pri vygenerovaní zisku z trestnej činnosti. Teoreticky každý príjem/ výnos pochádzajúci z trestnej činnosti je z pohľadu páchatel'a potrebné zlegalizovať, prípadne použiť na ďalšiu trestnú činnosť. Pranie špinavých peňazí by malo byť skúmané pri každej trestnej činnosti, z ktorej príjem/ výnos vzíde. Koniec koncov, uvedené potvrdzuje aj trestné právo procesné, kde napr. v slovenskom právnom poriadku existuje povinnosť orgánov činných v trestnom konaní dokazovať príjmy z trestnej činnosti a prostriedky na jej spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu (ust. § 119 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov). Český zákon č. 141/1961 Sb. o trestnóm řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů nekonkretizuje povinnosť dokazovať výnosy z trestnej činnosti, ale skôr všeobecne dokazovať – podstatné okolnosti majúce vplyv na posúdenie povahy a závažnosti činu, umožňujúce stanovenie následkov, a pod. (ust. § 89). Vzhľadom na uvedené, sa javí nelogické postihovať následnú trestnú činnosť po spáchaní trestného činu - samostatným trestným činom, zároveň táto následná činnosť sa viaže k množstvu hlavných trestných činov. Okrem iného, výsledky objasňovania trestného činu prania špinavých peňazí sú také, že tento je prevažne postihovaný v súvislosti s trestným činom krádeže motorového vozidla, pričom všeobecne je odhadovaná vysoká latencia (cca 4násobná) odhaľovania trestného činu legalizácie príjmov/ výnosov z trestnej činnosti.

V opozícii vyššie uvedenej zásady - potreby postihnutia páchatel'a za všetky v úvahu prichádzajúce ustanovenia Trestného zákona/ Trestného zákoníka sa nachádza zásada *ne bis in idem*, t. z. že nikto nesmie byť stíhaný opätovne za ten istý skutok.¹⁴ Pričom, kebyže v danom prípade išlo o viacčinný súbeh, tak nemožno hovoriť o porušení zásady *ne bis in idem*.

Podobne zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* znamenajúca zákaz nútenia k sebaobviňovaniu¹⁵ nie je úplne v súlade s možnosťou postihovania

¹⁴ ŠÁMAL, P., J. MUSIL, J. KUČHTA et al. *Trestní právo procesní*. 4. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 73. ISBN 978-80-7400-496-4.

¹⁵ ŠÁMAL, P., J. MUSIL, J. KUČHTA et al. *Trestní právo procesní*. 4. vyd., Praha: C. H. Beck, 2013, s. 306, ISBN 978-80-7400-496-4.

samoprania špinavých peňazí. V danom prípade hovoríme o tzv. nepriamej podobe¹⁶ tejto zásady, teda do konfliktu sa dostáva nutnosť vykonania následnej trestnej činnosti akejkolvek predchádzajúcej trestnej činnosti generujúcej výnosy (napr. vyprat' špinavé peniaze) s prevenciou trestnej činnosti a nezlegalizovaním príjmov/ výnosov z trestnej činnosti. Pričom pre páchatel'a je prirodzené, že výnosy z trestnej činnosti potrebuje zlegalizovať, t. j. ako keby dokončiť trestnú činnosť.

Okrem iného pranie špinavých peňazí je radené medzi formy trestnej súčinnosti, čo by nemalo byť postihované samostatným trestným činom, pokiaľ existuje hlavný trestný čin spáchaný tou istou osobou (faktická konzumpcia skutkových podstat¹⁷).

6 Záver

Hoci sa v Slovenskej republike o tomto probléme nehovorí vôbec a v Českej republike zriedkavo, nepochybne ide o zaujímavú tému na diskusiu. V zmysle vyššie uvedeného, ako aj článkov autorov Bruna a Pelc, je možné nájsť argumenty pre aj proti postihovaniu tzv. samo-legalizácie príjmov/ výnosov z trestnej činnosti.

Osobne sa prikláňam k názoru, že výslovná kriminalizácia samoprania špinavých peňazí v Trestnom zákone ako ani v Trestním zákoníku zakotvená nie je, pričom výklady potvrdzujúce možnosť jej postihovania sa nejavia ako dostatočné a odôvodnené. Naopak, logickejšie a účelnejšie sa skôr javí nepripustiť postihovanie samoprania špinavých peňazí samostatným trestným činom, za čo sa prihovára aj samotný zmysel prania špinavých peňazí. Uvedeným tvrdením nie je nijako napadnutá dôležitosť postihu prania špinavých peňazí ako takého.

Ako optimálne sa javí posudzovanie tzv. „samoprania špinavých peňazí“ v rámci trestnej zodpovednosti za predikatívny trestný čin, čo sa v praxi často aj deje a o čom svedčí aj vysoká latencia (ne)objasnenosti a postihu prania

¹⁶ BRUNA, E. K diskusi o subjektu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. In: *Bulletin advokacie*, č. 5/2015, s. 25 a nasl.

¹⁷ KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 404, ISBN 978-80-7179-082-2.

špinavých peňazí, teda aj samoprania. Pranie špinavých peňazí by mohlo byť v rámci trestnej zodpovednosti za hlavný trestný čin posudzované napr. ako prít'azujúca okolnosť.

Na záver je nutné zdôrazniť, že problematika kriminalizácie samoprania nemá len vyššie uvedený rozmer, ale následne vplýva na ukladanie trestu aj jeho trestnú sadzbu (napr. v prípade viacčinného súbehu sa ukladajú úhrnné, súhrnné tresty s vyššou trestnou sadzou).

Literature:

BRUNA, E. K diskusi o subjektu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. In: *Bulletin advokacie*, č. 5/2015, s. 25 a nasl..

ČENTĚŠ, J. et al. *Trestný zákon: Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2013, 880 s. ISBN 978-80-8155-020-1.

KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

Odporúčania Finančnej akčnej skupiny (FATF): Medzinárodné štandardy na boj proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu a ich rozširovaniu [online]. Február 2012, 133 s. [cit. 19. 2. 2017]. Dostupné na internete: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf>.

PELC, V. Subjekt trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. In: *Kriminalistika*, č. 2/2013, s. 114–122.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES.

ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: Komentář*. 2. vyd, Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, P., J. MUSIL, J. KUČHTA et al. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3Tdo/7/2012 zo dňa 18. 04. 2012.

Uznesenie Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 11Tdo/652/2008 zo dňa 08. 07. 2008.

Contact – email

microela.machova14@gmail.com

NĚKOLIK POZNÁMEK K ZAMÝŠLENÝM LEGISLATIVNÍM ZMĚNÁM TRESTNĚPRÁVNÍ ÚPRAVY PRANÍ PENĚZ V ČESKÉ REPUBLICE

Petr Škvain

Fakulta právnická, Západočeská univerzita v Plzni, Česká republika;
Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika;
Vrchní státní zastupitelství v Praze, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá aktuálními legislativními návrhy ministerstva spravedlnosti na změnu stávajícího trestněprávního postihu praní peněz v České republice, a to v návaznosti na zjištěné nedostatky ze strany Výboru expertů pro hodnocení opatření proti praní peněz a financování terorismu (MONEYVAL), které podle hodnotitelů ztěžují efektivní postih praní peněz v České republice.

Keywords in original language

Legalizace výnosů z trestné činnosti; podílnictví; novelizace trestního zákoníku.

Abstract

The paper deals with the recent legislative proposals of the Ministry of Justice to amend the current criminal regulation of money laundering in the Czech Republic, in response to the deficiencies identified by the Committee of experts on the evaluation of anti-money laundering and financing of terrorism (MONEYVAL), which, according to the evaluators impede effective sanction of money laundering in the Czech Republic.

Keywords

Money Laundering; Secretion; Criminal Code Amendment.

1 Úvodem

Ministr spravedlnosti JUDr. Robert Pelikán, Ph.D. předložil v lednu 2017 do vnitrosrovnostního připomínkového řízení návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Účelem tohoto příspěvku je zejména podat informaci o navrhovaných změnách trestního zákoníku, a to v aktuálních souvislostech.

Z důvodové zprávy vyplývá, že předmětem navrhované právní úpravy je odstranění legislativních nedostatků, které byly zjištěny Výborem expertů pro hodnocení opatření proti praní peněz a financování terorismu (MONEYVAL)¹ v rámci čtvrtého kola hodnocení České republiky, které podle hodnotitelů ztěžují efektivní postih praní peněz v České republice.² Za hlavní problém platné trestněprávní úpravy postihu praní peněz v ČR označuje MONEYVAL skutečnost, že praní peněz, tak jak je definováno mezinárodními dokumenty, je v českém trestním zákoníku postihováno jako trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 trestního zákoníku), ale zčásti také jako trestný čin podílnictví (§ 214 trestního zákoníku) a trestný čin nadržování (§ 366 trestního zákoníku). Uvedený právní stav podle hodnotitelů nepřispívá k jednoznačnému vymezení, shodnému trestnímu postihu, nezajišťuje návaznost na zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů, ztěžuje mezinárodní spolupráci a v neposlední řadě statistické sledování.³

2 Přehled navrhovaných legislativních změn trestněprávní úpravy praní peněz

Podstatou navrhovaných změn je zrušení dosavadních ustanovení § 214 a 215 trestního zákoníku a jejich včlenění do skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 odst. 1 alinea druhá návrhu

¹ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/About/About_MONEYVAL_en.asp

² Srov. Report on Fourth Assessment Visit – Executive Summary. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Czech Republic. MONEYVAL (2011)1-SUMM.

³ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, s. 3.

zákona), „doplnění“ objektivní stránky a okolností zvláště přitěžujících stávající skutkové podstaty legalizace výnosů z trestné činnosti obsažené v platné právní úpravě v ustanovení § 216 trestního zákoníku. Návrh zákona také zavádí trestnost přípravy a provádí zpřísnění trestních sazeb. V návaznosti na uvedené změny návrh zákona doplňuje a mění znění dosavadní skutkové podstaty legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku). Navrhované změny dalších zákonů (např. trestního řádu) souvisejí se shora uvedenými změnami trestního zákoníku.

Nová podoba úmyslné formy skutkové podstaty legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 návrhu) se navrhuje v následujícím znění:

„§ 216

Legalizace výnosů z trestné činnosti

(1) Kdo zastírá původ věci, která je výnosem z trestné činnosti spáchané na území České republiky nebo v cizině, nebo jinak usiluje, aby bylo podstatně ztíženo nebo znemožněno zjištění jejího původu, zejména tím, že ji přemění, převede na jiného anebo jinak utajuje nebo zakrývá podstatu takové věci, její umístění nebo pohyb, nakládání s ní, vlastnické nebo jiné právo k ní, nebo

kdo na sebe převede, přechovává nebo užívá věc, která je výnosem z trestné činnosti spáchané na území České republiky nebo v cizině jinou osobu,

bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta, peněžitým trestem, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

(2) Stejně bude potrestán, kdo jinému spáchání činu uvedeného v odstavci 1 umožní nebo se ke spáchání takového činu spolčí.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve vztahu k věci pocházející ze zločinu,

b) spáchá-li takový čin ve vztahu k věci, která má větší hodnotu, nebo

c) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného větší prospěch.

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,

- b) spáchá-li takový čin ve vztahu k věci pocházející ze zvláště závažného zločinu,
- c) spáchá-li takový čin ve vztahu k věci, která má značnou hodnotu,
- d) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo
- e) spáchá-li takový čin proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.

(5) Odnětím svobody na tři léta až deset let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech,
- b) spáchá-li takový čin ve vztahu k věci, která má hodnotu velkého rozsahu, nebo
- c) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu.

(6) Příprava je trestná.⁴⁴

Ze znění navrhované právní úpravy úmyslné formy skutkové podstaty legalizace výnosů z trestné činnosti předně vyplývá, že zpracovatel do této skutkové podstaty nově začlenil stávající skutkovou podstatu trestného činu podílnictví.⁵ Dále doplnil objektivní stránku o další formy jednání, když použil odlišnou legislativní techniku v porovnání se stávající právní úpravou. Zpřísnění trestního postihu je zřetelné v základní, ale i v kvalifikovaných skutkových podstatách. V rámci základní skutkové podstaty spočívá ve vypuštění možnosti uložení mírnějšího trestu, pokud je stanoven u predikativního trestného činu.⁶ V rámci jednotlivých okolností zvláště přitěžujících bylo provedeno jejich doplnění a současně byly navýšeny stávající sazby trestu odnětí svobody. Zavedena byla též trestnost přípravy.

⁴ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, s. 1–2.

⁵ Srov. § 216 a § 214 trestního zákoníku.

⁶ Srov. § 214 odst. 1 in fine; § 216 odst. 1 in fine trestního zákoníku.

3 Několik poznámek k zamýšleným legislativním změnám trestněprávní úpravy praní peněz

K navrhovaným legislativním změnám lze uvést zejména následující. Aplikativní praxe ani nauka nesignalizují zásadnější obtíže týkající se legislativního vyjádření platné trestněprávní úpravy praní peněz. Tuto skutečnost ostatně potvrzuje také důvodová zpráva k návrhu zákona.⁷ V porovnání s dotčenými mezinárodními smlouvami⁸ vykazuje česká právní úprava praní peněz (§ 216 trestního zákoníku) vyšší stupeň obecnosti, zejména co do vyjádření objektivní stránky (srov. zejména znak „zastírá původ věci“). V tomto ohledu český zákonodárce používá rozdílnou legislativní techniku. Uvedený stav je však ze strany hodnotitelů MONEYVAL vnímán jako nepřijatelný. Požadavky hodnotitelů však podle mého názoru vychází z ne vždy správného vyhodnocení platné české právní úpravy a aplikační praxe.⁹

Za nedostatek navrhované právní úpravy považují skutečnost, že k připomínkovému řízení, byť vnitroresortnímu, je přistupováno v době, kdy stále probíhá jednání o podobě nové směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji proti praní peněz prostředky trestního práva. Právě finální podoba uvedeně směrnice představuje zásadní pramen pro formulaci a následné vyhodnocení navrhovaných legislativních změn. V tomto ohledu se jeví jako vhodné vyčkat finální podoby a až následně přistoupit k připomínkovému řízení.

Jako problematické též vnímám změnu stávajícího právního stavu a začlenění skutkové podstaty trestného činu podílnictví (§ 214 trestního zákoníku) do skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 návrhu). Podílnictví totiž tradičně postihuje určitou formu

⁷ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, s. 3.

⁸ Srov. zejména čl. 6 Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (č. 33/1997 Sb.); čl. 6 Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (č. 75/2013 Sb. m. s.) a čl. 9 Úmluvy Rady Evropy o praní, vyhledávání, zajištění a konfiskaci výnosů z trestné činnosti a o financování terorismu, kterou však dosud Česká republika neratifikovala.

⁹ Srov. důvodovou zprávu k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, s. 13; dále Report on Fourth Assessment Visit – Executive Summary. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Czech Republic. MONEYVAL (2011)1-SUMM, s. 205.

součinnosti pachatele tohoto trestného činu s pachatelem jiného trestného činu, jímž byl získán určitý výtěžek¹⁰, zatímco legalizace výnosů z trestné činnosti specifické jednání spočívající v zastírání původu majetku, který byl získán trestným činem.¹¹ Obsahově se tedy jedná o skutkové podstaty s odlišně stanovenými znaky objektivní stránky, které by neměly být podle mého názoru upraveny v rámci „souhrnné“ skutkové podstaty.

Další připomínku směřuji k návrhem provedenému zpřísnění trestní represe. Pokud se týká základní skutkové podstaty, v důvodové zprávě se uvádí, že návrh plně harmonizuje výměru horní hranice trestu odnětí svobody u základních skutkových podstat (§ 216 návrhu) s čl. 2 rámcového rozhodnutí Rady ze dne 26. 6. 2001 (2001/500/SVV).¹² V tomto ohledu lze zpracovateli přisvědčit. Na druhou stranu je nutné upozornit na skutečnost, že návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji proti praní peněz prostředky trestního práva upravuje povinnost každého členského státu zajistit, aby za uvedené trestné činy bylo možné uložit účinné, přiměřené a odrazující tresty. Požadavek možnosti uložení maximálního trestu odnětí svobody v trvání nejméně čtyř let je uplatňován pouze „v závažných případech.“¹³ Platná právní úprava umožňující použití mírnějšího trestu, který je stanoven u predikativního trestného činu,¹⁴ se z pohledu navrhované směrnice jeví jako přiměřený trest, neboť legalizační trestný čin zpravidla nevykazuje vyšší typovou závažnost než predikativní trestný čin. Uvedené bude platit zejména ve vztahu k typově méně závažným formám majetkové trestné činnosti.¹⁵ Z tohoto důvodu by měla být stávající právní úprava zachována. Zpřísnění trestního postihu však postihuje také okolnosti zvláště přitěžující. Zvýšení jednotlivých sazeb trestu odnětí svobody je zpracovatelem odůvodněno toliko obecným způsobem, když nejsou uvedeny žádné konkrétní důvody, proč stávající trestní sazby nevyhovují a je tedy nutné

¹⁰ KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 176.

¹¹ Srov. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2155.

¹² Srov. s. 15 bod 4) důvodové zprávy.

¹³ Článek 5 návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji proti praní peněz prostředky trestního práva.

¹⁴ Srov. § 214 odst. 1 in fine; § 216 odst. 1 in fine trestního zákoníku.

¹⁵ Např. přečin krádeže posouzený podle § 205 odst. 1 písm. a), b) trestního zákoníku.

přistoupit k jejich zvýšení. V této souvislosti lze poukázat na skutečnost, že MONEYVAL v rámci doporučeného akčního plánu pouze zmiňuje možnost uvážení navýšení trestních sazeb u skutkových podstat trestných činů postihujících praní peněz.¹⁶ Požadavek na zvýšení trestních sazeb v rámci okolností zvláště přitěžujících není ostatně zmíněn ani v návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji proti praní peněz prostředky trestního práva. Posilování trestní represe v rámci jednotlivých skutkových podstat by mělo být prováděno pouze zcela výjimečně, neboť narušuje systém trestních sazeb, který byl nastaven v souvislosti s přijímáním trestního zákoníku.

4 Závěrem

Jak již bylo uvedeno v úvodu tohoto příspěvku, cílem navrhované právní úpravy je odstranění legislativních nedostatků, které byly zjištěny Výborem expertů pro hodnocení opatření proti praní peněz a financování terorismu (MONEYVAL). V této souvislosti lze opětovně namítnout, že hodnotitelé zřejmě ne vždy správně provedli vyhodnocení platné české právní úpravy a aplikační praxe. Navrhovaná změna stávající právní úpravy spočívající zejména ve zrušení úmyslné i nedbalostní formy skutkové podstaty trestného činu podílnictví a její začlenění do úmyslné a nedbalostní formy skutkové podstaty trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti podle mého názoru rozhodně nepřispěje ke zlepšení platné právní úpravy.

Literature:

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

KUCHTA, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 656 s. ISBN 978-80-7400-047-8.

Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o boji proti praní peněz prostředky trestního práva ze dne 21. prosince 2016 [COM (2016) 826 final; 2016/0414 (COD)].

¹⁶ Srov. Report on Fourth Assessment Visit – Executive Summary. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Czech Republic. MONEYVAL (2011)1-SUMM, s. 205.

Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 26. června 2001 o praní peněz, identifikaci, vysledování, zmrazení, zajištění a propadnutí nástrojů trestné činnosti a výnosů z ní (2001/500/SVV).

Report on Fourth Assessment Visit – Executive Summary. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Czech Republic. MONEYVAL (2011)1-SUMM.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

Contact – email

pskvain@ktr.zcu.cz

VYBRANÉ PROCESNOPRÁVNE ASPEKTY TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB V SLOVENSKEJ REPUBLIKE¹

Jozef Čentéš

Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Slovenská republika;
Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

Abstract in original language

V príspevku autor venuje pozornosť vybraným procesnoprávnym aspektom právnej úpravy trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike. Pozornosť zameriava na postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov v trestnom stíhaní vedenom proti právnickým osobám. V rámci tohto postupu rieši aj vzťah trestného konania a správneho konania. V súvislosti s trestným stíhaním právnickej osoby skúma aj možnosti uloženia obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení. V závere príspevku sa zaoberá právnou úpravou výkonu trestov, ktoré možno uložiť obvinených právnickým osobám.

Keywords in original language

Právnická osoba; trestná zodpovednosť; trestné stíhanie; prokurátor; súd; obhajca; trestné konanie; správne konanie; zásada ne bis in idem.

Abstract

In this paper the author draws attention to selected procedural aspects criminal liability legislation of legal persons in Slovakia. The attention is focused on the process of law enforcement bodies and courts in criminal proceedings against legal persons. This technique also addresses the relationship of criminal proceedings and administrative proceedings. In connection with the prosecution of a legal person also the possibility of imposing restrictive

---

¹ Článok je podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-15-0740 Návody a nástroje na efektívnu elimináciu protiprávných konaní v spojení s možnou insolveniou/Guidelines and tools for effective elimination of unlawful acts in relation with potential insolvency.

measures and reinsurance is examined. The end of the article deals with legislation of execution the penalties that may be imposed on the accused legal entities.

Keywords

Legal Person; Criminal Liability; Criminal Prosecution; Prosecutor; Court; Defence Attorney; Criminal Proceedings; Administrative Proceedings; ne bis in idem.

1 Úvod

Jednou z aktuálnych otázok, ktorým je dlhodobo venovaná pozornosť v podmienkach Slovenskej republiky je nesporne trestná zodpovednosť právnických osôb.² K aktuálnosti tejto problematiky nesporne prispieva nadobudnutie účinnosti zákona č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb v znení zákona č. 316/2016 Z.z. (ďalej len „ZoTZPO“), ktorým sa do právneho poriadku Slovenskej republiky od 1. júla 2016 zaviedla trestná zodpovednosť právnických osôb.

2 Postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov

Z hľadiska procesného postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov môžu v trestnom stíhaní vedenom proti právnickým osobám nastať spravidla tieto situácie:

- a) úprava určitého postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov je ZoTZPO a v konaní proti ním komplexná a úplná, a preto sa v tomto rozsahu použije len tento špeciálny zákon – napr. úprava obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení, pričítanie trestného činu právnickej osobe,³

² Podrobnejšie pozri ČENTĚŠ, J. a M. KORDÍK. Vývoj a okolnosti zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike. In: TURAYOVÁ, Y., L. TOBIÁŠOVÁ a J. ČENTĚŠ. *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike*. Studia Juridica Bratislavenia Nr. 49, Wolters Kluwer, 2016, s. 12 a nasl.; STRĚMY, T. Trestná zodpovednosť právnických osôb. In: *Aktuální problémy rekonifikace trestního práva hmotného: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané dne 11. 5. 2007 v Praze*. Praha: Karolinum, 2007, s. 183–191.

³ ČENTĚŠ, J., a J. PORKO. Trestná zodpovednosť právnickej osoby založená na pričítaní trestného činu. In: *Justičná revue*, 68, 2016, č. 11, s. 1178–1192; ČENTĚŠ, J. a J. PORKO. Právna úprava konceptu pričítateľnosti v modele tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb v Česku a na Slovensku. In: *Trestní právo*, 2016, s. 4, s. 26–34.

- b) úprava určitého postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov je v ZoTZPO v konaní proti ním len čiastočná či dielčia, v dôsledku čoho sa použije predovšetkým úprava v tomto zákone, ktorá však bude doplnená nadväzujúcou všeobecnou úpravou v Trestnom zákone alebo v Trestnom poriadku, avšak len v rozsahu, v ktorom to nie je v povahy veci vylúčené – napr. ukladanie trestov,
- c) ZoTZPO a v konaní proti ním neobsahuje žiadnu úpravu určitého inštitútu alebo postupu orgánov činných v trestnom konaní, a preto sa použije všeobecná úprava podľa Trestného zákona alebo Trestného poriadku, ale len vtedy, ak to z povahy veci nie je vylúčené – napr. vznesenie obvinenia právnickej osobe.

3 Vzťah trestného konania a správneho konania

Z hľadiska postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov v trestnom stíhaní právnických osôb je podstatným vzťah trestného konania a správneho konania. ZoTZPO ustanovuje prednosť trestného konania pred správnym konaním. Za touto skutočnosťou možno vidieť všeobecnú zásadu, že o správny delikt sa môže jednať len vtedy, pokiaľ nejde o trestný čin (subsidiarita správneho deliktu k trestnému činu). Zároveň možno uviesť, že ZoTZPO nevylučuje v prípade trestného stíhania právnickej osoby, aby bola tejto uložená nútená správa alebo iné opatrenie na nápravu podľa osobitného všeobecne záväzného právneho predpisu, napr. § 50 ods. 1 písm. a) až c) a d) až i) a § 53 až 62 zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Toto opatrenie správneho orgánu nie je sankciou, ale má nápravný charakter.

ZoTZPO rieši postup v prípade trestného konania a správneho konania právnickej osoby tak, že zakazuje dvojité postih právnickej osoby v trestnom konaní a správnom konaní pre ten istý skutok (zásada ne bis in idem). Z hľadiska postupu orgánov činných v trestnom konaní a súdov v konaní proti právnickej osobe, ZoTZPO nedovoľuje viesť dve súbežné konania proti právnickej osobe pre ten istý skutok v trestnom konaní a v správnom konaní. ZoTZPO uprednostňuje vedenie trestného stíhania proti právnickej osobe pred konaním o správnom delikte právnickej osoby pre ten istý skutok.

V ustanovení § 21 ZoTZPO je ustanovená zásada *ne bis in idem* tak, že právoplatné rozhodnutie o správnom delikte tvorí prekážku veci rozhodnutie pre trestné konanie – t. j. ak bola právnická osoba postihnutá za spáchanie správneho deliktu nebude môcť byť trestne stíhaná za totožný skutok, ktorý má totožného páchatel'a (právnickú osobu). Zmyslom zásady *ne bis in idem* je dosiahnuť, aby právnická osoba bola za jeden skutok sankcionovaná len raz.⁴ Vzhľadom k tejto právnej úprave sa aplikuje k právnickej osobe špeciálne ustanovenie § 21 ods. 2 ZoTZPO (nemožnosť začatia trestného stíhania resp. zastavenie trestného stíhania), a nie ustanovenie § 9 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku.

ZoTZPO umožňuje výnimku zo zásady *ne bis in idem*, a to v prípade, ak právoplatné rozhodnutie o správnom delikte bolo v predpísanom konaní zrušené. Po zrušení takéhoto rozhodnutia tento zákon umožňuje viesť trestné stíhanie⁵ proti právnickej osobe. Uplatňovanie tohto ustanovenia je v aplikačnej praxi sporné a to najmä v prípade, ak bolo rozhodnutie správneho orgánu vydané v súlade so zákonom. V takomto prípade by zrušenie takéhoto rozhodnutia mohlo byť označené ako nesúladné s princípom právneho štátu (princíp právnej istoty).

4 Trestné stíhanie proti právnickej osobe

Trestné stíhanie proti právnickej osobe začína vznesením obvinenia (§ 206 ods. 1 Trestného poriadku) konkrétnej právnickej osobe pre skutok právne kvalifikovaný ako trestný čin taxatívne uvedený v § 3 ZoTZPO. Vzneseniu obvinenia predchádza začatie trestného stíhania (§ 199 ods. 1 Trestného poriadku).

Začatie trestného stíhania proti právnickej osobe má viacero právnych účinkov, prejavujúcich sa v uplatňovaní jej práv napr. právo na obhajobu,

⁴ ČENTĚŠ, J. Vybrané aspekty zásady *ne bis in idem* v trestnom konaní. In: *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezínok: Justičná akadémia SR, 2016, s. 156–168.

⁵ ZoTZPO nie je legislatívne dostatočne zosúladený s Trestným poriadkom pri používaní pojmov „trestné konanie“, resp. „trestné stíhanie“ proti právnickej osobe, ktoré nedostatočne rozlišujú začatie trestného stíhania (§ 199 TP) a vznesenie obvinenia (§ 206 TP). Pre účely tohto príspevku sa tieto pojmy sa vykladajú tak, že tu ide o vznesenie obvinenia právnickej osobe (§ 206 TP), nakoľko až v týmto okamihu sa začína jej trestné stíhanie. Na naplnenie tohto pojmu nestačí len začatie trestného stíhania (§ 199 TP).

prípadne v obmedzení obvinenej právnickej osoby vo vykonávaní niektorých úkonov. Konkrétne možno uviesť, že podmienkou na nadobudnutie účinnosti právnych úkonov smerujúcich k zmene, zrušeniu alebo zániku právnickej osoby sa vyžaduje v prípravnom konaní písomný súhlas sudcu pre prípravné konanie a v konaní pred súdom a vo vykonávacom konaní písomný súhlas senátu. Splnenie tejto podmienky je predpokladom k tomu, aby obchodný register alebo iný zákonom určený register, zápisom v ktorom právnická osoba vznikla, zapísal zrušenie alebo zmenu právnickej osoby do tohto registra. Takouto úpravou ZoTZPO zabraňuje trestne stíhanej právnickej osobe, aby sa vyhla vyvodu trestnej zodpovednosti, prípadne jej trestnoprávnemu postihu tým, že by v priebehu trestného stíhania došlo k účelovým zmenám v právnickej osobe alebo k dobrovoľnému zrušeniu a následnému zániku.

V súvislosti so začatím trestného stíhania proti právnickej osobe ukladá ZoTZPO povinnosti konkrétnym subjektom, ktoré môžeme členiť do dvoch skupín a to orgánom verejnej moci (policajt) a štatutárnemu orgánu právnickej osoby alebo jej členovi.

ZoTZPO ukladá policajtovi upovedomiť určité subjekty o začatí trestného stíhania, ktorými sú:

- štátne orgány, ktoré vedú registre (obchodný register alebo iný zákonom určený register), do ktorých zápisom právnická osoba vzniká,
- štátne orgány dohľadu,
- nútený správca, ak je právnická osoba v nútenej správe,
- orgán udeľujúci licenciu alebo povolenie k činnosti tejto právnickej osoby.
- Úrad vlády Slovenskej republiky a Ministerstvo financií Slovenskej republiky (pre trestný čin spáchaný v súvislosti s pomocou a podporou poskytovanou z fondov Európskej únie),
- Úrad pre verejné obstarávanie a Ministerstvo financií Slovenskej republiky (pre trestný čin spáchaný v súvislosti s verejným obstarávaním).⁶

⁶ Upovedomenie o začatí trestného stíhania proti právnickej osobe nie je obmedzené, pretože rozhodujúci trestný čin – machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe (§ 266 až 267 Trestného zákona), je uvedený v katalógu trestných činov právnických osôb ustanovených v § 3 ZoTZPO.

Prokurátor v prípravnom konaní a v konaní pred súdom predseda senátu sú povinní upovedomiť tieto subjekty o tom, že voči určitej právnickej osobe sa právoplatne skončilo trestné stíhanie.

ZoTZPO ukladá štatutárnemu orgánu obvinenej právnickej osoby alebo jej členovi, aby všetky právne úkony, ktoré vedú k zmene, zrušeniu alebo zániku právnickej osoby oznámil prokurátorovi, resp. predsedovi senátu. Zmyslom tohto ustanovenia je zamedziť situácii, kedy by v priebehu trestného stíhania dochádzalo k účelovým zmenám v právnickej osobe alebo k jej zrušeniu (zániku) a tak aj k znižovaniu alebo zániku trestnej zodpovednosti právnickej osoby najmä v dôsledku uskutočňovania právnych úkonov.

Účinnosť právnych úkonov smerujúcich k zmene, zrušeniu alebo zániku obvinenej právnickej osoby je podmienená súhlasom súdu. V konkrétnom prípade to znamená to, že napríklad trestne stíhaná akciová spoločnosť sa môže zlúčiť s inou právnickou osobou len so súhlasom a to v prípravnom konaní sudcu pre prípravné konanie a v konaní pred súdom so súhlasom predsedu senátu.

5 Obmedzujúce a zaisťovacie opatrenia

V trestnom stíhaní vedenom proti právnickej osobe možno uložiť obmedzujúce a zaisťovacie opatrenia, ktoré možno rozdeliť do dvoch skupín:

- a) **Obmedzujúce a zaisťovacie opatrenie proti právnickej osobe ustanovené v ZoTZPO.**
- b) **Obmedzujúce a zaisťovanie opatrenia proti právnickej osobe v Trestnom poriadku.**

ad A. Obmedzujúce a zaisťovacie opatrenia proti právnickej osobe ustanovené v ZoTZPO

Účelom obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení ustanovených v ZoTZPO je zabrániť jej, aby obvinená právnická osoba pokračovala v trestnej činnosti alebo aby dokonala trestný čin, ktorý pripravovala alebo ktorým hrozila, alebo aby zmarila účel trestu postihujúceho jej majetok.

Obmedzujúce opatrenie spočíva v pozastavení výkonu jedného alebo viacerých predmetov činnosti obvinenej právnickej osoby a zaisťovacie opatrenie

smeruje k obmedzeniu možnosti nakladať s jej majetkom. Obidve opatrenia možno uložiť samostatne alebo súčasne.⁷

ZoTZPO umožňuje uložiť nasledovné obmedzujúce a zaisťovacie opatrenia:

- a) povinnosť zložiť peňažnú sumu alebo vec do úschovy na súde,
- b) zákaz nakladať s určitými vecami alebo právami,
- c) povinnosť niečo vykonať, niečoho sa zdržať alebo niečo znášať.

Uloženie uvedených obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení je v zákone TZPO uvedené ako demonštratívny výpočet, čo nevylučuje aj uloženie iných foriem opatrení, ktoré nie sú uvedené v tomto zákone.

Podľa odbornej literatúry obmedzujúce a zaisťovacie opatrenia predstavujú výlučne zaisťovacie procesné inštitúty. Nemožno ich chápať ako určitú trestnú sankciu a nemajú ani povahu výchovného prostriedku. Uloženie niektorého z uvedených opatrení obvinenej právnickej osobe tiež nemôže byť chápané ako prejudikovanie odsudzujúceho rozsudku o vine a nesmie byť ani prostriedkom na získanie priznania obvinenej právnickej osoby k spáchaniu trestného činu.

K uloženiu obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení môže dôjsť po splnení kumulatívnych formálnych a materiálnych podmienok ustanovených v zákone o TZPO, medzi ktoré patria:

- a) obvinenie právnickej osoby,
- b) existencia dôvodnej obavy vyplývajúcej z konania právnickej osoby alebo ďalších konkrétnych skutočností vo vzťahu k protiprávnym formám správania právnickej osoby,
- c) prihliadnutie oprávneného subjektu (sudcu pre prípravné konanie, resp. predsedu senátu) na následky, ktoré môže mať takéto rozhodnutie na právnickú osobu a tretie osoby.

Základnou formálnou podmienkou ustanovenou v ZoTZPO na uloženie obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení je vznesenie obvinenia právnickej osobe, pre skutok právne kvalifikovaný ako trestný čin taxatívne uvedený v § 3 ZoTZPO. K tejto podmienke zároveň možno priradiť aj skúmanie dôvodnosti trestného stíhania právnickej osoby, teda aj splnenie podmienok ustanovených v § 206 ods. 1 TP, spáchanie trestného činu konkrétnou osobou,

⁷ ZÁHORA, J. a I. ŠIMOVČEK. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár.* Wolters Kluwer, 2016, s. 302.

rovnako tak skúmanie neexistencie okolností vylučujúcich vznesenie obvi-
nenia (napr. neprípustnosť trestného stíhania, premlčanie trestného stíhania).
Základnou materiálnou podmienkou ustanovenou v ZoTZPO ako dôvodu
na uloženie obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení predstavuje existencia
dôvodnej obavy vyplývajúcej z konania právnickej osoby alebo ďalších
konkrétnych skutočností spočívajúcich v tom, že obvinená právnická osoba
bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokú-
sila, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravovala alebo ktorým hrozila, alebo
sa zbaví majetku a ohrozí účel trestu.

ZoTZPO vymedzuje tieto dôvody obmedzujúcich a zaisťovacích opat-
rení taxatívne. Z tohto dôvodu uloženia týchto opatrení z iného dôvodu
je vylúčené. Tieto dôvody sú v tomto zákone ustanovené alternatívne, preto
na uloženie obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení obvinenej právnickej
osobe postačuje splnenie niektorého dôvodu.

Ďalšou podmienkou na uloženie obmedzujúcich a zaisťujúcich opatrení
je existencia zistenia konkrétnych skutočností, ktoré nasvedčujú (odôvod-
ňujú) obavu z protiprávneho konania právnickej osoby. Existencia týchto
konkrétnych skutočností je naplnená v prípade týchto skutočností opiera-
júcich sa v reálne zistenia príslušných orgánov, ktorý predstavujú rozumný
predpoklad o naplnenie tejto obavy. Pre naplnenie tohto pojmu sa nevyžaduje
konkrétna istota, čo vyplýva aj zo slov „dôvodná obava“.

Záver o existencii niektorého z dôvodov obmedzujúcich a zaisťovacích
opatrení môže byť daný tak konaním obvinenej právnickej osoby, ako
aj ďalšími, konkrétnymi skutočnosťami.

Zákonným dôvodom pre uloženie obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení
je, že existuje dôvodná obava, že právnická osoba sa „zbaví majetku a ohrozí
účel trestu“. Tento dôvod je naplnený iba v prípade, keď sa preukáže,
že prípadným zbavením sa majetku právnickej osoby je súčasne spojené
aj ohrozenie účelu trestu (napr. predaj, darovanie, výmena, zničenie majetku).
Rozhodujúci orgán (súd) pri uložení obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení
je povinný tiež prihliadnúť aj na následky, ktoré môže mať takéto opatrenie
na právnickú osobu a tretie osoby (napr. z hľadiska ďalšej činnosti obvinenej
právnickej osoby vo vzťahu k zamestnancom a pod.).

O uložení obmedzujúcich a zaisťovacích opatrení rozhoduje súd uznesením, proti ktorému je prípustná sťažnosť. Odkladný účinok má sťažnosť proti rozhodnutiu súdu o zrušení alebo obmedzení obmedzujúceho alebo zaisťovacieho opatrenia alebo proti rozhodnutiu o povolení vykonania úkonu, na ktoré sa vzťahuje obmedzujúce alebo zaisťovacie opatrenie.

ZoTZPO demonštratívne uvádza nasledovné obmedzujúce a zaisťovacie opatrenia:

- a) povinnosť zložiť peňažnú sumu alebo vec do úschovy na súde – predpokladom pre uloženie takejto, povinnosti je zistenie, že peňažná suma alebo vec je vo vlastníckom práve obvinenej právnickej osoby a má nad nimi faktickú dispozíciu;
- b) zákaz nakladať s určitými vecami alebo právami v tomto opatrení sa okrem zistenia vlastníckeho práva obvinenej právnickej osoby a jej faktickej dispozície vyžaduje presná špecifikácia a individualizácia vecí a určenie spôsobu nakladania s týmito vecami zo strany obvinenej právnickej osoby;
- c) povinnosť niečo vykonať, niečo sa zdržať alebo znášať – v tomto prípade konkrétne opatrenie ukladá obvinenej právnickej osobe príkaz smerujúci k obmedzeniu určitej aktivity alebo povinnosti strpieť určité konanie zo strany inej osoby.

ad B. Zaisťovacie inštitúty proti obvinenej právnickej osobe podľa Trestného poriadku

Vo vzťahu k obvineným právnickým osobám sú aplikovateľné inštitúty, ktoré sú ustanovené v Trestnom poriadku. Z hľadiska týchto inštitútov možno spomenúť napr. vydanie a odňatie vecí, vydanie a odňatie počítačových údajov, zaistenie peňažných prostriedkov, zaistenie zaknihovaných cenných papierov, domová prehliadka, prehliadka iných priestorov a pozemkov a inštitút agenta.

6 Výkon trestov

Výkon trestov, ktoré možno uložiť odsúdeným právnickým osobám je ustanovený najmä v ZoTZPO, Trestnom zákone a Trestnom poriadku.

ZoTZPO ustanovuje podmienky:

- a) výkonu trestu zrušenia právnickej osoby,

- b) výkonu trestu zákazu činnosti, trestu přijímat' dotácie alebo subvencie, trestu zákazu prijímat' pomoc a podporu poskytovaných z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní,
- c) výkonu trestu zverejnenia odsudzujúceho rozsudku,
- d) podmiennečného upustenia od výkonu zvyšku niektorých trestov.

ad A. Výkon trestu zrušenia právnickej osoby

Výkon trestu zrušenia právnickej osoby zabezpečí súd tým, že zašle rovnopis právoplatného rozsudku štátnemu orgánu, ktorý vedie obchodný register alebo iný zákonom určený register, zápisom v ktorom právnická osoba vzniká. Tento orgán následne vykoná zápis v príslušnom registri, čím sa táto skutočnosť stane verejne známou a obsadená právnická osoba vstupuje do likvidácie.

Zrušenie právnickej osoby je najprísnejším trestom, ktorý možno uložiť obvinenej právnickej osobe. Tento trest sa vykonáva formou zrušenia právnickej osoby s likvidáciou, ktorá nastáva právoplatnosťou odsudzujúceho rozsudku. Následne sa vykoná likvidácia postupom ustanovenom vo všeobecne záväzných právnych predpisoch; ak takáto úprava absentuje vykoná sa likvidácia v zmysle Obchodného zákonníka.

ad B. Výkon trestu zákazu činnosti, trestu prijímat' dotácie alebo subvencie, trestu zákazu prijímat' pomoc a podporu poskytovaných z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní

ZoTZPO ustanovuje osobitosti výkonu trestu zákazu činnosti, trestu prijímat' dotácie alebo subvencie, trestu zákazu prijímat' pomoc a podporu poskytovaných z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní. V súvislosti s výkonom trestu sa subsidiárne použije Trestný poriadok (§ 436).

Výkon týchto trestov súd zabezpečí tým, že zašle rovnopis právoplatného rozsudku konkrétnym subjektom, ktorými sú v prípade:

- trestu zákazu činnosti - štátny orgán, ktorý vedie obchodný register alebo iný zákonom určený register, zápisom v ktorom právnická osoba vzniká, ako aj orgánu, ktoré vydáva oprávnenie na výkon tejto činnosti alebo, ktorý výkon takej činnosti eviduje,

- trestu prijímať dotácie alebo subvencie- štátny orgán, ktorý vedie obchodný register alebo iný zákonom určený register, zápisom v ktorom právnická osoba vzniká,
- trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie – Úrad vlády Slovenskej republiky a tomu, kto vedie obchodný register alebo iný zákonom určený register, zápisom v ktorom právnická osoba vzniká,
- trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní Úrad pre verejné obstarávanie a tomu, kto vedie obchodný register alebo iný zákonom určený register, zápisom v ktorom právnická osoba vzniká.

ad C. Výkon trestu zverejnenia odsudzujúceho rozsudku

Výkon trestov zverejnenia odsudzujúceho rozsudku súd zabezpečí tým, že po nadobudnutí právoplatnosti odsudzujúceho rozsudku tým, že vyzve odsúdenú právnickú osobu, aby ho na svoje náklady v určenej lehote, v určenom rozsahu a určeným spôsobom zverejnila.

Nerešpektovanie tejto povinnosti môže súd vynucovať uložením poriadkovej pokuty do 16 500 €, a to aj opakovane.

ad D. Podmienečné upustenie od výkonu zvyšku niektorých trestov

Na podmienečné upustenie od zvyšku trestu zákazu činnosti, trestu prijímať dotácie a subvencie, trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní sa primerane použijú ustanovenia Trestného zákona (§ 69 a 70), ktoré ustanovujú podmienečné upustenie od výkonu zvyšku trestu zákazu činnosti.

V zmysle ZoTZPO predseda senátu o podmienečnom upustení od výkonu zvyšku trestu prijímať dotácie a subvencie, trestu zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní upovedomí toho, kto vedie obchodný register alebo iný zákonom určený register, zápisom v ktorom právnická osoba vzniká, ako aj orgán, ktoré vydáva oprávnenie na výkon tejto činnosti alebo, ktorý výkon takej činnosti eviduje. Navyše v prípade v prípade podmienečného upustenia od výkonu zvyšku trestu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie a trestu zákazu účasti vo verejnom obstarávaní súd o tejto skutočnosti upovedomí aj Úrad vlády Slovenskej republiky a Úrad pre verejné obstarávanie.

7 Závěr

Právna úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb bola v Slovenskej republike zvolená najmä z toho dôvodu, že v rámci nej možno právnickú osobu postihnúť aj v prípade, že sa nepodarí preukázať, ktorá konkrétna fyzická osoba spáchala trestný čin (z dôvodu zložitej organizačnej štruktúry, deľby právomocí a pod.) ak je celkom nepochybné, že k spáchaniu trestného činu došlo v rámci danej právnickej osoby a v jej prospech. Z hľadiska aplikovania tohto zákona možno uviesť, že v roku 2016 sa v žiadnej trestnej veci nevedlo trestné stíhanie proti právnickej osobe, pričom hľadiska budúcnosti možno vysloviť nádej, že v priebehu roku 2017 orgány činné v trestnom konaní pristúpia k jeho aplikovaniu.

Literature:

- ČENTĚŠ, J. Vybrané aspekty zásady ne bis in idem v trestnom konaní. In: *Princíp spravodlivosti v trestnom a správnom súdnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia SR, 2016, s. 156–168, ISBN 978-80-970207-9-8.
- ČENTĚŠ, J. a J. ĽORKO. Trestná zodpovednosť právnickej osoby založená na pričítaní trestného činu. *Justičná revue*, 68, 2016, č. 11, s. 1178–1192.
- ČENTĚŠ, J. a J. ĽORKO. Právna úprava konceptu pričítateľnosti v m-
dele tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb v Česku
a na Slovensku. *Trestní právo*, 2016, s. 4, s. 26–34.
- STRĚMY, T. Trestná zodpovednosť právnických osôb. In: *Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané dne 11. 5. 2007 v Praze*. Praha: Karolinum, 2007, s. 183–191. ISSN 0323-0619.
- TURAYOVÁ, Y., L. TOBIÁŠOVÁ a J. ČENTĚŠ. *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike*. Studia Iuridica Bratislavenia Nr. 49, Wolters Kluwer, 2016, 211 s. ISBN 978-80-8168-328-2.
- ZÁHORA, J. a I. ŠIMOŤEK. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár*. Wolters Kluwer, 2016, 342 s. ISBN 978-80-8168-413-5.

Contact – email

Jozef.Centes@flaw.uniba.sk

JEDEN Z PRAKTICKÝCH ASPEKTŮ DOKAZOVÁNÍ (NEJEN) DAŇOVÝCH TRESTNÝCH ČINŮ PRÁVNICKÝCH OSOB¹

David Čep, Katarína Kandová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Zavedení trestní odpovědnost právnických osob v České republice s sebou přineslo pro právní teorii, ale především praxi, mnohá doposud nepoznaná úskalí. Autoři se v předkládaném příspěvku zabývají jedním z praktických aspektů dokazování trestní odpovědnosti právnických osob, totiž instituty vydání, reps. odnětí věci dle § 78 a § 79 tr. řádu, jež zvláště v rovině daňových trestných činů hrají stěžejní úlohu.

Keywords in original language

Trestní odpovědnost právnických osob; daňové trestné činy; dokazování; vydání věci; odnětí věci.

Abstract

Introduction of criminal liability of legal entities in the Czech Republic had brought many difficulties that were yet unknown to both legal theory and practice. In this contribution the authors pay their attention to two practical elements of proving criminal liability of legal entity. These are institutes of release and seizure of property according to sec. 78 and 79 of Czech Code of Criminal Procedure, which are able to play a key part during evidence when considering tax crime.

Keywords

Criminal Liability of Legal Entities; Tax Crime; Evidence; Release of Property; Seizure of Property.

---

¹ Uvedený příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektů specifického výzkumu na téma „Adjustace specifických procesních otázek lidskoprávním požadavkům (MUNI/A/1338/2016)“ a na téma „Vývojové tendence trestní politiky (MUNI/A/1348/2016)“.

1 Pár slov na úvod

S přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „TOPOZ“²) došlo - a to nejen v oblasti daňové kriminality - ke zcela stěžejnímu posunu. Subjekty trestných činů uvedených v § 240, § 241 a § 243 tr. zákoníku se totiž od 1. ledna 2012 staly vedle fyzických osob i osoby právnické.² Právě právnické osoby (konkrétně obchodní společnosti) přitom v rámci podnikatelské sféry představují nejvýraznější aktéry, jejichž povaha, jakožto *právní fikce*, v mnoha ohledech usnadňuje páchaní trestných činů. Vedle specifik samotného páchaní trestné činnosti právnickými osobami však vystupuje do popředí další charakteristický rys, spojený opět právě s *povahou právnické osoby*, v mnoha ohledech značně odlišnou od standardního pachatele - fyzické osoby. Tím je samotné *dokazování* trestných činů právnických osob.

2 Zvláštnosti dokazování trestného činu právnické osoby (obecně)

Oproti standardnímu pachateli trestného činu - fyzické osobě, právnická osoba vykazuje řadu odlišných znaků, které dokazování jí spáchané trestné činnosti (resp. této právnické osobě *vytýkatelně*)³ značně ztěžují. Jen namátkou můžeme uvést problematiku *výsledku právnické osoby*, jenž je dle § 34 odst. 1 TOPOZ prováděn prostřednictvím fyzické osoby oprávněné vystu-

² Na čemž nic nezměnila ani novela TOPOZ provedená zákonem č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, jíž byl dosavadní pozitivní taxativní výčet trestných činů, jichž se právnické osoby mohou dopustit, resp. které mohou být právnickým osobám *vytknuty* (srov. níže), nahrazen negativním taxativním výčtem trestných činů, které nelze právnické osobě *vytýkat*.

³ K použité terminologii viz především FENYK, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. In: KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 535; případně též BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 119 an. Vytýkatelností trestného (resp. protiprávního) činu právnické osobě zde rozumíme naplnění *formální podmínky vytýkatelnosti trestného činu právnické osobě*, tedy spáchaní protiprávního činu v intencích návěti § 8 odst. 1 TOPOZ některou z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPOZ, a *materiální podmínky vytýkatelnosti trestného činu právnické osobě* zakotvené v § 8 odst. 2 písm. a) nebo b) TOPOZ (tedy *přičitatelnosti* trestného činu právnické osobě *stricto sensu*), ve spojení s § 8 odst. 5 TOPOZ (tedy toliko tehdy, nebude-li kritérium v tomto ustanovení naplněno). K možné interpretaci § 8 odst. 5 TOPOZ jako podmínky přičitatelnosti trestného činu právnické osobě *stricto sensu* viz ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 11-12, s. 251.

povat za tuto právnickou osobu v trestním řízení.⁴ Svou povahou představuje výslech „právnické osoby“ spíše svědeckou výpověď, jelikož oprávněná osoba nemůže být současně tzv. kvalifikovanou fyzickou osobou⁵, pročež je třeba říci, že výslech oprávněné osoby může (nevyužije-li taková osoba práva mlčet) orgánu činnému v trestním řízení přinést toliko zprostředkované poznatky o okolnostech důležitých pro trestní řízení - oprávněná osoba se na trestném činu právnické osoby nijak nepodílela.⁶ Rozdíl v porovnání s výslechem fyzické osoby - obviněného, je již na prvý pohled zřejmý. Další odlišnosti se odvíjejí od samotné biologické existence fyzické osoby, neboť právnická osoba je nehmotnou právní konstrukcí, a tudíž nelze uvažovat o uplatnění *důkazních prostředků tradičně spojených přímo s fyzickou osobou*, jako jsou např. metoda pachové identifikace, ohledání osoby, konfrontace či rekonstrukce. Oproti fyzické osobě je právnická osoba nadto značně komplexní, když ne z hlediska biologického, pak alespoň z pohledu práva. Na rozdíl od osoby fyzické je proto třeba rozlišovat „v životě právnické osoby“ řadu významných okamžiků jako jsou její založení a vznik, zrušení a zánik, jakož i množství *právně relevantních specifik* vyplývajících opět z povahy právnické osoby - majetkovou samostatnost, strukturu orgánů právnické osoby, jejich složení, vztah mezi právnickou osobou a jejími zaměstnanci etc.

Vrátíme-li se však zpět k *daňové trestné činnosti*, je třeba konstatovat, že tato je v drtivé většině případů prokazována prostřednictvím věcných – konkrétně listinných – důkazů, mezi nimiž hrají stěžejní úlohu *účtní doklady* (typicky faktury) a na nich vybudované *účtnictví*. Stěžejní je proto otázka jejich opatření orgány činnými v trestním řízení. Některé listinné důkazy mohou být získány poměrně jednoduše prostřednictvím *institutu dožadání* dle ustanovení § 8 tr. řádu. Tak například policejní orgán se může obrátit

⁴ Srov. ŘÍHA, J. Komentář k § 36. In: ŠÁMAL, P., J. DĚDIČ, T. GRÍVNA a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 654; anebo ve vztahu k ustanovení § 37 viz FENYK, J. a L. SMEJKAL. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář. *Nové ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer, a. s. [cit. dne 26. 2. 2017].

⁵ Tedy osobou, jejíž protiprávní čin je právnické osobě v intencích § 8 odst. 1 a 2 TOPOZ vytýkán, a který proto představuje základ samotného trestného činu právnické osoby. K neslučitelnosti procesního postavení osoby obviněného (fyzické osoby) a osoby oprávněné srov. GRÍVNA, T. Komentář k § 633. In: ŠÁMAL, P., J. DĚDIČ, T. GRÍVNA a kol., op. cit., sub. 4, s. 632–633, 628–629.

⁶ A pokud ano, pak je zde dána právě uvedená neslučitelnost procesního postavení dle § 35 odst. 4 TOPOZ, neboť taková osoba by měla vystupovat v postavení (spolu)obviněného.

na příslušný rejstříkový soud – u něhož je určitá právnická osoba zapsána – s žádostí o předložení účetní závěrky této právnické osoby za příslušné účetní období.⁷ Pokud požadovaná účetní závěrka bude založena ve sbírce listin, pak její získání nebude představovat větší obtíže. Obdobně může policejní orgán požádat správce daně o konkrétní daňové prohlášení poplatníka daně z příjmu nebo daňové přiznání k dani přidané hodnoty.

Mnohdy je však tím, kdo disponuje potřebnými listinnými důkazy, *sama právnická osoba*, proti níž je vedeno trestní řízení. V takové situaci může orgán činný v trestním řízení právnickou osobu vyzvat, aby dobrovolně vydala věc důležitou pro trestní řízení (§ 78 tr. řádu), a v případě, kdy takové výzvě nevyhoví, může přistoupit k jejímu odnětí (§ 79 tr. řádu). Zde však na scénu vstupuje již zmiňovaná povaha právnické osoby, která v mnoha ohledech - v porovnání s osobou fyzickou - značně komplikuje opatření pramenů důkazu prostřednictvím uvedených zajišťovacích institutů.

3 Vydání a odnětí věci

Jestliže jsme v úvodu našeho příspěvku hovořili o možnosti orgánů činných v trestním řízení zajistit jednotlivé důkazní prostředky prostřednictvím dožádání vůči různým jiným orgánům veřejné moci, je třeba říci, že i v případě vydání věci právnickou osobou, resp. jejího odnětí právnické osobě, zde vystupuje *několik odlišných subjektů*, které tuto povinnost mohou splnit, případně, na nichž může být fakticky vymožena. Ačkoliv totiž právnická osoba sama představuje subjekt (nejen trestního) práva, jedná navenek prostřednictvím jiných - fyzických - osob. V této souvislosti je třeba upozornit na dvě základní a zcela odlišné situace, s nimiž se lze v praxi setkat.

První z nich je případ, kdy je výzva k vydání věci adresována *právnické osobě, proti níž však není vedeno trestní řízení* - v takovém případě budou k vydání věci oprávněny osoby, jimž přísluší za právnickou osobu jednat podle obecné občanskoprávní úpravy, neboť splnění výzvy - tedy vydání věci - lze hodnotit obecně jako určité právní jednání. K vydání věci je tak primárně oprávněn statutární orgán právnické osoby, případně některý z jeho členů.

⁷ Účetní závěrka (řádná, mimořádná či konsolidovaná, není-li součástí výroční zprávy) se samostatně povinně zakládá do sbírky listin na základě ustanovení § 66 písm. c) zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů, ve spojení s § 21a odst. 4 zákona č. 563/1991, o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Druhou variantou je situace, kdy proti právnické osobě, jíž je adresována výzva, *již trestní řízení probíhá* a v takovém případě je nezbytné komunikovat přímo s osobou, která je *oprávněna za právnickou osobu činit úkony v trestním řízení* (srov. § 34 odst. 1 TOPOZ). Taková osoba [např. pověřený zaměstnanec právnické osoby dle § 21 odst. 1 písm. b), o. s. ř. či její zmocněnec dle § 34 odst. 2 TOPOZ] je současně jedinou osobou, která je oprávněna výzvě k vydání věci – adresované samotné právnické osobě – vyhovět.

Obecně však věci důležitou pro trestní řízení (v našem případě účetnictvím právnické osoby) nemusí nezbytně ‚fakticky‘ disponovat sama právnická osoba. Orgány činné v trestním řízení mohou např. být vybaveny poznatkem, že danou věc má u sebe statutární orgán právnické osoby či její zaměstnanec. V takovém případě bude třeba výzvu k vydání věci směřovat právě vůči těmto osobám, přičemž je nezbytné, aby např. zaměstnanec (účetní) právnické osoby skutečně měl požadovanou věc u sebe, tzn. *ve své moci (ve své dispozici) tak, že ji přímo on sám může předložit či vydat*.⁸ Z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu České republiky se přitom podává, že ediční povinnost nestíhá osobu, která v době výzvy tuto věc u sebe nemá, ale musela by ji nejprve sama opatřit u někoho jiného a teprve následně vydat orgánům činným v trestním řízení.⁹

Z uvedených judikатурních závěrů tak lze vyvodit, že ediční povinnost nedopadá na situace, kdy např. zaměstnanec právnické osoby, který bude vyzván k vydání účetnictví, nebude mít požadované listiny u sebe, ale musel by tyto obstarat u jiné osoby (např. externí účetní právnické osoby, či auditora), anebo například zpřístupnit prostory v sídle právnické osoby, kde se takové listiny nacházejí.¹⁰

⁸ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. dubna 1998, sp. zn. 5 Tz 19/98.

⁹ Blíže viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 4 Tz 180/2003.

¹⁰ Viz PROVAZNÍK, J. Defence of legal entity. In: FRYŠTÁK, M., J. ČENTÉŠ, J. SZCZECHOWICZ a kol. *Corporate Criminal Liability (in the Czech Republic, Slovakia and Poland)*, Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 72–73. Srov. také další úvahy uvedené v citované monografii k vydání věci důležité pro trestní řízení ve vztahu k realizaci práva na obhajobu, kdy zmíněný autor poměřuje konflikt mezi zájmem fyzické osoby (zaměstnanec právnické osoby) na vydání určité listiny, kterou má v dispozici právě s ohledem na své pracovní zařazení v rámci právnické osoby, kdy tato listina může sloužit jako důkaz o nevině dané fyzické osoby, a zájmem právnické osoby, kterou takový důkaz může usvědčovat, jakož i zákonnost a (ne)účinnost takového důkazu v trestním řízení vedeném proti právnické osobě.

Na tomto místě je třeba upozornit na další překážku, již si orgány činné v trestním řízení musí být vědomy. Bude-li výzva k vydání věci adresována fyzické osobě, o níž panuje podezření, že by tato mohla být současně kvalifikovanou osobou, tedy osobou, jejíž protiprávní jednání představuje základ trestného činu právnické osoby (např. zaměstnancem, který na pokyn statutárního orgánu učinil nepravdivé daňové přiznání, čímž by došlo ke zkrácení daně ve větším rozsahu), pak je třeba si uvědomit, že splnění ediční povinnosti v takové situaci nelze vymáhat pomocí uložení pořádkové pokuty dle § 78 odst. 1 ve spojení s § 66 odst. 1 tr. řádu. Naznačenému postupu totiž brání princip *zákazu sebeobvinění* (*nemo tenetur se ipsum accusare*), neboť uložena pořádková pokuta by v takové situaci ve vztahu k fyzické osobě představovala nezákonný způsob donucení k poskytnutí důkazu proti sobě samému (*nemo tenetur edere instrumenta contra se*).¹¹

Věcí důležitou pro trestní stíhání však mohou disponovat nejen fyzické osoby, uvnitř právnické osoby, proti níž se trestní řízení vede, ale rovněž mimo ni (tj. jakákoliv osoba, která má věc důležitou pro trestní řízení u sebe).¹² Takovými osobami mohou být zvláště ve vztahu k účetní dokumentaci (či jiným listinným důkazům) *advokáti*¹³ a *auditoři*¹⁴.

Stran obou těchto skupin je třeba říci, že uplatnění institutu vydání věci brání ustanovení § 78 odst. 2 tr. řádu, které limituje aplikaci ediční povinnosti ve vztahu k listinám, jejich obsah se týká skutečností, o nichž platí zákaz výslechu dle § 99 tr. řádu, ledaže došlo ke zproštění povinnosti zachovávat

¹¹ K tomu srov. rozsudky ESLP ve věcech *Funkce proti Francii*, ze dne 25. února 1993 (stížnost č. 10828/84), *Saunders proti Spojenému království*, ze dne 17. prosince 1996 (stížnost č. 19187/91), anebo *J. B. proti Švýcarsku*, ze dne 5. května 2001 (stížnost č. 31827/96).

¹² Srov. ŠÁMAL, P. a M. RŮŽIČKA. Komentář k § 79. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1016.

¹³ Ve smyslu zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o advokacii“), za advokáta tedy nelze považovat např. zaměstnance právního oddělení, neboť vztah mezi právnickou osobou a takovým zaměstnancem nelze kvalifikovat jako vztah mezi advokátem a klientem, založený na základě smlouvy příkazního typu (naopak zde půjde o vztah založený pracovní smlouvou, jehož obsahem bude výkon závislé činnosti). Obdobný závěr se uplatní i ve vztahu k zaměstnancům právnické osoby pověřeným tzv. vnitřním auditem.

¹⁴ Tj. auditoři dle zákona č. 93/2009 Sb., o auditorech a o změně některých zákonů (zákon o auditorech).

věc v tajnosti či ke zproštění *povinnosti mlčenlivosti*.¹⁵ Státem uznanou povinnost mlčenlivosti přitom obsahují jak ustanovení § 21 zákona o advokacii tak § 15 a násl. zákona o auditorech.

Co se týče advokáta, je třeba rozlišovat, zda s určitými listinami disponuje z toho důvodu, že byly *pořízeny v souvislosti s poskytováním právních služeb*,¹⁶ anebo zda tyto byly pouze uloženy u takové osoby *do úschovy*. Povinnost mlčenlivosti dle ustanovení § 78 odst. 2 a § 99 tr. řádu, resp. § 21 zákona o advokacii, se totiž dotýká pouze listin přímo souvisejících s obhajobou právnické osoby jako takové, anebo s poskytováním právních služeb.¹⁷ Jestliže tedy určitou listinu (např. právě účetní doklady právnické osoby) advokát přijal toliko do úschovy, byť by se de facto jednalo o originální důkaz o trestné činnosti, pro kterou je právnická osoba stíhána, je povinen ji vydat. Opačný závěr by totiž vedl k situaci, kdy by advokátní úschova plnila účel ‚sběrného místa‘ důkazů, které by orgány činné v trestním řízení nemohly získat prostřednictvím institutu vydání, a tedy ani odnětí věci.¹⁸

V případě auditorů, kteří budou účetními doklady právnické osoby disponovat v souvislosti s prováděním auditu, je třeba poukázat na úpravu obsaženou v samotném zákonu o auditorech. Ustanovení § 15 a násl. uvedeného zákona obsahuje povinnost mlčenlivosti auditora, z níž však stanoví *řadu výjimek*. Pro potřeby trestního řízení vedeného pro některý z daňových trestných činů však zjišťujeme, že žádná z výjimek vztahujících se k trestnímu řízení na tento okruh případů nedopadá [srov. § 15 odst. 3 písm. g) až i) zákona o auditorech]. Jinými slovy budou-li orgány činné v trestním řízení disponovat poznatkem, že věc důležitou pro trestní řízení - účetnictví

¹⁵ Zde navíc srov. i ustanovení § 8 odst. 5 tr. řádu, které obecně stanoví podmínku souhlasu soudce v případě sdělování informací, které jsou podle zákona utajovány, či na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti, nestanoví-li zvláštní zákon podmínky jejich sdělování pro účely trestního řízení sám. Právě ve vztahu k povinnosti mlčenlivosti advokáta však věta druhá tohoto ustanovení dožádání na základě souhlasu soudce nepřipouští (*a contrario* však v případě auditora takový postup možný je).

¹⁶ Srov. ŠÁMAL, P. a M. RŮŽIČKA. Komentář k § 79. In: ŠÁMAL, P. a kol., op. cit., sub. 10, s. 1015.

¹⁷ V. Mandák jako příklad listin, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, a tedy i zákaz vydání, uvádí: „*listiny, které se obvykle nacházejí v klientuském spisu, to je informace sepsaná s klientem nebo se třetími osobami, záznamy advokáta, jeho poznámky, podání, ale např. i kopie různých listin obsahujících odborná pojednání, úřední rozhodnutí apod.*“ Viz MANDÁK, V. K vydání nebo odnětí věci důležité pro trestní řízení. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2, s. 56.

¹⁸ MANDÁK, op. cit., sub. 17, s. 56.

právnícké osoby – má v dané době u sebe auditor, bude výzvě k vydání takové věci bránit § 78 odst. 2 tr. řádu (ledaže by došlo ke zproštění povinnosti mlčenlivosti auditora účetní jednotkou – v našem případě právníckou osobou).

4 Závěrem

Dokazování daňových trestných činů samo o sobě představuje značně nelehkou disciplínu, která na orgány činné v trestním řízení klade vysoké nároky. V případě, kdy pachatelem protiprávního činu, který bude vykazovat znaky některého z trestných činů uvedených v § 240, § 241 a § 243 tr. zákoníku, bude osoba fyzická, z jejíhož poměru vůči právnícké osobě bude možné dovodit, že takový čin lze vytykat i této právnícké osobě, přistupuje k již tak obtížnému postavení orgánů činných v trestním řízení další významný faktor. Tím je skutečnost, že relevantní prameny důkazů je třeba zajistit nejen od této fyzické osoby, ale rovněž od osoby právnícké. Právě vydání a odnětí věci však v případě právníckých osob vykazuje řadu dílčích odchylek, jež mají svůj původ v povaze právníckých osob, a jejichž vědomí je nezbytným předpokladem dosažení účelu trestního řízení způsobem, který bude zákonný a současně i reflektující základní práva a svobody dotčených osob.

Do popředí proto vystupuje problematika určení osoby oprávněné činit za právníckou osobu úkony v trestním řízení, vůči níž bude třeba samotnou výzvu - v případě, že proti právnícké osobě bude vedeno trestní řízení - adresovat. Naopak budou-li orgány činné v trestním řízení adresovat výzvu k vydání věci přímo vůči osobě uvnitř právnícké osoby, bude třeba zkoumat, zda tato osoba disponuje věcí důležitou pro trestní řízení a v případě, že tuto odmítne vydat, zda použití případné pořádkové pokuty nebrání skutečnost, že fyzická osoba je současně kvalifikovanou osobou (jak bylo vysvětleno výše). Konečně je třeba mít na paměti, že bude-li v úvahu přicházet vydání účetních dokladů od třetích osob – extraneů – může využití institutu vydání bránit státem uznaná povinnost mlčenlivosti.

Literature:

BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnosti právníckých osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 206 s. ISBN 978-80-7380-473-2.

- FENYK, J. a L. SMEJKAL. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář. In: *Nové ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer, a. s. [cit. dne 26. 2. 2017].
- FRYŠTÁK, M., J. ČENTĚŠ, J. SZCZECHOWICZ a kol. *Corporate Criminal Liability (in the Czech Republic, Slovakia and Poland)*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 255 s. ISBN 978-80-210-8382-0.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.
- MANDÁK, V. K vydání nebo odnětí věci důležité pro trestní řízení. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 2, s. 56. ISSN 1213-5313.
- ŠÁMAL, P. K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue*, 2016, č. 11-12, s. 247–253. ISSN 1213-5313.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, P., J. DĚDIČ, T. GRIVNA a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-74001161.

Contact – email

378907@mail.muni.cz; 372107@mail.muni.cz

VĚROHODNOST OBVINĚNÉHO PŘI DOKAZOVÁNÍ FINANČNÍ KRIMINALITY¹

Marek Fryšták

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

V uvedeném příspěvku se autor nejprve zabývá stručným vymezením pojmů, jako je hospodářská, resp. ekonomická a finanční kriminalita. Následně se hlouběji zabývá profilem pachatele finanční kriminality. Dále se věnuje možnostem, které dává trestněprávní úprava při odstraňování pochybností o jeho věrohodnosti.

Keywords in original language

Hospodářská kriminalita; finanční kriminalita; profil pachatele; věrohodnost, odstraňování pochybností.

Abstract

In this article, the author first gives a brief definition of terms such as economic and financial criminality. Subsequently he goes deeper into the description of the profile of financial criminality offender. He also focus the opportunities offered by criminal law regulation about how to put aside dubiety about credibility of offender.

Keywords

Economic Criminality; Financial Criminality; the Profile of Offender; Credibility; a Put Aside of Dubiety.

1

Ihned v úvodu je třeba zmínit, že v běžném a každodenním životě se setkáváme mezi laickou, ale i odbornou veřejností či v trestněprávní a jiné literatuře s pojmy jako je hospodářská a ekonomická trestná činnost, resp. kriminalita

---

¹ Uvedený příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu specifického výzkumu na téma „Adjustace specifických procesních otázek lidsko-právním požadavkům (MUNI/A/1338/2016)“.

nebo s pojmem finanční kriminalita. V kriminologické oblasti se lze pak setkat i s pojmem tzv. kriminalita bílých límečků. Mnohdy tyto pojmy používáme s naprostou samozřejmostí, aniž bychom se jakkoli blíže zamýšleli nad jejich obsahem. Ten se nám zdá na první pohled naprosto jasný a zřejmý. Teprve jejich hlubší analýzou zjišťujeme určitou nejednotnost, protichůdnost a až zmatečnost při jejich definování. Není záměrem tohoto příspěvku zaobírat se bližšími souvislostmi při vymezování těchto jednotlivých pojmů, přesto pro bližší pochopení obsahového zaměření tohoto příspěvku považuji za nezbytné provést alespoň jejich stručné vymezení.

Základním pojmem, se kterým je třeba začít, je bezpochyby hospodářská kriminalita, ve vztahu ke které bylo učiněno velké množství definic.² Co se týče pojmu hospodářská trestná činnost, tak tento je mnohem užší, než hospodářská kriminalita. Hospodářská trestná činnost je vždy vnímána jako hospodářská kriminalita, opak ovšem neplatí. Hospodářskou kriminalitu lze obecně definovat jako zaviněné (společensky nebezpečné jednání) popsané ve zvláštní části trestního zákona, poškozující nebo ohrožující hospodářský pořádek, systém ekonomických a souvisejících právních vztahů, jejich fungování, práva a oprávněné zájmy subjektů těchto vztahů.³

Dalším pojmem, kterému je třeba věnovat pozornost, je ekonomická kriminalita. V případě, že bychom chtěli tento pojem definovat, lze se na ni dívat jako na protiprávní jednání, kterým byl dosažen finanční nebo jiný prospěch na úkor konkrétního ekonomického subjektu, kterým může být fyzická osoba, obchodní společnost nebo stát. Znak „protiprávní jednání, kterým byl dosažen finanční nebo jiný prospěch na úkor konkrétního ekonomického subjektu“ je znak, který je ve své podstatě obsahovým pojmem hospodářské kriminality. Pojmy hospodářská a ekonomická kriminalita jsou synonyma a fakticky označují jeden a týž protiprávní jev. Jen pro úplnost bych v tomto okamžiku doplnil, že pojem hospodářská kriminalita je užíván zejména v České republice, zatímco pro zahraničí je typické označení ekonomická kriminalita.

² Srovnej např. in NOVOTNÝ, O. O otázkách hospodářského trestního práva. *Právní praxe*, 1997, č. 6; TERYNGEL, J. *Podnikání, hospodářské a majetkové trestné činy*. Praha: Prospektum, 1991; nebo KONRÁD, Z. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Policejní akademie, 1995.

³ KUCHTA, J. a kol. *Hospodářská trestná činnost*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 13; resp. blíže in CHMELÍK, J. P. HÁJEK a S. NEČAS. *Úvod do hospodářské kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.

Velmi často je ekonomická kriminalita označována jako trestná činnost tzv. bílých límečků (white collar crime).⁴ Tento pojem se objevil v USA v roce 1939 a použil jej sociolog Edwin H. Sutherland, který pod něj podřazuje jednání, které spáchala vážená a vysoce společensky postavená osoba v rámci svého povolání, využívající přitom své důvěryhodnosti, vyplývající z jejího vysokého sociálního statutu a prestiže. Opakem jí je kriminalita tzv. modrých límečků (blue collar crime), tj. zločinců z „podsvětí“.⁵ Zdůvodnění pro vytvoření tohoto termínu nacházelo z faktu, že ekonomové nebyli schopni dostatečně vymezit ekonomickou kriminalitu z kriminalistického hlediska a kriminalisté nebyli schopni vymezit tento pojem z hlediska ekonomického. V této souvislosti byl Edwinem H. Sutherlandem také občas používán pojem „trestná činnost horní vrstvy společnosti“.⁶ V současné době lze chápat trestnou činnost tzv. bílých límečků jako hospodářskou trestnou činnost páchanou při výkonu profese představitelem legálního podnikání, tj. obcházení pravidel a porušování zákonů v rámci výkonu profese v místě, které to umožňuje, s cílem získat vyšší zisk.⁷

Poslední pojem, kterému bych chtěl věnovat svoji pozornosti, je finanční kriminalita.

Finanční kriminalita představuje jednu z nejdůležitějších oblastí hospodářské kriminality a je zpravidla definována jako trestná činnost směřující proti fungování bankovního systému, kapitálového trhu a finančních institucí, zejména bank, burz, pojišťoven, investičních společností a investičních fondů, penzijních fondů a v poslední době i fondů Evropské unie.⁸ Finanční kriminalita je tedy podmnožinou kriminality hospodářské, od které se liší, spíše než jinými znaky skutkové podstaty, rozdílným předmětem útoku, resp. jinou charakteristikou poškozených, jelikož postihuje primárně peníze

4 KUCHTA, J. a kol. *Hospodářská trestná činnost*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 13–14.

5 NOVOTNÝ, O., J. ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2 vyd. Praha: Aspi Publishing, 2004, s. 97; nebo CROALL, H. *Understanding white collar crime*. Buckingham: Open University Press, 2001, s. 3 a násl.

6 GOTTSCHALK, P. Theories of financial crimes. *Journal of financial crime*, 2010, č. 1, s. 133–151.

7 SCHEINOST, M. Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality. *Kriminalistika*, 2004, č. 4, s. 270.

8 ŠÁMAL, P. a kol. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 174.

a cenné papíry jako věci snadno odcizitelné.⁹ Osoby zapojené do této trestné činnosti navíc disponují převážně cizími prostředky a vlastní kapitál vložený do následných machinací je zanedbatelný.¹⁰

Pokud bych měl v tomto okamžiku stručně sumarizovat, pro finanční kriminalitu je specifická především vysoká profesionalita pachatelů a jejich velmi dobrá znalost ekonomického prostředí, v němž operují. Z tohoto důvodu jsou zde kladeny vysoké znalostní požadavky na všechny subjekty angažující se v boji proti tomuto druhu kriminality.

Pro většinu skutkových podstat spadajících do hospodářské, resp. finanční kriminality, je charakteristická jejich úzká návaznost na řadu norem mimo-trestních nebo to, že obsahují určitý normativní znak, jehož obsah je nutné podle těchto norem vykládat. Je zřejmé, že existence takového právní úpravy klade v rámci trestního řízení vysoké požadavky na orgány činné v trestním řízení. Ty jsou tak „nuceny“ nejen detailně se seznámit s obsahem těchto norem, resp. s právní úpravou dané problematiky mimo režim trestního práva, ale této právní úpravě by měly taktéž porozumět a být schopny ji aplikovat na konkrétní případy. Nelze tak dopustit, aby orgány činné v trestním řízení takové znalosti neměly a pachatelé této trestné činnosti tak svým způsobem byly vždy „o krok napřed“ před nimi, což by se mohlo negativně odrazit na možnostech jejího dokazování. Jsem si ale vědom, že problematika, kterou jsem právě nastínil, by si zasloužila hlubší pojednání a analýzu, což by bylo ale již nad rámec tohoto příspěvku.

2

Finanční kriminalita je charakteristická svou latencí.¹¹ Jedná se o tzv. skrytou kriminalitu, neprojevující se následně potom, co je spáchána, ale postupem času. Z tohoto důvodu je nutno tuto kriminalitu spíše aktivně vyhledávat. Nechci se spouštět do spekulací, o jak vysokou latenci se jedná, vědom si toho, že jakékoliv procentní vyjádření bude pouze vypovídat o subjektivním názoru toho, kdo jej pronáší. V souvislosti s latencí je u finanční

⁹ Blíže srovnej in KYNCL, L. a kol. *Poznej svého klienta: základní zásada finančního práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2012.

¹⁰ Blíže srovnej in CHMELÍK, J., P. HÁJEK a S. NEČAS. *Úvod do hospodářské kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.

¹¹ Z latinského „latens“, což znamená skryté, utajené, nezjevné.

kriminality taktéž zmiňována její tzv. malá viditelnost. Tato je způsobena především přítomností pachatelů na „místě činu“, kteří disponují odbornými znalostmi, umožňujícími efektivně zakrýt všechny stopy. Oběti si často ani nejsou vědomi toho, že byly poškozeny. Je pro ni typická komplexnost a spletitost případů. Díky nárůstu používání vyspělých technologií tyto dovolují pachatelům operovat ze zahraničí, což samozřejmě sťažuje určení podílu jednotlivce na spáchání konkrétního trestného činu a celkový proces jejího odhalování, a dokazování.¹²

Definovat pachatele finanční kriminality lze vnímat s ohledem na vše výše uvedené jako relativně bezproblémové, ale opak je pravdou. Nejedná totiž o typického pachatele trestných činů. Jak již bylo uvedeno, jde o osobu váženou a vysoce společensky postavenou v rámci svého povolání, využívající přitom své důvěryhodnosti, vyplývající z jejího vysokého sociálního statutu a prestiže. Nelze u ní vypořadovat žádné abnormální jednání, nemívá poruchy osobnosti a není nositelem ani jiných psychologických výjimečností.¹³ Pachatelem finanční kriminality bývá nejčastěji osoba bezúhonná, která nikdy dříve trestný čin nespáchala. Zajímavé je, že to bývají převážně prvopachatelé, přičemž ženy se na této trestné činnosti podílejí jen zcela výjimečně. Navíc jde často o osoby s vysokými znalostmi v oboru, ve kterém tato profesně působí. A díky dostatku finančních prostředků si mohou dovolit ty nejlepší advokáty.

Jelikož finanční kriminalita představuje jednu z výsečí hospodářské kriminality, lze na jejího pachatele samozřejmě vztáhnout i kriteria, která jsou obecně typická pro pachatele kriminality hospodářské. Takový pachatel se vyznačuje odvahou hraničící až s hazardem, cílevědomostí a vytrvalostí, vypočítavostí, touhou po majetku, společenském uznání a po moci, citovou chladností, bezohledností, bezcitností, sklony k velikášství a egoismu.¹⁴ Další příznačnou vlastností těchto pachatelů je to, že si neuvědomují, že jednají

12 Blíže srovnej in CROALL, H. *White collar crime: criminal justice and criminology*. Buckingham: Open University Press, 1992; nebo PASÁK, R. *Komparace hospodářské kriminality v České republice a ve Francii*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2014.

13 ČÍRTKOVÁ, L., M. FIALKA a kol. *Podvody, zpronevěry, machinace (možnosti prevence, odhalování a ochrany před podvodným jednáním)*. Praha: Armex publishing, 2005, s. 115.

14 KUČTA, J., H. VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 353.

nemorálně a trestně. O tom svědčí také věta jednoho z usvědčených pachatelů: „Neudělal jsem nic, co nedělá každá banka.“ V případě, že jsou odhaleni, domnívají se, že měli smůlu v obchodech: „Všechno by bylo dobře dopadlo, kdyby bankovní komise neintervenovala“.¹⁵

3

Přejdeme nyní k meritu tohoto příspěvku a snažme se odpovědět na otázku, jakým způsobem lze tedy nazírat a posuzovat věrohodnost obviněného při dokazování finanční kriminality? Dříve, než se začnu nad uvedenou otázkou zamýšlet, podívejme se na vybraná procesní práva, kterými tento v trestním řízení disponuje, jelikož tato s hledáním odpovědi na položenou otázku velmi úzce souvisí.

Základní práva obviněného jsou upravena v § 33 odst. 1 TrŘ¹⁶ a v podstatě vymezují jeho právo na obhajobu, jak toto vyplývá z čl. 40 odst. 3, 4 Listiny.¹⁷ Nejedná se samozřejmě o kompletní výčet jeho práv, jelikož ta jsou obsažena i v dalších ustanoveních trestního řádu jako je možnost žádat přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce dle § 157a, právo, aby byly vyhledávány důkazy bez ohledu na to, zda svědčí v jeho prospěch i neprospěch dle § 164 odst. 3, právo účastnit se vyšetřovacích úkonů dle § 165, možnost prostudovat vyšetřovací spis a učinit návrhy na doplnění dokazování dle § 166 odst. 1, právo vyjádřit se k důkazům provedeným v hlavním líčení dle § 214, právo provést důkaz, zejména výslech svědka nebo znalce dle § 215, právo závěrečné řeči dle § 216 odst. 2, 3 a právo posledního slova dle § 217. Úroveň ochrany práv obviněného lze u nás považovat za srovnatelnou se stavem v demokratických evropských zemích. Zcela paradoxně byla tato ochrana v 90. letech minulého století větší, než ochrana zájmů poškozeného. Postupem doby došlo k nastavení určité rovnováhy a v trestním řádu se začala objevovat řada institutů, které směřují k zajištění jeho nároku na náhradu škody.¹⁸

¹⁵ Blíže k osobě pachatele hospodářské kriminality srovnej in MARŠÁLKOVÁ, K. *Pachatel hospodářské kriminality*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2009.

¹⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, dále v textu jen „trestní řád nebo TrŘ“.

¹⁷ Usnesení předsednictva Česká národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále v textu jen „Listina“.

¹⁸ K tomu srovnej § 47 TrŘ a násl.

Ve vztahu k výsledku obviněného z § 33 odst. 1 TrŘ vyplývá, že obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich. Obviněný má právo, nikoliv povinnost vypovídat, přičemž odmítnutí výpovědi pro něj nesmí mít žádné negativní důsledky. Právo odmítnout vypovídat se netýká jen jeho výsledku, ale i dalších procesních úkonů.¹⁹ Obviněný může při svém výsledku uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě. Dále má právo zvolit si obhájce, přičemž může žádat, aby byl vyslýchán za jeho účasti. V rámci výsledku se může s obhájcem radit, nikoliv však o tom, jak odpovědět na již položenou otázku.

To, že obviněný nemá, na rozdíl od svědka povinnost vypovídat, znamená, že v našem trestním řízení neplatí staré důkazní pravidlo „qui tacet (ubi loqui potuit et debuit) consentire videtur“, tj. „kdo mlčí (když mluvit mohl a měl), zřejmě souhlasí“ formulované papežem Bonifácem VIII. (1235–1303).²⁰

Z toho, že obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, přičemž může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, vyplývá, že obviněný se může hájit jakkoliv, tudíž i lží. Jediným limitem, který stanovuje v tomto případě meze jeho obhajoby, tj. meze toho, jak dalece může lhát, je to, že ve své výpovědi nesmí nikoho krivě obvinít, jinak by se dopustil trestného činu krivé obvinění dle § 345 TrZ.²¹

Pokud se již obviněný rozhodne hájit tímto způsobem, činí tak velmi často z důvodu, aby orgán činný v trestním řízení svedl na „falešnou stopu“, jelikož tento musí v rámci procesu dokazování podrobit každé jeho tvrzení prověrce věrohodnosti, a to i tehdy, když se obviněný ke skutečnostem uvedeným v usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. v obžalobě, dozná. Uvedený postup je projevem zásady vyhledávací upravené v § 2 odst. 5 TrŘ. Na jejím základě jsou orgány činné v trestním řízení povinny objasnit všechny relevantní skutečnosti nezbytné pro rozhodnutí ve věci, bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch nebo v neprospěch obviněného, a co je důležité, že této povinnosti nejsou tyto orgány zbaveny ani v případě, že se obviněný dozná. Je zřejmé, že takto

¹⁹ Jedná se o zvláštní způsoby dokazování dle § 104a TrŘ a násl., tj. o konfrontaci, rekognici, vyšetřovací pokus, rekonstrukci nebo prověrku na místě.

²⁰ MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). *Kriminalistika*, 2009, č. 4, s. 254.

²¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále v textu jen „trestní zákoník nebo TrZ“.

zvoleným způsobem obhajoby obviněného mohou vzniknout, a v aplikační praxi vznikají, v trestním řízení průtahy, ale tyto nelze v žádném případě přičítat k jeho tíži, jelikož jak již bylo uvedeno, obviněný svou „lži“ pouze realizuje své zákonné právo vyplývající z § 33 odst. 1 TrŘ. Nelze taktéž v žádném případě presumovat, že pokud se již obviněný rozhodne vypovídat, že nemluví pravdu. Jak bude uvedeno dále, tato skutečnost, by mu musela být dokázána.

Vina obviněného musí být prokázána na základě důkazů provedených v souladu s trestním řádem. Nelze usuzovat o jeho vině ze způsobu jeho obhajoby, např. z toho, že záměrně vypovídal nepravdu, popíral určité skutečnosti nebo se snažil svést vyslychající orgán na falešnou stopu. Pokud se již obviněný dozná, obsah takového doznání se považuje za věrohodný jen tehdy, je-li jeho věrohodnost prokázána i dalšími věrohodnými důkazy (R 38/1968-II, III) Doznání obviněného jako jediný důkaz proto nemůže být základem pro jeho odsouzení, poněvadž je třeba, aby bylo prověřeno a potvrzeno i jinými věrohodnými důkazy.²² Doznání obviněného navíc není v našem právu důkazem nesporným, ale řadovým, který nemá přednost před jinými druhy důkazů, a musí být v dokazování prověřováno právě tak jako ostatní důkazy ve věci.²³

Ve stejném duchu se vyjádřil již v roce 1897 F. Storch: „...Přiznání obviněného neznamená, že tento se podrobuje žalobnímu návrhu (confessio in iure) tak, že by pouze na základě tohoto doznání mohl být odsouzen. I když se obviněný přizná, tak nelze učinit žádnou výjimku ze zásady volného hodnocení důkazů a přičítat takovému doznání jinou váhu než ostatním důkazům. Nemělo by se zapomínat, že i doznání obviněného může být z nejrůznějších příčin nepravdivé. Proto je povinností soudu, aby srovnával, zdali je doznání ve shodě s ostatními důkazy, a podle toho aby se rozhodoval, jestli skutečnosti uvedené v tomto doznání bude považovat za pravdivé, či nikoliv“.²⁴

Podívejme se nyní na to, jaké možnosti má orgán činný v trestním řízení v případě svých pochybností o věrohodnosti – pravdivosti výpovědi

²² MATHERN, V. *Dokazovanie v československom trestnom procese*. Bratislava: Nakladateľství Obzor, 1984, s. 123.

²³ RŮŽEK, A. a kol. *Československé trestní řízení*. 3. přep. a dop. vyd. Praha: Nakladateľství Orbis, 1977, s. 151.

²⁴ STORCH, F. *Řízení trestní rakouské. II. díl*. Praha: Nakladateľství Právnická Jednota, 1897, s. 99.

obviněného. Ještě předtím je třeba zdůraznit, že tento v takovém případě postupuje podle zásady volného hodnocení důkazů. Uvedená zásada vyplývá z § 2 odst. 6 TrŘ, ve kterém je uvedeno, že orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Fakticky to znamená, že tyto orgány hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Neexistují žádná zákonná pravidla stanovící potřebnou míru důkazů či důkazní sílu jednotlivého důkazu. Volné hodnocení důkazů neznamená libovůli v hodnocení důkazů, naopak musí jít vždy o logický úsudek vyplývající z pečlivého, objektivního a všestranného uvážení všech důkazů, a to jednotlivě i v jejich souhrnu. Orgány činné v trestním řízení jsou také povinny úvahy, kterými byly vedeny při hodnocení důkazů, v odůvodnění svých rozhodnutí řádně a přezkoumatelně vyloužit.

Zásada volného hodnocení důkazů naopak neznamená, že by soud (orgán činný v trestním řízení) ve svém rozhodování (v úvahách nad ním) měl na výběr, které z provedených důkazů vyhodnotí a které nikoli, nebo o které z provedených důkazů své skutkové závěry (zjištění) opře a které opomene.²⁵

4

Praktický dopad uvedené zásady může být tedy následující. Jednou, a troufnu si tvrdit, že první z možností, jak mohou orgány činné v trestním řízení postupovat, je to, že znovu provedou výslech obviněného a v jeho rámci mu předestřou skutečnosti vyplývající z doposud provedeného dokazování a budou očekávat jeho vyjádření. Lze však předpokládat, že pokud již obviněný zvolil tuto formu obhajoby, tj. rozhodl se, že se bude hájit lži, bude se snažit na svých tvrzeních servat. Pokud by totiž tomu bylo naopak, neměla zvolená forma obhajoby žádný smysl. Je tak možné, že tímto způsobem se pochybnosti mezi tvrzeními obviněného a dalšími provedenými důkazy, neodstraní. Pokud se orgán činný v trestním řízení objektivně domnívá, že existují stran otázek viny, stran otázek skutkových, důvodné pochybnosti, které jsou dalším dokazováním neodstranitelné, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného a to na základě zásady v pochybnostech ve prospěch

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 5 Tdo 31/2010, ze dne 27. 1. 2010.

vyplývající z presumpce nevinny upravené v § 2 odst. 2 TrŘ. V jiných případech takto postupovat nelze, zejm. ne ohledně pochybností právních, kde platí zásada *iura novit curia* (soud zná právo). Rovněž by nestačily pochybnosti jen běžné, tedy nikoli důvodné. Odsuzující rozsudek může být vyneseno pouze tehdy, pokud byly odstraněny důvodné pochybnosti o (ne)vině obžalovaného.²⁶ A naopak. Jinak samozřejmě může v ostatních případech vyhodnotit výpověď obviněného jako nevěrohodnou.

Další z možností, jak odstranit rozpor mezi tvrzeními procesních stran, je realizace konfrontace představující zvláštní formu výslechu osob, při které jsou si tváří v tvář postaveny dvě, již dříve v téže trestní věci vyslechnuté osoby, o jejichž výpovědi byl sepsán protokol (R 52/1992). Ke konfrontaci mezi obviněným a svědkem je tedy možné přistoupit až po jejich řádném výslechu, jelikož až po tomto úkonu může orgán činný v trestním řízení zjistit, že výpověď svědka nesouhlasí s výpovědí obviněného.²⁷

Z § 104 odst. 1, 2 TrŘ vyplývá, že je možná konfrontace mezi dvěma obviněnými (spoluobviněnými), dvěma svědky nebo mezi obviněným a svědkem. Tyto osoby jsou konfrontovány ve stejném procesním postavení, v jakém byly vyslechnuty. V rámci tohoto postavení mají příslušná práva a povinnosti, včetně práva odmítnout vypovídat, což znamená nemožnost provedení konfrontace. Konfrontace není možná mezi obviněným či svědkem a znalcem (B 3/1983-I) nebo mezi podezřelým a svědkem. Z povahy věci taktéž vyplývá, že není možná konfrontace v případě svědka, jehož totožnost se dle § 55 odst. 2 TrŘ utajuje, resp. je možná pouze tehdy, kdy důvody pro utajení totožnosti svědka skončily a jeho totožnost byla odtajněna.

Konfrontace se dle § 104a odst. 7 TrŘ zásadně provádí jen v řízení před soudem a jen výjimečně v rámci přípravného řízení. Je to dáno nejen tím, že těžiště dokazování je v řízení před soudem, ale i skutečností, že konfrontace představuje svou povahou úkon neopakovatelný.

Bez ohledu na skutečnost, zda se konfrontace provádí v řízení před soudem nebo v rámci přípravného řízení, lze k ní přistoupit pouze v případě, kdy nesoulad mezi výpovědí obviněného (spoluobviněného) nebo svědka

²⁶ CÍSAŘOVÁ, D., J. FENYK a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 81–82.

²⁷ ČERNÁKOVÁ, L. *Judikatura vo veciach dokazovania v trestnom konaní - svedok*. Bratislava: Nakladateľství Iura Edition, 2013, s. 222.

týkající se závažných okolností, nebylo možné odstranit jiným způsobem, jako např. opětovným výslechem těchto osob, výslechem dalších svědků či jinými důkazními prostředky, což představuje zdůraznění subsidiarity tohoto úkonu. V § 104a odst. 3 TrŘ je uveden stručný návod, jak by konfrontace měla probíhat. Nejprve každá z osob v přímé řeči vypoví své tvrzení o okolnostech, kvůli jejichž upřesnění se konfrontace provádí, přičemž se samozřejmě může vyjádřit i ke skutečnostem, o kterých dosud nevypovídala. Následně si tyto osoby mohou klást vzájemné otázky, kdy s ohledem na jejich procesní postavení jsou vyloučeny otázky kápiciozní a sugestivní. Úspěch konfrontace vždy souvisí s tím, zda přítomnost a otázky druhé osoby přimějí první osobu, která v rámci předchozího výslechu vypovídala nepravdivě, vypovídat pravdivě. S tím se však v aplikační praxi nesetkáváme často, jelikož je spíše pravidlem, že konfrontované osoby zpravidla dále setrvávají na své původní výpovědi.

Závěrem nelze ani vyloučit a opomenout případy, kdy v trestním řízení vzniknou na základě doposud provedeného dokazování pochybnosti o způsobilosti obviněného, tj. pochybnosti o jeho plné přičetnosti, což se samozřejmě může odrazit na pochybnostech o jeho věrohodnosti, což lze na poli finanční kriminality považovat za něco čistě teoretického, i když na druhou stranu, i s tímto jsem se ve své vlastní praxi setkal. Platí, že nelze zjišťovat duševní stav obviněného na základě lékařského potvrzení nebo odborného vyjádření, ale je třeba dle § 116 odst. 1 TrŘ vyšetřit jeho duševní stav tak, že se přibere jeden znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie k vypracování znaleckého posudku (R 35/1970, R 24/1976, B 1/1984-I). Je v rozporu se zákonem, zjišťuje-li soud tuto okolnost pouze z odborného vyjádření lékaře psychiatra (B 1/1984-I). Znalcem z odvětví psychiatrie je pouze lékař psychiatr, který získal předepsaným způsobem vysokoškolské lékařské vzdělání a specializaci v oboru psychiatrie. Takovým znalcem nemůže být klinický psycholog, i kdyby pracoval jako tzv. jiný odborný pracovník ve zdravotnictví na úseku psychiatrie a získal tak odborné znalosti z tohoto odvětví (R 2/1982). Znalecký posudek o duševním stavu obviněného podaný v předchozí trestní věci téhož obviněného, nemůže být znaleckým posudkem v další trestní věci, v níž je vedeno nové trestní stíhání (R 65/19850, R 11/1982).

Duševní stav obviněného bude třeba vyšetřit, nasvědčují-li konkrétní okolnosti tomu, že obviněný může trpět duševní poruchou, která v době činu mohla vylučovat nebo snižovat jeho přičetnost (R 33/1986). Jestliže jde dle § 105 odst. 4 TrŘ o objasnění skutečnosti zvláště důležité, je třeba přibrat znalce dva, čímž jsou myšleni dva znalci z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie.²⁸

5

Závěrem lze tedy konstatovat, že orgán činný v trestním řízení zabývající se dokazováním finanční kriminality, musí být na výslech řádně, a pokud možno do detailů, připraven, aby byl schopen okamžité a relevantní reakce na tvrzení obviněného. I když to, co jsem právě uvedl, by mělo být samozřejmostí u jakéhokoliv výslechu obviněného či svědka. Musí si uvědomit, že jeho „protihráč“ jej bude s největší pravděpodobností odborně a profesně převyšovat. Jen detailní znalostí konkrétních souvislostí bude totiž schopen uvedenou trestnou činnost pachateli dokázat.

Literature:

- CÍSAŘOVÁ, D., J. FENYK a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, 822 s. ISBN 978-80-7357-348-5.
- CROALL, H. *White collar crime: criminal justice and criminology*. Buskingham: Open University Press, 1992, p. 208. ISBN-10: 0335096565, ISBN-13: 978-0335096565.
- ČERNÁKOVÁ, L. *Judikatura vo veciach dokazovania v trestnom konaní - svedok*. Bratislava: Nakladateľství Iura Edition, 2013, 244 s. ISBN 978-80-8078-675-5.
- ČÍRTKOVÁ, L., M. FIALKA a kol. *Podvody, zpronevěry, machinace (možnosti prevence, odhalování a ochrany před podvodným jednáním)*. Praha: Armex publishing, 2005, 247 s. ISBN 80-86795-12-8.
- GOTTSCHALK, P. *Theories of financial crimes. Journal of financial crime*. 2010, č. 1, pp. 210–222. ISSN 1359-0790.
- CHMELÍK, J., P. HÁJEK a S. NEČAS. *Úvod do hospodářské kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 167 s. ISBN 80-86898-13-X.

²⁸ Právní úprava obsažená v § 116 TrŘ hovoří o přibrání znalce z oboru psychiatrie, což není zcela přesné, protože obecným oborem znalce je zde zdravotnictví a psychiatrie je jeho odvětvím.

- KONRÁD, Z. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Praha: Policejní akademie, 1995, 212 s. ISBN 80-901923-0-0.
- KYNCL, L. a kol. *Poznej svého klienta: základní zásada finančního práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2012, 165 s. ISBN 978-80-210-6085-2.
- KUCHTA, J., H. VÁLKOVÁ a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4.
- KUCHTA, J. a kol. *Hospodářská trestná činnost*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 103 s. ISBN 978-80-210-5155-3.
- MARŠÁLKOVÁ, K. *Pachatel hospodářské kriminality*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2009, 60 s.
- MATHERN, V. *Dokazovanie v československom trestnom procese*. Bratislava: Nakladateľství Obzor, 1984, 229 s.
- MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). *Kriminalistika*, 2009, č. 4. ISSN 1210-9150.
- NOVOTNÝ, O. O otázkách hospodářského trestního práva. *Právní praxe*, 1997, č. 6, ISSN 1211-0825.
- NOVOTNÝ, O., J. ZAPLETAL a kol. *Kriminologie*. 2 vyd. Praha: Aspi Publishing, 2004, 451 s. ISBN 80-7357-026-2.
- PASÁK, R. *Komparace hospodářské kriminality v České republice a ve Francii*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2014, 99 s.
- RŮŽEK, A. a kol. *Československé trestní řízení*. 3. přep. a dop. vyd. Praha: Nakladatelství Orbis, 1977, 354 s.
- SCHEINOST, M. Pojetí organizovaného zločinu a jeho vztah k dalším kategoriím kriminality. *Kriminalistika*, 2004. č. 4. ISSN 1210-9150.
- STORCH, F. *Řízení trestní rakouské. II. díl*. Praha: Nakladatelství Právnická Jednota, 1897, 691 s.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 776 s. ISBN 80-7179-493-7.
- TERYNGEL, J. *Podnikání, hospodářské a majetkové trestné činy*. Praha: Prospektum, 1991, 215 s. ISBN 80-85431-02-5.

Contact – email

Marek.Frystak@law.muni.cz

PROJEKT EVROPSKÉHO VEŘEJNÉHO ŽALOBCE V SOUČASNOSTI

Dominik Fojt

Právnická fakulta, Masarykova Univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Evropská unie disponuje s ohromným množstvím finančních prostředků. V závislosti na tento fakt tak roste trestná činnost, jejímž objektem jsou právě tyto finanční prostředky. Pro jejich ochranu tak má být vytvořen Úřad evropského veřejného žalobce, který by měl pomoci tento druh kriminality potírat.

V prvé řadě krátce představím celý projekt a jeho historický vývoj. Jádro příspěvku poté bude zaměřeno na současný stav tohoto projektu. Na základě těchto informací provedu analýzu současné podoby návrhu a kriticky hodnotím jeho případné dopady.

Keywords in original language

Evropská unie; Evropský veřejný žalobce; trestní právo.

Abstract

The European Union has a huge amount of funds. Depending on this fact that rising crime whose object is these funds. For their protection, so be creation of a European Public Prosecutor, which should help to combat this type of crime.

At first, I briefly introduce the project and its historical development. The core of contribution will then be focused on the current status of the project. Based on this information, I will analyze the current form of the proposal and critically evaluate its potential impacts.

Keywords

European Union; European Public Prosecutor; Criminal Law.

1 Úvod

Institut Evropského veřejného žalobce je tématem Evropské unie již dlouho řadu let. Evropská unie se stále více a více rozšiřuje, počet členských států se zvyšuje a s tím jde ruku v ruce manipulace se stále většími finančními prostředky. Evropská unie tak logicky hledá vhodné nástroje k boji s trestnou činností, jejímž objektem jsou finanční prostředky Evropské unie. A jedním takovým nástrojem by mohl být právě institut Evropského veřejného žalobce.

2 Důvody pro zavedení institutu Evropského veřejného žalobce

Rozpočet Evropské unie každoročně překračuje částku 100 miliard eur. Např. za rok 2015 činil rozpočet EU 142 miliard eur. Podle odhadů Evropského účetního dvora je až 10% fondů Evropských společenství užíváno v rozporu s právními předpisy a dle Komise je 1 až 4 % příspěvků z těchto fondů získáváno podvodným způsobem po zavedení jednotné měny.¹

Rozpočet Evropské unie tak nepředstavuje žádnou malou částku a jako každý správný hospodář se Evropská unie snaží své finanční prostředky chránit. Problematika ochrany finančních prostředků dlouhodobě zůstávala v pozadí, jelikož hlavní pozornost byla upjata na hospodářské a ekonomické problémy členských států a jejich řešení. Až s přijímáním nových členských států a tím pádem s výrazným nárůstem finančních prostředků, se kterými Evropská unie disponuje, přicházejí úvahy o jejich nedostatečné ochraně a o potřebách zavádění nových institutů pro jejich ochranu. Ani jednotlivé členské státy nezaujaly moc aktivní postoj k této problematice, jelikož neviděly důvod k úpravě právních norem obsahující trestní prvek k ochraně finančních zájmů Evropských společenství, protože se nejednalo o „jejich finance“.

K poškozování nebo ohrožování finančních zájmů Evropských společenství dochází zejména ve dvou následujících oblastech:

- a) Příjmy
  - daňové a celní podvody;
  - pašování zboží;

¹ TOMÁŠEK, M. a kol. *Evropizace trestního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2009, s 405.

- nedodržování dovozních kvót;
  - záměna zboží a jeho kvality;
  - zneužití vnitřních celních preferencí;
  - antidumpingová opatření.
- b) Výdaje
- přímá pomoc státům a regionům;
  - podpora vývozu;
  - výdaje na společnou agrární politiku;
  - subvencovaný vývoz;
  - vývozní kvóty;
  - subvencované ceny;
  - restrukturalizace;
  - cestovní náklady pracovníků Evropských společenství;
  - přímé výdaje na společné politiky – vzdělání, výzkum, energetika, ochrana životního prostředí, sociální politika.²

3 Historický vývoj institutu

Odpovědnost za provádění rozpočtu byla stanovena Evropské komisi, a to konkrétně v čl. 205 Smlouvy o založení Evropského společenství. Tímto aktem jí tak byla svěřena kontrolní oprávnění za účelem ochrany finančních zájmů Evropských společenství. Tato věcná příslušnost ovšem nebyla doplněna účinnými pravomocemi tak, aby Komise reálně mohla chránit finanční prostředky Společenství.

Prvním velkým milníkem bylo přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1992, neboli přijetí Smlouvy o Evropské unii. Tato smlouva vytvořila zcela nový a revoluční systém založený na třech pilířích. Pro další výklad je důležitý třetí pilíř. Tento představoval oblast spravedlnosti a vnitřních věcí. Smlouvou o Evropské unii bylo do Smlouvy o založení Evropského společenství vloženo mnoho nových článků. Pro ochranu finančních zájmů Evropských společenství je důležitý článek 209a. Tento článek zavazoval členské státy k přijetí účinných, odrazujících a přiměřených opatření na ochranu finančních zájmů Evropských společenství. Konkrétně měla být přijata opatření na stejné úrovni jako opatření, která přispívají k zamezení

² TOMÁŠEK, M. a kol. *Europeizace trestního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2009, s. 405–406.

podvodů ohrožujících jejich vlastní finanční zájmy. Kromě toho byla také uložena povinnost členským státům koordinovat svou činnost zaměřenou na ochranu finančních zájmů Společenství proti podvodům, a proto mají organizovat s podporou Komise úzkou a pravidelnou spolupráci mezi příslušnými útvary státní správy. Článek 209a byla taková „jiskra“ k vytvoření dalších norem na úrovni Evropských společenství a Evropské unie, které by pak tvořily základ systému norem určených na ochranu finančních zájmů Evropských společenství.³

Právě na základě čl. 209a byla v roce 1995 přijata Úmluva o ochraně finančních zájmů ES, tzv. Úmluva PIF.⁴ Primárním smyslem úmluvy bylo umožnit trestní stíhání činů, které poškozují finanční zájmy Evropských společenství. Zejména pak podvodů. Pro tento účel přinesla definici podvodu poškozujícího či ohrožujícího příjmy a výdaje Společenství. Úmluva také zdůraznila povinnost členských států přijmout opatření, aby takové jednání bylo možné trestat účinnými, přiměřenými a odrazujícími tresty. V úmluvě také byly zakotveny některé podmínky pro trestní odpovědnost a pro trestní stíhání podvodů. Členské státy měly povinnost transponovat trestný čin podvodu proti finančním zájmům Evropských společenství do jednotlivých národních právních systémů, i když definice byla poměrně široká. Tato úmluva tak přináší jeden z mála přímých projevů europeizace trestního práva.⁵ Úmluva vstoupila v platnost ratifikací všemi členskými státy dnem 17. 10. 2002.

Kromě „oficiálního“ proudu aktů přijímaných orgány Evropských společenství, vnikaly také další projekty a studie v oblasti ochrany finančních zájmů Evropských společenství. Pravděpodobně nejvýznamnějším takovým projektem byl Corpus Juris a poté Corpus Juris 2000.

Jednalo se o trestněprávní studii s úvahami de lege ferenda, kterou si nechala podle svých požadavků vypracovat Evropská komise a Evropský parlament od skupiny nezávislých expertů, kterou vedla profesorka pařížské Sorbonny Mireille Delams-Martyová. Tato studie obsahovala návod pro harmonizaci trestního práva hmotného v oblasti trestněprávní ochrany finančních zájmů

³ POLT, P. Prokuratura Evropské unie – Úřad evropského veřejného žalobce. *Státní zastupitelství*, 2016, č. 5, s. 9.

⁴ Zkratka je odvozena od názvu úmluvy ve francouzštině: La protection des interets financiers de l'Union Européenne.

⁵ TOMÁŠEK, M. a kol. *Europeizace trestního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2009, s. 407.

Evropských společenství a základních trestněprocesních pravidel v zemích Evropské unie. Po zveřejnění Corpus Juris proběhla série diskusních jednání, připomínkováání návrhu, atd. Po vyhodnocení všech podkladů, připomínek a návrhů byla studie přepracována a nově publikována jako Corpus Juris 2000.⁶

Úřad evropského veřejného žalobce by měl být podle návrhu Corpus Juris samostatným orgánem odpovědným za vyšetřování, trestní stíhání, podání obžaloby, zastupování obžaloby v hlavním líčení a výkonu rozsudků týkajících se trestných činů uvedených v prvních osmi člancích Corpus Juris. Měl by být zcela nezávislým orgánem, a to jak na národních orgánech, tak na orgánech Společenství.⁷

Corpus Juris ani Corpus Juris 2000 se nikdy nestaly právně závaznými dokumenty. Ovšem nebyly zcela zbytečné. Úvahy z těchto dokumentů se staly předmětem projektů de lege ferenda. A jedním takovým projektem byla Zelená kniha⁸ o trestněprávní ochraně finančních zájmů ES a zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce, která vychází právě z dokumentů Corpus Juris. Tento dokument se zabýval možnou budoucí regulací v oblasti ochrany finančních zájmů Společenství, a to v podobě jakéhosi dotazníku, jehož smyslem bylo zjistit názor zúčastněných stran, organizací i jednotlivců na tuto problematiku. Významná část zelené knihy se věnovala právě projektu evropského veřejného žalobce.

Dalším významným mezníkem bylo přijetí Lisabonské smlouvy, která nakonec byla ratifikována všemi členskými státy a k 1. 12. 2009 tak vstoupila v platnost. Lisabonská smlouva je revoluční v tom, že ruší pilířovou strukturu, kterou zavedla Maastrichtská smlouva. Pro nás důležitá oblast třetího pilíře tak již nefunguje na principech mezivládní spolupráce vyžadující jednomyslnost pro přijetí nějakého opatření na úrovni EU. Nově tak funguje mechanismus, který členskými státem umožňuje přijímat opatření

⁶ HAMRAN, L. a E. SZABOVA. European Public Prosecutor's Office – Cui Bono? *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 4, issue 1-2, 2013, s. 41.

⁷ FENYK, J. a J. SVÁK. *Europeizace trestního práva*. 1 vyd. Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 52.

⁸ Zelené knihy jsou diskusní dokumenty zveřejňované Komisí. Vztahuje se k určitému tématu, které chce Komise regulovat. Zelené knihy pak ukazují směr, kterým se má případná regulace ubírat. Tyto dokumenty jsou určeny především zúčastněným stranám, organizacím i jednotlivcům, kteří tím jsou vyzváni k tomu, aby se zapojili do konzultace a debaty o tomto problému.

v oblasti justiční spolupráce v trestních věcech i v případech, kdy některé členské státy s tímto opatřením projeví nesouhlas. Pokud tedy alespoň devět států si přeje navázat posílenou spolupráci týkající se konkrétního legislativního návrhu, oznámí svůj záměr Evropskému parlamentu, Radě a Komisi. V takovém případě se má za to, že posílená spolupráce byla povolena.⁹

Oblast justiční spolupráce je pak zařazena pod hlavu V. Oporu pro vytvoření Úřadu evropského veřejného žalobce nalezneme v čl. 86 Smlouvy o fungování Evropské unie: „pro boj proti trestným činům poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Unie může Rada zvláštním legislativním postupem formou nařízení vytvořit z Eurojustu Úřad evropského veřejného žalobce.“ Znění tak počítá se změnou Eurojustu. Je to z toho důvodu, že Eurojust nemá pravomoc samostatně vykonávat procesní úkony ani samostatně vystupovat před národními soudy. Z tohoto pohledu by tak Úřad měl silnější postavení. Odstavec druhý čl. 86 Smlouvy o fungování Evropské unie poté vymezuje oblasti, ke kterým by byl Úřad evropského veřejného žalobce příslušný: „k vyšetřování a stíhání pachatelů a spolupachatelů trestných činů poškozujících nebo ohrožujících finanční zájmy Unie vymezených příslušným nařízením a k jejich předvádění před soud, kde by v souvislosti s těmito trestnými činy plnil úlohu veřejné žaloby.“ Statut, procesní pravidla, podmínky výkonu, atd. by poté konkretizovalo příslušné nařízení.

4 Institut Evropského veřejného žalobce v současnosti

V létě 2013 Komise předložila návrh nařízení o zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce, jak to předpokládal výše uvedený článek 86 Smlouvy o fungování Evropské unie. Jedná se historicky vůbec o první konkrétní pokus o zřízení tohoto Úřadu. Všechny dokumenty uvedené výše byly pouze úvahy *de lege ferenda*. Dříve, než Komise předložila tento návrh, proběhla řada konzultací a odborných fór. K projektu se tak vyjádřilo velké množství odborníků.

⁹ TETOUROVÁ, E. a M. ŠKVOROVÁ. *Studie č. 5.340. Projekt evropského veřejného žalobce*. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2013, s. 17. Dostupné z: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&sqi=2&ved=0ahUKEwjspLfU-LTRAhUEbxQKHbisAhYQFgg-nMAM&url=https%3A%2F%2Fwww.psp.cz%2Fsqw%2Ftext%2Forig2.sqw%3Fidd%3D91751&usg=AFQjCNH0k7SrtGlXTrStDuyVcjz4Phpjq&sig2=5V2gkLd-So9bdTHRRDjrXkg&bvm=bv.142059868,d.bGg&cad=rja>

Úřad evropského veřejného žalobce by měl potírat trestnou činnost, která ohrožuje finanční zájmy Evropské unie. Nařízení ovšem neuvádí konkrétní trestné činy, proti kterým by měl tento úřad vystupovat. Tyto trestné činy má poté stanovovat příslušná směrnice.¹⁰

Návrh nařízení také rozšiřuje pravomoci Úřadu evropského veřejného žalobce, neboť uvádí, že pokud jsou trestné činy proti finančním zájmům Evropské unie neoddělitelně spjaty s jinými trestnými činy a jejich společné vyšetřování a stíhání je v zájmu řádného výkonu spravedlnosti, je Úřad evropského veřejného žalobce způsobilý i ve vztahu k těmto trestným činům, pod podmínkou, že trestné činy uvedené příslušnou směrnicí mají převládající charakter.

Úřad evropského veřejného žalobce by měl mít poměrně volnost, pokud jde o volbu jurisdikce soudního řízení. Při určování příslušnosti vnitrostátního soudu pro soudní řízení by šlo přihlídnout k místu, kde došlo ke spáchání trestného činu, místu obvyklého bydliště obviněné osoby, místu, kde se nacházejí důkazy, případně k místu bydliště přímých obětí. Evropský veřejný žalobce by také mohl předat případ jinému evropskému pověřenému žalobci nebo sám vést vyšetřování, pokud by se to jevilo jako nezbytné v zájmu účinnosti vyšetřování či stíhání, a to s ohledem na závažnost trestného činu nebo konkrétních okolností souvisejících s postavením údajného pachatele. Tento tzv. forum shopping by mohl být velice nebezpečný a lehkou zneužitelný.

Návrh zamýšlí zřídit Úřad evropského veřejného žalobce podle hierarchického modelu. Ústřední jednotku by tak představoval evropský veřejný žalobce, který přijímá zásadní rozhodnutí. Ten stojí v čele Úřadu a řídí jeho činnost a organizuje práci. Nápomocní by mu byli čtyři zástupci. Vyšetřování a trestní stíhání by pak prováděli evropské pověřené žalobci, kteří by byli pod vedením a dohledem evropského veřejného žalobce. Pověřené evropské žalobci by zůstali pracovníky vnitrostátních prokuratur. Tito veřejní žalobci by měli být pak jmenováni evropským veřejným žalobce ze seznamu osob, které příslušný členský stát předkládá evropskému veřejnému žalobci.¹¹

¹⁰ ZBÍRAL, R. Analýza návrhu nařízení zakládajícího Úřad evropského veřejného žalobce a perspektivy jeho přijetí: zlom v europeizaci trestního práva? *Státní zastupitelství*, 2013, č. 6, s. 35.

¹¹ Plné znění nařízení o zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce viz <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013PC0534&from=EN>

Jedenáct členských států ovšem shledalo, že návrh narušuje jejich suverenitu a tak návrh dostal tzv. žlutou kartu a musel být přepracován. Bylo to podruhé, co se něco podobného za doby trvání EU stalo.

Na základě vystavení tzv. žluté karty byl v roce 2014 představen návrh nového nařízení o zřízení evropského veřejného žalobce. Tento návrh vychází z předchozího nařízení, ale značně se od něj liší. Úřad evropského veřejného žalobce by nově měl být zřízen podle kolegiálního modelu jako instituce s horizontální strukturou.

Úřad evropského veřejného žalobce by se tak měl skládat z evropského nejvyššího žalobce, jeho zástupců, evropských žalobců, evropských pověřených žalobců a pracovníků, kteří by jim pomáhali při plnění jejich povinností. Evropsští žalobci by byli jmenováni příslušnými členskými státy s výjimkou státu, z něhož pochází nejvyšší evropský žalobce. Evropsští žalobci a nejvyšší evropský žalobce by tvořili kolegium. Toto kolegium by formulovalo stanoviska Úřadu ke strategickým záležitostem. Kolegium by nerozhodovalo o jednotlivých případech ani by nepřijímalo konkrétní rozhodnutí v individuálních případech. Součástí centrální úrovně by byly také stálé komory. Jedna tato komora by byla tvořena třemi stálými členy kolegia. Komory by poté sledovaly a řídily vyšetřování a stíhání vedená evropskými pověřenými žalobci a rovněž by měly zajišťovat koordinaci vyšetřování a stíhání v přeshraničních případech. Staly by se tak hlavními orgány rozhodujícími v individuálních případech. Z tohoto hlediska by tak dohlížející evropsští žalobci měli právo udělovat pokyny evropským pověřeným žalobcům.

5 Kritické zhodnocení návrhů

Poslední návrh nařízení opět neobsahuje taxativní vymezení trestných činů spadajících do působnosti Úřadu evropského veřejného žalobce. Tento seznam je stále ponechán na příslušné směrnici. Osobně v tomto vidím asi největší problém nařízení. Jelikož směrnice a nařízení nebudou přijaty současně, ustanovení směrnice tak nebudou mít vliv na ustanovení nařízení. Druhý problém je v implementaci směrnice do jednotlivých trestních zákoníků členských států. Implementace je poměrně „volná“ a může tak přispět ke vzniku nesoudržnosti mezi jejich různými právními definicemi trestných činů, což by mohlo vyvolat problémy ohledně legality. Směrnice pouze

ukládá státům povinnost, aby ji implementovaly, ale nestanovuje již, jakou formou či legislativním aktem má být implementace provedena.

Také problematické se může zdát, že Úřadu náleží primární, nikoliv však výlučná, působnost, pokud jde o trestné činy spadající do jeho působnosti. Úřad také může uplatnit evokační právo a převzít případ od vnitrostátních orgánů pověřených stíháním. Zde bych byl velice opatrný, jelikož nikde není stanoveno, co je to převládající charakter. V takovémto případě by tu mohl hrozit určitý „monopol“ na trestní stíhání trestných činů, které mají jen něco společného s finančními zájmy Evropské unie. Ohledně této otázky tak může hrozit částečné zneužití postavení Úřadu evropského veřejného žalobce.

Po ukončení vyšetřování by evropský pověřený zástupce vypracoval návrh žaloby a evropský žalobce jej odešle k posouzení příslušné komoře. Stálá komora jej posoudí a je oprávněna určit jiný členský stát, kde bude případ předložen soudu. Dle mého názoru by v tomto případě měla být stanovena další kritéria a podmínky, za jejichž splnění by tak komora mohla rozhodnout. Forum shopping tak stále zůstává jedním z největších strašáků celého návrhu. Takováto rozhodnutí by dle mého měla podléhat soudnímu přezkumu Soudního dvoru EU.

6 Závěr

Finanční prostředky Evropské unie je zcela jistě potřeba chránit, ale otázka zní, zda k tomu musí být zaveden institut Evropského veřejného žalobce. Jak jsem nastínil výše, dosavadní návrhy tohoto institutu nejsou zcela jistě dokonalé. V těchto návrzích je velké množství „děr“, které je potřeba změnit. V takovéto podobě si nedovedu představit, že by byl institut Evropského veřejného žalobce zaveden. Podle současné právní úpravy by byl více disfunkční než funkční, ba dokonce by se mohl stát i lehce zneužitelným. Ale pokud by návrh byl přepracován, kritická místa opravena a vypracován kvalitní návrh, měl by se tento návrh i tak přijmout a měl by tak vzniknout Úřad evropského veřejného žalobce? Protože pokud by nevzniknul, má Evropská unie jiné dostatečné a účinné nástroje k ochraně svých finančních prostředků? Dle mého názoru nemá. Proto, dle mého názoru, bude muset zavést některé nástroje k ochraně finančních zájmů, ať již v podobě Evropského veřejného žalobce, nebo v jiné.

Literature:

TOMÁŠEK, M. a kol. *Europeizace trestního práva*. 1. vyd. Praha: Linde, a. s., 2009, 459 s. ISBN 97880-7201-737-9.

JELÍNEK, J., J. IVOR a kol. *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád české a slovenské republiky*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015, 384 s. ISBN 978-80-7502-080-2.

FENYK, J. a J. SVÁK. *Europeizace trestního práva*. 1. vyd. Bratislavská vysoká škola práva, 2008, 233 s. ISBN 978-80-88931-88-1.

DELMAS-MARTY, Mireille a John A. E. VERVAELE (eds.). *Corpus Juris 2000: Trestněprávní ustanovení za účelem ochrany financí Evropské unie*. Překlad do češtiny Světlana KLOUČKOVÁ a Jaroslav FENYK. Brno: Sypták, 2001, 104 s.

POLT, P. Prokuratura Evropské unie – Úřad evropského veřejného žalobce. *Státní zastupitelství*, 2016, č. 5, s. 9–16.

ZBÍRAL, R. Analýza návrhu nařízení zakládajícího Úřad evropského veřejného žalobce a perspektivy jeho přijetí: zlom v europeizaci trestního práva? *Státní zastupitelství*, 2013, č. 6, s. 30–40.

HAMRAN, L. a E. SZABOVA. European Public Prosecutor's Office – Cui Bono? *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 4, issue 1-2, 2013, s. 40–58. ISSN 2032-2844.

TETOUROVÁ, E. a M. ŠKVOROVÁ. *Studie č. 5.340. Projekt evropského veřejného žalobce*. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2013, 39 s. Dostupné z: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&sqi=2&ved=0ahUKEwjspLfU-LTRA-hUEbxQKHbisAhYQFggnMAM&url=https%3A%2F%2Fwww.psp.cz%2Fsqw%2Ftext%2Forig2.sqw%3Fidd%3D91751&usg=AFQjCN-H0k7SIrtGlXTrStDuyVcjz4PhpjQ&sig2=5V2gkLdSo9bdTHRRDjr-Xkg&bvm=bv.142059868,d.bGg&cad=rja>

Informace i rozpočtu Evropské unie. Dostupné z: http://europa.eu/european-union/topics/budget_cs

Contact – email

390544@mail.muni.cz

Vědecká redakce MU

prof. MUDr. Martin Bareš, Ph.D.; Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.;
doc. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D.; doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.;
Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.; prof. PhDr. Petr Macek, CSc.;
PhDr. Alena Mízerová; doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Mgr. David Povolný;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. David Trunec, CSc.;
prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.; Mgr. Iva Zlatušková;
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D. (předseda)
prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.; prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc.;
prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.; prof. JUDr. Vladimír Kratochvíl, CSc.;
doc. JUDr. Petr Mrkývka, Ph.D.; doc. JUDr. Radim Polčák, Ph.D.;
prof. JUDr. Petr Průcha, CSc.; doc. JUDr. Markéta Selucká, Ph.D.

NOVÉ JEVY V HOSPODÁŘSKÉ KRIMINALITĚ SE ZAMĚŘENÍM NA KRIMINALITU FINANČNÍ

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D., JUDr. Milana Hrušáková, Ph.D. (eds.)

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

Spisy Právnické fakulty MU č. 596 (řada teoretická, Edice Scientia)
Tisk: Point CZ, s.r.o., Milady Horákové 890/20, 602 00 Brno

1. vydání, 2017

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.

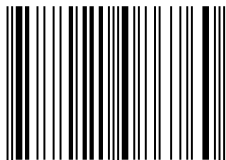
ISBN 978-80-210-8675-3

ISBN 978-80-210-8676-0 (online : pdf)

www.law.muni.cz

muni
PRESS

ISBN 978-80-210-8676-0 (online : pdf)

9 788021 086760

